

Dersim

Kültür ve Etnografya Dergisi • Yıl : 9 • Sayı : 11 • Temmuz 2010

İZMİR DERSİM KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ YAYIN ORGANI

ISSN: 1304-0162

VİCDANLARIMIZDA MAHKUMSUNUZ!

DEVLET DERSİM HALKINDAN ÖZÜR DİLEMELİDİR!

“..Mağaralara iltica etmişlerdi. Ordu zehirli gaz kullandı. Mağaraların kapısının içinden. Bunları fare gibi zehirledi. Yediden yetmişe o Dersim Kürtlerini kestiler. Kanlı bir hareket oldu. Dersim davası da bitti. Hükümet otoritesi de köye ve Dersim'e girdi. Dersim böyle bitti”

İ. Sabri ÇAĞLAYANGİL

Dönemin Malatya Emniyet Müdürü

DERSİM

ISSN:1304-0162

Yıl: 9 Sayı: 11

Temmuz 2010

Sahibi
İzmir Dersim
Kültür ve Dayanışma
Derneği Adına
Başkan
Kemal Mutlu

Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber Coşkun

Yönetim ve Yazışma
Adresi
Anafartalar Cad.
Sahlepçioğlu İşhanı
No:196/306 Konak-İZMİR
Tel-Fax: 0-232-483 45 88

Dergimizde Yayınlanan
Yazıların Sorumluluğu
Yazarına Aittir.

Yazışma ve iletişim için
E-mail
izdersimder@hotmail.com
kemalm62@hotmail.com

Grafik & Tasarım
Baskı

Emre Basımevi
855 Sok. No:51
Konak - İZMİR
Tel&Faks: 0232 484 64 71

Baskı Tarihi:
28-07-2010

İÇİNDEKİLER

Dersim'den.....	2
Silahların Gölgesinde ki Dersim, Ortak Kültürün Bahçesi	
Olmalıdır! Ahmet CİHAN.....	4
“Na Dewlete Mare Boyna Zulum Kerd, Ma Rozade Rinde	
Ne Diye” Ali Bıra SILİZ.....	8
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na Kanun Teklifi	
Şerafettin HALİS.....	10
Yol Konuşmaları (I) Arzu KARADAĞ.....	14
Akşam Söylemleri Arzu KARADAĞ.....	15
Dersim 1937-38: Ne Oldu, Niye Oldu? Erdoğan AYDIN.....	16
Anadilim ve Annem Yüksel MUTLU.....	29
Dağaskan Dilan DOĞAN.....	32
Qese Dayika Mı Bülent ÇETİN.....	33
Felsefê Raa Haqi Sero Saheyder VEROZ.....	34
Cumhuriyet ve Aleviler Turabi SALTİK.....	37
Seviyene Ali Bıra SILİZ.....	44
Gezi Ozan VELİ.....	44
Dere Laç Ali DOĞAN.....	45
Sairêde Kırmancıye Usene Pardiye Cemal TAŞ.....	46
Xesretam Vesena Bülent ÇETİN.....	51
Sabah Kahvaltısı ve Öğlen Yemeği Hüseyin AYRILMAZ.....	52
Dersim; Rehberini Yitiren, Aydınını Yaratamayan Halk	
Derviş MUNZUR.....	54
Deremordemu 38 Hüseyin TAMAÇ.....	67
Eren Deniz'in Kirvesi Ali C. YILDIZ.....	68
Haq, İqrar, Cem ve Evrensel Hukuk Ali ERENLER.....	71
Suca Buluşsun Eller İffet DİLER.....	72
Mutu Köprüsü'nde Halay Ali ERENLER.....	73
Taş ve Kadın Dilara BIÇAK.....	74
Ben Kimim? Zeynep KIRIKKAYA.....	78
Terkediliş Dörtlemesi Özlem Rojda YEŞİLTaş.....	80
Ve Sonra Ulaş AKÇAY.....	81
Agnes Selçuk CEYLAN.....	82
İki Tutam Saç Ali ERENLER.....	85
Dersim'in Romancısı, Edebiyatçısı, Şairi mi Dediniz?	
Haydar KARATAŞ.....	86
Avrupa Munzur Çevre Komisyonu, SPD Federal Parlamento	
Milletvekili.....	88
Etkinliklerimizden.....	92

DERSİM'DEN

Merhaba. Yeni bir sayımızla yeniden beraberiz. Gündem yoğun, sorunlarımız ağır. Kendimizi ifade edebileceğimiz güçlü iletişim araçlarına sahip olmaktan uzağız. Oysa karşı karşıya olduğumuz düşünsel ve fiili şiddet politikalarının sahipleri sayısız araç ve olanakla anı anına yürütüyorlar politikalarını. Zor ve asimilasyon odaklı bu politikalarla tarihin sayfalarına gömülmek isteniyoruz. İnsani değerlerimizle, kendi kimliğimizle yaşamamıza tahammül edilememektedir.

Gelinen noktada karşı karşıya kaldığımız vahşet uç noktalardadır. İl ve ilçe merkezlerinde neredeyse esaret koşullarına mahkum edilmiş birer avuç insan dışında topraklarımız insansızlaştırılmıştır. Geleneksel ekonomi tümüyle göçertilmiş, açlık ve bunun üzerinden geliştirilen çok yönlü politikalar dayatılmıştır.

Gündemimizi sürekli meşgul eden, tüm itirazlara rağmen adım adım uygulamaya sokulan barajlar projesi ise etnik temizlik politikalarının doruğunu teşkil etmektedir. Nehirlerimiz, bütün canlı yaşamla birlikte katledilmektedir. Tüm insani değerlerimizin kaynağı, ocağı olan coğrafyamız haritadan silinmektedir. Özcesi bir halk acımasızca yok edilmektedir. Etnik temizliğe maruz kalan Dersimli ise süreci karşılayacak kurum ve araçlara sahip değildir. Siyasal yelpazede atomize olmuş, yaşamsal öneme sahip sorunları yerine ikincil olabilecek ayrıntılar içerisine hapsolmuştur. Eğer bir bedel ödenecekse bu mutlaka yaşamsal sorunumuz olan kendimizi geleceğe taşıma hakkı için olmalıdır. Dönemsel ihtiyaçlarımız bunu gerektirmektedir. Var olamayacağımız kurgusal bir gelecek için harcanacak emekler sele gitmiş demektir. Herkes koşullanmalardan arınmalı, özgür ve iradi bireyler olmayı başarmalı, elini vicdanına koymalı duruşunu buna göre belirlemelidir.

Onur Öymenin 1937-38 sürecine yaptığı göndermeyle Dersim katliamı gündeme geldi ve önemli tartışmalar yaşandı. Sayısız insanlık suçuna imza atmış olan ittihatçı gelenek bir kez daha sorgulandı. Cumhuriyet tarihinin hasıraltı edilen bu

kanlı sayfası tüm Anadolu insanının önüne sunuldu. Bu süreç birçok yönüyle ele alınmalıdır ki ilki; sürece yanıt olabilecek “bir tek aydın” dahi yetiştiremediğimiz gerçeğinin ortaya çıkmasıydı. Kimi insanlarımız öne çıktı ve elinden geleni yaptı ki değersiz değildir. Fakat akademik donanıma sahip yetkin insanlarımızın olmadığı ortaya çıktı.

İkincisi; tüm Anadolu halklarının emeğine kattığımız emek nedeniyledir ki, dışımızda birçok aydın, devrimci, demokrat insan doğrudan halkımızın yanında yer aldı ve bu jenosidi mahkûm etti. Yine Anadolu'nun dört yanında kimi zaman yüksek sesle dillendirilmediyse de vicdan muhasebesi yapan insan sayısı hiç de az değildi. İslamcı basının tavrı ilginçti. İttihatçı zihniyeti mahkûm ederken bu sürecin örülüşünde olsun, tarihsel arka planda olsun kendilerinin payını hiç dile getirmedi ve özeleştiri vermediler. Fakat bu kadarını da beklemiyorduk. Gerekçeleri ve niyetleri ne olursa olsun. Söz konusu kitle de bu süreçte tartışmaları yoğun biçimde yaşadı. Dahası görsel basında yer yer ittihatçı saldırganlarla bu jenoside dair etkili tartışmalara girdiler.

Önemli bir ayrıntıya dikkat çekelim ki, Dersim tartışmalarında ittihatçı saldırganların yanında yer alan ve ön saflarda saldıran kimi Alevi ve bir kısmı Dersim kökenli olan şahıslardı. Zira başta Anadolu Alevileri olmak üzere tüm insanlar katliamı tartışıp vicdan muhasebesi yapmaktaydılar. İzettin Doğan canlı haber programında telaşla ittihatçılara taktik veriyor, Dersimlilerin katliamını onaylıyor, dış güçler masalıyla kıyımı aklamaya çalışıyordu. Cemal Şener, Rıza Zelyut ve Lütfi Kaleli de İzettin Doğana katılıyor; Dersimlilerin eşkiya, çapulcu, katil ve ırz düşmanı gösterilmesi için cansiperane bir mücadele içerisine giriyorlardı. Bu dörtlü ve onlara eşlik edenlere birkaç cümlemiz var; yüzyıllarca kuşatma altında tutulduk... Sayısız defa katledildik... Evlerimiz, tarlalarımız, bahçelerimiz yakıldı, hayvanlarımız “ganimet” olarak götürüldü. Açlıktan gözü kararmış kimi insanlarımız ise üç beş keçi “çaldı”. Eşkiya ilan edildi! Ey önden koşan dörtlü ve izleyicileri; bu yaşananların tarihsel arka planını sizde iyi bilmektesiniz fakat zulme biat

verdiniz, zulmü aklamaktasınız. Size son sözümüz; mazlumlarımızın ahını aldınız ve vicdanlarımızda sonsuza kadar mahkûm edildiniz. Size söz veriyoruz ki bu bizim vicdanlarımızla sınırlı kalmayacak! Filini savunduklarınızla beraber tüm insanlığın vicdanında ebediyen mahkûm olacaksınız.

Son kırk yıl Türkiye de çok yoğun yaşanan yıllardır. Bastırılan pek çok sorun çözümü dayatmakta, mızrak çuvala sığmamaktadır. Kürt sorunu, Alevi sorunu, emek sorunu v.b. sınırları zorlamaktadır. Bu sorunlar gündemi sürekli işgal etmekte, ağır bedellere yol açmaktadır. Hükümet “açılım” adı altında bir dizi girişim başlatmış, kimi umutlara yol açmış, yarattığı hayal kırıklığı ise daha derin olmuştur. Hedefin söz konusu sorunlar da çözüm değil, kontrolün sağlanarak aynı politikaların farklı şekillerde sürdürülmesi olduğu açığa çıkmıştır.

Ergenekon tartışmalarında ise devletin klikleri ve uluslar arası güçler kapışmakta, ülkeye kendi belirledikleri geleceği dayatmaktadırlar. Biri kırk katır, diğeri ise kırk satırdır. “Alevi subaylar” vurgusu zaman zaman dillendirilmektedir... İlginçtir söz konusu “Alevi” subaylar bu kadar etkin ve demokratlarsa Alevilerin başına gelenler nasıl açıklanabilir? Oysa bütün karanlık senaryo ve katliamlar en çok Alevilere zarar vermiştir. Şimdi ise Alevi subaylar budanıyor yaygarası koparılıyor! Tercihimiz kırk katır ya da kırk satır olamaz. Dersim tartışmalarında öne çıkan ve en etkili saldırıları yapanlarda Alevi kökenli kimi şahsiyetlerdi. Alevi olmak için Alevi aileden gelmek yetmez, o öğretiyi, onun adalet anlayışını benimsemek gerekir. Alevilerin tercihi, sorunların üstünü örten aldatmacalara taraf olmak değil gerçek bir demokrasi ve özgürlük odağının yaratılmasına katkı sunmak olmalıdır. Bu ülkede gerçek bir demokrasiye ihtiyaç duyan toplulukların başında Aleviler gelmektedir. Bunu görebilmek için uzak ve yakın tarihe bakmak yeterlidir.

Yine bu vesileyle Sivas, Maraş, Çorum... daha bir çok kıyım da yitirdiğimiz şehitlerimizi anıyor, bu yılda söz konusu mekanlara giderek şehitlerimizin anılarını sahiplenilen tüm canlarımızı selamlıyoruz.

Cumhuriyet Halk Partisinde düzenlenen operasyon ise dikkat çekicidir. Operasyonun mimarları süreç içerisinde amaçlarını daha da belirginleştireceklerdir. Kılıçdaroğlu'nun öne çıkarılması Baykal öncülüğünde daralan partiyi biraz

rahatlatmıştır. Bizler ve Anadolu'nun diğer halkları için önemli olan; tüm sorunlara kaynaklık eden statükonun dışında, hiç değilse sosyal demokrat bir çizgiye gelip gelmeyecekleridir. Zira en milliyetçi partilerin sağında politika yapmış, ırkçı faşist zemini güçlendirmiş, gelişime ve dönüşüme açık ciddi bir kitleyi gericiliğin yedeğine taşımıştır. Şu ana kadar ise yeni bir söylem, umut verici bir gelişim gözlenememiştir.

Ülkenin kronik ve tarihten gelen sorunları vardır. Bunların gerçek anlamda çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu anlamda sorunları yaşayan tüm tarafların bir odakta buluşması, demokrasi ve özgürlük mücadelesi vermesi gerekmektedir.

Kürt sorunu yeniden çatışmalı bir sürece girdi. Gerçekte ise hiç durulmamıştı. Bastırma siyaseti bölgesel ve uluslar arası ittifak arayışlarıyla, aralıksız devam eden operasyonlarla süreklilik arz etmişti. Tek taraflı eylemsizlik kararı da sonlandırılınca çatışmalar hız kazandı. Bu durum endişe vericidir. Birileri “anaların” ağlamasına aldırmıyor olabilir fakat ağlayan analar çoğalıyor. Ülkenin gençleri birer birer düşüyor. Telafisi mümkün olmayan zarar ve travmalar yaşanıyor. Bu durum artık son bulmalıdır ve adım atması, demokratik bir çözüm sürecine girmesi gereken devlettir. Ülkenin insanlarını gerçekten insan yerine koymak, demokratik hakları geliştirmek, her kesin insani değerleriyle yaşamasına tahammül göstermek yeterlidir. Her yitirilen öncelikle insandır ve bu ülkenin gencidir. Evlat, eş, ana, baba, kardeş acısı her yerde aynıdır. Farklı dillerde yakılsa da ağıtların içeriği, duygusu birdir.

Binlerce çocuk cezaevlerine dolduruldu ve devamı gelecek... Bu çocukların durumu nedir acaba? Hiç tahmin ediliyor mu? Yarın yaratacağı sonuçlar itibariyle ülkenin geleceğine ve insanların ilişkilerine nasıl yansıyor acaba? Eli ayağı tutmayan yaşlılar konmuştu cezaevlerine ki vicdanlarda açtığı yara kapanmamıştır. Bu çocuklara yapılanlar nedir? Bu zalim uygulamadan vazgeçilmeli, çocuklar derhal serbest bırakılmalıdır. Efendiler! Onlar çocuk! Ve bin yıldır “kardeş” olduğunuz, pek çok cephede birlikte düştüğünüz, daha da önemlisi yanında birlikte yaşamak zorunda olduğunuz insanların çocukları... Ey siyah gözlüklerin ardına saklananlar!.. Çocuklara kıymayın efendiler!

SİLAHLARIN GÖLGESİNDEKİ DERSİM, ORTAK KÜLTÜRÜN BAHÇESİ OLMALIDIR!

Ahmet Çiğdem

Demokrasi ve insan hakları mücadelesinde, Dersim doğumluların bu topraklar üzerinde ciddi yeri oldu.

Cumhuriyet tarihi boyunca baskı altında tutulan, kırılan, yok sayılan halklar ve farklı inanç grupları, bugün kendilerini ifade etmeye çalışıyorlar. Örgütleniyorlar. Bu çok doğaldır. Olmalıdır.

Değişim, dönüşüm, her yerde var. Olacaktır. Türkiye halkları buna hazır!.. Hazır olmayan ve bu değişimin önünde engel teşkil eden, sermaye sınıfı dahil, bir bütün olarak egemenlerdir. Bu ülkeye darbeleri "kurtuluş" ve "ilericilik" olarak dayatan ve bu dayatmaya boyun eğerek, kendisini yok sayan bir "demokratik kamuoyunu" geride bırakan bir Türkiye'de, artık saflar da çok netleşiyor!

Önemli olan bu değişimin motor gücü olması gereken ve yıllardır can bedeli mücadele eden bu halkın onurlu evlatları devrimci-demokratların, sosyalistlerin nerede oldukları ve ne yapacaklarıdır. Sosyalist Sol verili konumunu terk ederek, halkın haklı mücadelesinin yanında, önünde, örgütleyicisi olmalıdır.

Güçlü bir sol birikim var.
Değişmek isteyen bir Türkiye var.

Bu düzenden şu ya da bu derece zarar görenlerin bir arada, birlikte yaşamaları, birlikte olumsuzluklara karşı çıkmaları mümkündür, bu yapılmalıdır. Dağınık bir durumda olan ve "ilkeler" adına yan yana birlikte mücadele etmemenin teorisini yapan "Sol"un halk katında inandırıcılığı yoktur.

Çok mu zor, bu toplumun siyasal yapısı söz konusu olduğunda aydınım, demokratım, sosyalistim diyenlerin, genel toplumsal menfaatini düşünerek, aralarındaki farklılıkları zenginlik olarak görüp bir araya gelmeleri.

Yıllardır, hep konuşulan birlikte mücadelenin önündeki engel nedir?

Kişisel kaprisler mi?

Grup çıkarları mı?

Hangi saiklerle olursa olsun, sonuç hiç de iç

açııcı değil.

Hakim sınıflar yönetimlerini her defasında yeni yol ve yöntemlerle sürdürüyorlar.

Sosyalist sol dahil olmak üzere, muhalifler sadece iktidarların belirledikleri gündemin eleştirel aktörleri olmanın ötesinde bir rol oynayamıyorlar.

Dersim de sosyal-kültürel ve siyasal alanlarda, büyük bir birikim var. Bu birikimin, toplumsal mücadelenin kazanımlarına dönüştürülmesi olanaklıdır. Bu yapılmalıdır. Herkesi, ama muhalif olan herkesi bu sorumluluğu almaya davet ediyorum. Muhalif olmak yıkıcı olmak değildir. Yapıcı öneri ve eleştiriler ortaya koymak; toplumsal yapıyı demokratikleştiren projeler üretmek ve bu projelerin uygulanması için çalışmak ve bunların gerçekleştirilmesi için birlikte davranış içinde olmak gerekir.

Bu girişi neden yapmak ihtiyacı duydum.

Dersim, muhalif kimliği ile bilinen ve hâlâ da muhalif kimliğini korumaya çalışan bir bölge. Çok acılar yaşadı. Yaşıyor. Tüm bu yaşananlara rağmen, bir yandan dağlarında çatışmalar yaşarken, diğer yandan yerleşim

merkezlerinde değişimin sancılarını yaşıyor. Ciddi bir 'dışarıdan' gelen nüfus var. Önümüzdeki yıllar, bu nüfus artarak devam edecek. Üniversite'nin kuruluşu, Dersim'in ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal dokusunu etkileyecektir. Etkilemeye başladı bile. Dersim'de meydana gelen değişim ve dönüşüm sadece kendi sınırları içinde değil, dışında yaşayan Dersimlileri de etkiliyor. Yurtiçi ve yurtdışında yaşayan Dersimliler, bölgedeki çekişmelerden, çatışmalı dilden etkileniyor. TÜİK verilerine göre, Dersim (*) nüfusu 83.061 kişidir. Bu sayının 20.356 kişisi ikameti Tunceli'de olan, ancak Tunceli nüfusuna kayıtlı olmayan kişilerdir. Geriye kalan rakam 62.705 kişi... Yani şu an Tunceli'de Dersimlilerin sayısı 62.705 kişi. Tunceli nüfusuna kayıtlı Türkiye genelinde Dersimli nüfus ise 243.979 kişidir. Bu sayı, Türkiye'de hemen her ile dağılan Dersimlilerin, nüfus kayıtlarını Dersim'den bulundukları ile almayanların sayısıdır.

Bu verilere göre; Dersim'in nüfusunun

20.669'u Elazığ'da, 80.893'ü İstanbul'da, 19.148'i İzmir'de 9.819'u Ankara'da, 6.021'i Mersin'de, 5.501'i Kocaeli'nde, 4.876'sı Adana'da, 3.642'si Erzincan'da, 3.535'i Antalya'da yaşamaktadır.

Demek ki, Dersim nüfusuna kayıtlı Dersimlilerin 3 katı kadar Dersimli, başka kentlerde oturuyor. Bu rakama, şu veya bu gerekçeyle nüfus kayıtlarını Tunceli'den, ikamet ettiği yere alan Dersimliler dahil değildir (bu sayının mevcut Dersim nüfusuna kayıtlı olanların çok üstünde olduğu bir gerçekliktir). Dersim yerelde ve metropollerde politik uğraşlar içinde olan Dersimliler'in, büyük bir Dersim kitlesinin varlığını bilmeleri ve bu kitleye ulaşabilmek için politikalarını gözden geçirmeleri gerekiyor.

(Ayrıca, güncel sürece dair kimi önerilerde bulunmadan önce, hakkaniyet babında söylemek durumundayım ki; yasaklı diller, inanç ve doğa şenliği olan Dersim'in asli sorumluluğu, bunca yıldır kıyımdan geçirilmiş, acımasız bir asimilasyona ve yıkıma tabi tutulmuş anadillerini, inanç ve yaşam kültürlerini, doğa ve doğal şenliklerini özgürce yaşayabilmeleridir. Asıl yıkım burada ise, asli sorumluluk da buradadır. Dolayısıyla tek tek her bireyinden muhtemel bütün kurumlarına kadar bütün Dersimliler'in buna dair –mevcut bütün çaba ve emekleri de kapsayan- ortaklaştırılmış bir faaliyete girmeleri esas olmalıdır. Ne varki, buna dair süren tartışma ve çabalarda ifade edeceklerimi ve önerilerimi o baba bırakıp, şimdilik, yani şu anki güncellik üzerinden kimi öneri ve yaklaşımlarımı dile getirmek isterim.)

Güncel sürece dair neler yapılabilir, yapılmalıdır?

1- Dersim, Türkiye'de aydınlanmanın simgesel isimlerinden biri olarak süregeldi. Dersimliler, bugün de, bu geleneksel özelliğini sürdürmelidir. Demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin savunucusu olmalıdırlar. Siyasal gericiliğin, darbeci düşüncelerin, demokrasi ve insan haklarının yeminli düşmanı statükocu güçlerin ve siyasal temsilcilerinin oyunlarını görmeli ve bu güçlerin manipülasyonundan uzak durmalıdır.

2- Dersim, farklılıkları zenginlik olarak gören bir bölge. Tarihten bu yana, baskıya uğramış; savaşlarda yenilmiş ya da çeşitli nedenlerle hayati tehlike yaşayan herkesin gelip barınabildiği ve kendisini özgürce ifade edebildiği, yaşayabildiği ve yerli halk

tarafından kabul gördüğü bir hoşgörü abidesi. Bu hoşgörüsünü zedeleyecek siyasal argümanlardan şiddetle kaçınmak gerekir.

3- Dersim faklı inanç gruplarının yan yana yaşadığı, çok dilli, çok kültürlü bir coğrafyadır. Tarihsel mirasını bugün de korumalıdır, bu mirasa zarar veren her türlü düşünce ve davranışlardan uzak durulmalıdır. Son dönemde, farklılıklarımızı çatışma nedeni sayan bazı düşüncelerin boy verdiğini üzüntü ile izliyoruz. Dersim halkının da rahatsız olduğu bir gelişmedir bu. Bilinmelidir ki, ne adına ve kim tarafından yapılırsa yapılsın, yanlış yapıyor.

Bu düşünceler bağlamında; bu güzellikleri yok etme çabası içindeki hakim sınıfların her türlü saldırılarına karşı birlikte olmak zorundayız.

Birlikte olmak, olumsuzlukları olumluya çevirebilecek gücü yakalamak demektir.

Birlikte olmak, Dersim'de yaşamı kolaylaştırmak, için neler yapılabilir, sorusuna daha zengin katkılar sunmak demektir.

Birlikte olmak, ortak yaşamın dilini yakalamak için gereklidir. ORTAK bir demokrasi kültürü yaratmak ve hayata geçirmek, bizlerin görevidir. Çatışma yok, birlikte, bir tek insanımıza iş yaratmak için çalışmalıyız. Birlikte, bir tek evsiz insanımıza barınabileceği bir ev oluşturmak için çalışmalıyız; bir tek çocuğumuzun eğitiminden imkânsızlık yüzünden geri kalmaması için, birlikte olmak zorundayız. Sosyal güvenceden

yoksun bir tek insanımızın acı içinde kıvrınmaması için birlikte olmak zorundayız. Birlikte, Dersimin her köşesinin yeniden cıvı cıvı bir hayata kavuşması için çalışmalıyız. İnsan hakları ve demokrasi mücadelesinde haklı bir gurur payı olan Dersim'de örnek bir dayanışma ve örnek bir yaşam kurmak için çalışmalıyız.

Dersimliler, yaşamı zorlaştıran her türlü argümandan uzak, yaşamı kolaylaştıran projelere imza atmalıdırlar.

Kısır kavgalar, Dersimlilere yakışmıyor. Demokratik teamüller dışı davranışlar Dersimlilere yakışmıyor.

Dersimli her aydın, düşünür, yazar ve politikacı şu soruyu kendisine sormalıdır:

Dersim için ben neler yapabilirim?

Bu soruya verilecek her olumlu cevap, ORTAK havuzu oluşturacaktır. Bu havuza akacak

ORTAK düşünceler, ORTAK davranışlarımızı güçlendirecektir.

1- Dersim de üretim, istihdam alanında ciddi projeler yapılmalıdır.

a) Bir yerde üretim yoksa, olumlu gelişmeler beklemek safdilliktir.

Hâkim sınıfların yaptıkları en büyük kötülük, halkı üretimden koparmak oldu. Bunu bilerek yaptılar. Köyler boşaltıldı, tarım ve hayvancılık yok edildi; büyük şehirlere göçenler oralarda, merkezi yerleşim alanlarına sığınanlar ise, sığındıkları yerde aç ve açıkta kaldılar; üretimden koparılmanın sancılarını yaşadılar; sosyal-dayanışma vakfı'nın üç-beş kuruşuna muhtaç duruma düşürüldüler, kendisine bu kötülükleri yapan güçlerin insafına kaldılar.

Devletin reva gördüğü bu politikaya karşı, siyasal aktörlerin yapması gereken, tam da tersi bir çalışma olmalıdır. Bunun için:

aa) Boşaltılan yakılan-yıkılan köylerin yeniden imar edilmesi ve ekilmeyen toprakların yeniden ekilmesi,

ab) Dersim'in temel gelir kaynaklarından biri, hayvancılıktır, hayvancılığın yeniden geliştirilmesi,

ac) Bölgenin koşullarına uygun yeni istihdam alanları yaratmak için projeler üretilmesi ya da üretenlere destek olunması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

Bunun için, en büyük görev Belediyelere düşmektedir. Başta Merkez Belediye Başkanı olmak üzere, her ilçemizin Belediye Başkanı, " bir insanımızın iş sahibi olması için ne tür projeler üretmeliyim?" diye düşünmelidir.

Sadece Belediye Başkanları değil, Dersim de her kurum ve kuruluş bu yönde seferber olmalıdır. Bulunduğu yerde ne tür yatırımlar yapılabilir ve bu yatırımların yapılabilmesi için neler gereklidir? sorusunu sorup harekete geçmelidir. Bilinmelidir ki, Dersim'e yatırım yapmak isteyen çok sayıda iş adamımız var. Yeter ki, yatırım yapmak isteyen işadamlarının kaygıları ve kuşklarını giderebilecek ortam yaratılabilsin.

2- Dersim'in sosyal ve kültürel Tarihi araştırılmalı, Dersim Merkez de bir Tarih ve Kültür Müzesi kurulmalıdır.

Dersim Tarihi çok eskidir. Binlerce yılın kültürel mirası olan tarihi kalıntılar dahi koruma altına

alınmadığı gibi yağmalanmaktadır. Tarih ve Kültür Müzesi, tarihi kalıntılar ve kültürel zenginliklerimizi koruyarak, arkeolojik kazılar dahil, Dersim Tarihini bilinen ve bilinmeyen yönünü, bilimsel metodlarla ortaya çıkarabilir ve koruma altına alabilir. Dersim'in en büyük özelliği, farklılıkları zenginlik olarak gören tarihsel dokusudur. Hoşgörü kültürüdür. Bu tarihin ve kültürün, bütün yönleriyle açığa çıkarılması için çalışmalar yapılmalıdır. Denebilir ki, Müze vb. çalışmalar Kültür Bakanlığının görevidir, bakanlık yapılmalıdır. Kültür Bakanlığı Devletin resmi politikasının tezahürüdür. Devlet, tarihin zenginliklerini, kültürel mirası yok etmenin çabası içinde oldu, hala da bu çaba içindedir. Devlettten bunu beklemek saflık olur. Biz kendimiz bu projeyi gerçekleştirmeliyiz, gerçekleştirebilecek gücümüz vardır.

Tarih önemlidir. Tarihi yanlış okumalar, önü alınamayacak çatışma kültürünün gelişmesine sebep olabilir. Son dönem de farklılıkları çatışma nedeni olarak gören düşünce ve eğilimlerin yanlışlığı buradadır.

3- Eğitim alanında Dersim'de çok önemli bir dönemeçteyiz.

Uzun zamandır Dersim'de kağıt üzerinde bir fakülte vardı. Bu fakültenin açılabilmesi için çaba gösteriliyordu. Fakülte'nin açılması beklenirken, üniversite kuruldu. Elbette bu çok da iyi oldu. Üniversite'nin kurulması, şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel dokusunu önemli ölçüde

etkileyecektir. Bu gelişmenin olumlu yönde olabilmesi için her Dersimli yoğun çaba içinde olmalıdır. Üniversite'nin kurulması bir olanağa dönüştürülmelidir.

Üniversite kuruldu, ancak henüz gerekli alt yapı oluşmuş değil. Alt yapı yoksunluğu, bir çok kesim tarafından bir fırsata dönüştürülmüş durumda. Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için, başta Belediyeler olmak üzere, ilgili kuruluşlar tedbirler almalı, yeni yatırımlar (yurt vb. gibi) yapmalıdırlar. Aksi halde, bu boşluğu dolduracak, Dersim'in sosyal-kültürel dokusuna zarar verecek kurum kuruluşlar olacaktır. Şu an gelen bilgiler bu kurum ve kuruluşların, yoğun bir faaliyet ağı oluşturdıkları yönündedir.

Dersimlilerin ilgi göstermediği bu alanda eğer

bu gelişmeler devam ederse, kendi çocuklarında kaybedeceklerini bilmeleri gerekiyor. Dersim de ciddi bir eğitim nüfusu vardır.

Dersim'de şu an 629'u kız çocuğu olmak üzere, toplam 1.217 okul öncesi eğitim kurumlarına giden çocuklarımız var. 3.738'i kız çocuğu olmak üzere toplam 7.605 çocuğumuz ilköğretim okullarına, 1.852'si kız çocuğu olmak üzere, toplam 3.916 çocuğumuz ortaöğretime gidiyor. Üniversite öncesi eğitim kurumlarına giden bu çocuklarımızın sayısı 12.738 kişidir. Bu, küçümsenemeyecek bir sayıdır ve bu sayı her geçen gün artarak devam edecektir

Eğitim, gelecektir. Biz sahip çıkmaz isek, birkaç on yıl sonra, Dersim'in tarihsel dokusunun nasıl bir tehlike içinde olduğu görülmelidir. Geleceğimize saldırı içinde olanlar, çocuklarımız ile bizi dönüştürmeye çalışıyorlar. Buna fırsat vermemek için, bu kentte yerel iktidar dahil, sivil toplum kuruluşları bu konuyu gündemine almalı ve eğitim alanında:

a) Okul öncesi ve ilköğretim ile orta öğretim alanında, projeler yapmalıdırlar. Mevcut müfredatın dışında eğitim ve öğretime yönelik yardımcı kaynaklar yaratmak için projeler yapmalı ve bu projelerin hayata geçirilebilmesi için ORTAK bir organizasyon oluşturmalıdırlar.

b) Üniversite Hazırlık Kursları ile KPSS Hazırlık Kursları açarak, çocuklarımızın bu alandaki ihtiyaçlarını karşılamalıdırlar.

c) Üniversite öğrencilerinin barınma ve beslenme ihtiyaçlarına yönelik ciddi yatırımlar yapılmalıdır.

Bu konuda ORTAK örgütlenmeler içinde olunursa, eğitim alanına yatırım yapabilecek çok sayıda iş adamımızın olduğu ve bu işadamlarımızın son derece duyarlı olduğunu bilmek gerekiyor. Yeter ki

kısır döngüler içinde çatışkılı bir politik ortamın yerine, ORTAK çıkarlar için bir araya gelmenin güven verici ortamı oluşsun.

4-Kültür kurumları bir Kentin yüzüdür!..

Dersim'de genç nüfusun eğitim dışı zamanını değerlendirebilecekleri, sosyal aktivitelerde bulunabilecekleri kurumlar oluşturulmalı; özellikle sinema, tiyatro, kütüphane vb gibi kültürel kurumların kurulması ve gelişmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Belediyeler bu alanda oldukça aktif görevler üstlenmelidir. Projeler oluşturup, kendi olanakları ile oluşturdukları kurumların dışında, alt yapısını oluşturarak özel yatırımcıları teşvik etmelidir.

5-Çevre Katliamının önüne geçmek için birlikte olmak zorundayız!

Dünya kuraklığa doğru giderken, doğal su kaynakları ve doğa harikası coğrafyasıyla Dersim, turizm alanında gözde yerlerden biridir. Dersim'de barajların yapılması, Dersim'in belli bölgelerinin boşaltılmasına yönelik bir girişimdir. Barajların yapımına karşı Dersimlilerin örnek birlikteliği devam etmelidir. Aynı hassasiyet ve birliktelik, ormanlarımızın yakılması konusunda da gösterilmelidir. Bu konuda hiçbir gerekçe birlikteliğimizin önüne geçmemelidir. Yakılan, yok edilen, geleceğimize güçlü bir şekilde sahip çıkmalıyız.

(*) Bu yazıda kullanılan 'Dersim' ismi dar anlamda kullanılıyor. Sadece, şu an Tunceli il sınırları içindeki nüfus olarak anlaşılmalıdır. Dersim aslında geniş bir coğrafyadır. Bugün Tunceli olarak belirlenen sınırlar içindeki Dersim, Dersim'in ancak bir bölümünü oluşturmaktadır.

“NA DEWLETE MARE BOYNA ZULIM Kerd, MA ROZA DE RINDE NEDIYE”

Ali Bira SILIZ

Apo ma re xo name ke?

Namê mı Wuşeno. Ez na dewe ra ne. (Dewa Jare)
Mı ra Wuşenê Mamud vane.

**Dêsim de naşıya yison ra gore aşire ki pers
bena. Kamji aşire ra wa?**

Ma ra Khêwu vanê.

Serê tu yenê tu vir? Çond seru de ra?

Ez 82 seru de rune.

**Kokumunê ma de ke qesey kerd, Tertele 1937
u 1938 i ya cı ra pers beno, ya ki yi ve xo kune
qesey. Qırkerdayisê yi seru çutor yeno to vir?
Tene ma re qesey ke.**

Oooo... çutor nêno mı
vir? 1938'te şine gerv. Yane surgin
bine. Moa mı wuza de merde. Piyê
mı tha de ko de kıst. Tha ke ekser
ame koy, dewi gurot, u siro kışt. U
siro zaf milet kışt. 50- 60 hazar
milet kışt. Hesaba gelmez.

Tabi ma u siro şime gerv. Ğerv
ra tepiya ameyme. İsmet İnönü
tepiya ma peyser ardime. Ma wu
siro dayme Balıkesir Sındırğı
qazası. Mordemunê ma dilekçey
day vake ma tepiya peyser some.

İsmet İnönü ki va: 'Giden gitsin
gitmeyen buralarda kalsın' Ma taye
peyser ameyme. Tabi tha mal çino,
milk çino, hengaj çina, bon rıjiye.
Horte de thowa çino. Hiç iyi bir
gün görmedik. Bu güne kadar
sürünmis beme.

**Apo yi seru qesey kerime tu
vake ez wu siro 10 seru de vine?**

Ya, ez wu siro des seru de vine.
Doman vine hama her çi yeno mı
vir.

**Ap Wuşe tu vana wu siro
xeyle milet qırkerd, koti qırkerd?**

Na koyê ma de qırkerd koyê Muzir de.

Namê wuzay çık vi?

Siçanlı Dağ vane, Siçanlı Gediği, wuza Koye
Muzir'de ro.

Çıqa milet wuza qır beno?

Ma arşivu de esto, 53 hazar vane. Wuza de ju
mığara esta mığara xo jede xoriye viye. Mığara 10- 15
metro y xori viye, xeyleki derg viye. Wu mığarede aste
yisonê ma uza pêser estaye. Aste saru, aste qoru, aste

boju wuza hata roza ewreyene mende. Hona yi aste
merdune ma hata nika vinetayeyê.

Wu qırkerdayiste kese sima tey bi?

Tabi piyê mı wuza kışıya. Neçe ten wuza kışay. Yiye
ke wuza kışay, mezelê xo ververê yi kemeru de re.
Kemerê mezelu hurend belivo diye wuza tik kerdayiye.

Qırkerdayis ra tepiya sima sekerd?

Wu siro Fevzi Çakmak ame na qırım vindarna. Yoğsa
ma butu traş kerdene. Tabi o waxt ray çine vi. Taye ca
eve lingu taye ca eve cip ame, xere yivi na qırım
vindarna.

**Apo yeno tu vir, sima çond çey rusnay
surginen?**

Ma wu waxt hete Kemax'te
niştene ro. Wuza ma 18 çey
vime. Ma butu rusnayme
surginiye. Ju dewa ma ra 18 çey
surgin kerd. Na dewune
Vacuğê ra kes nêverda butu
surgin kerd.

**Yi dêwi butu surgine koti
kerdi vi?**

Balıkesir. Surgine Balıkesir
kerdime. Balıkesir de ki ma
ağme kerdime ma tê lewede
nêverdayme.

**Wuza çi ame sarê sima
serde? Ma re butu qesey ke.**

Wuza 9 seri mendime. Ma
şime wuza, bira pore ma rışıya.
Qılıx kıyafetê ma vuriya. hawa
xo ma re yaramis nêbiye.
Anadın me? Awuka xo ma re
yaramis nêbiye. Moa mı wuza
de merde. Ez wuza de şine
ekseriye. Wuza ra tepiya ma
roza de rinde nêdiye. Pé coy ke
qanun vejay ma peyser

ameyme. Xeyle eziyetu sitame dina di.

Na dewlete devamlı ma re zulum kerd. Ma roza
rinde nêdiye. Hata roza ewreyene ke hen boyna ma
onto. Eziyetu sitame dina ma ra düri nekote.

**Tu vake u siro piye mı kışıya. Zovi kame sima
kışıya?**

Wu siro dewa ma ra 6 teney berd yi butu wuza qır
kerd. Eke berdi, qılavuz diye berdi. Reyna peyser
nêamey. Endi koti kıştı, sungilemiş kerdı, kes nêzono.
Xêle miletê ma qır kerd. Xêle teni rusnay surginen. Ma

xeyle eziyet u sitam di. Feyzi çakmak ke nêviyene yino kokê ma ardene.

Déwa sîma ra qeyir zovî dormê sîma de çıqa déwu ra surgîn kerdî vî.

Dormê ma de dewe bin dewe Tîrku vî. Déwa Kirmanciye dewa Alevî tenya ma vime tenya ma surgîn kerdime. Hetê Erzîngan de dewe alevîyanu kirmancune binu ra ki butu surgîn kerd. Yîye bin ki wuza ra na hetê Ovaciğe ra kerdî top ardi Koyê Muzîr de Sîçanlı Gedîği de butu ardi, qîr kerdî. Hona aste xo wuza re . Kafê xo, qorê xo, parşuyê xo, astê xuye bini hona wuza hen osene. Miğara qapaliya, miğara xoriya, butu hen vînetayeye. Hên qîr kerdî eşti wuza, hen qîr kerdî eşti wuza, qîr kerdî eşti wuza.

Apo rîyê to de nur esto, tî vana nurê hezreti xîzîrîyo. Na hardune jargu ra hona ke sîma surgîn nekerdî vî, tu vake ez wu sîro 10 sere vine. Ma re tenena wuzara qesey ke.

Çî qeseykerî nêzonenke, tu pers ke ez qesey kerine.

Mîlete ma çî saredej di? Ez vaj xeyle sitam di?

Ne demek, ne demek... Ma nêşkiyene hen ret bîfeteliyene, nêşkiyene ret ibadet bîkerdene, hen devamlî binê bandura hukumat de vime. Cendermey amene ma re eziyet kerdene, haqaret kerdene. Dewe ma binê baskî de vî. Neler kerdene ma re neler...

Çî ki sero na mesela vejîye, na mîlete ma çaye honde haqaretî di, çaye honde qîrkerdayîs ame sarê ma serde?

Tabî taye aşîro jumun re çetînen kerdene. Etsene dewu ser çî ke bi mal, ga, çî guretene ardene. Qereqolu de eskeru cînan re heqeret kerdene, kûtî muamele kerdene. Naye sero mîletê ma nêwastene ke ekser horte ma de vînde ro. Wazene ke qerekolu wedaro.

Tabî na durum ke bi, Anqara de bi top. Celal Bayar vane Kemal Atatürk vane wuza amey pêser, qerar da cî, na mîz ard sarê ma serde.

Apo sîma ke surgîn de vî adet u torê ma itîqatê ma sîma ramîtene? Zonê ma qesey kerdene?

Wuzawu de medenîyet bi. Çî bi wuzawu de vî. Tabî wuzay nêameyre ma. Porê ma rîşîya. Awukan ra vî çî ra vî wuzay re ma nêamey.

Yisonê wuzay rînd vî. Qîrvan kerdene ma re ardene. Qaytê ma biyene. Faşla maqarna zeytîn, peynîr ma re ardene, vatene eve xo poze eve xo bore. Wuza ra tepiya ma ardime qaza. Ma wuza de tutun ramîtene. Ma de dênê pêro ke bê re ma de genîm biçîne.

Sîma çond seri wuza Sîndîrgî de mendî?

Ma wuza 9 seri mendime. Yînu nîyada ke

kîrmancê ma gêletîye nêkene, qarşe ju muya keş nêbene, çaye ronênane, dîrûst mîlete, ma berdene le xo xîzmetu de gurenene, anîyormusun? Mesela bayram biyene qurban bayramî de ardene qurvan dênê ma. Qoç sare bîrnene letê ju dênê ma. Ma bol bol qarme kerdene. Ama tabî mîletu nêqî ki zof bi.

Sîma nêwast şere surgînen hên sîma çutur berd?

Ma eve zor, eve ekser kerdime top berdime. Ma va ma bene tokmise Fîrat kene. Ma bene hên qîr kene. Tîfongê piyê mî bi. Durbîne piyê mî bi, moa mî tersene yî hên eşti Fîrat. Mîlete ma butune vatene yisonê ma qîr kerd nêverda, ma ki ala benê koti qîrkene.

Vera çîmunê tu thewa kes qîr kerd tu ve çîmunê xo di.

Ma ez heni koti bîvîni. Ez hona doman vine. Yisonê ma ma re qesey kerdene. Ez yoğsa kot bîzon Piyê mî hên ko ra kîştî vî.

Ekser amo tha Pulur'de dewuzu keno top ano keno ju bon ke adîr pano bîvêno, tha de ju Sîrrî Yûzbaşî bi, wu yûzbaşî dînya çapînda ju adam vî. Sîrrî Yûzbaşî yeno general ra vano: Tu ke nî mîleti qîr kena ez xo kîsen erzen vîrenena lîngane tu. Xêre yî sîrrî yûzbaşî vî. Wu sîro tha de qîşlê eskeray eşti bi, sîre Abdulay paşay de. Tha de ki yisonî kenê top ke qîr kere Sîrrî Yûzbaşî nîseno ostorê xo yeno, qîrkerdayîs vîndarneno. Na ovaciğe xerê yî Sîrrî Yûzbaşî vî wu xelesneno. Onca ki xeyle mîletê ma qîr kerd. Na hetê Xozatî de na dewunê binu de camord cîni xeyle qîr kerdî. Cîni sîngûlemîs kerdene domu hên zerê moa de kîstene.

Pê coy genel qurmay beno top wuwo ke qîr kerd kîr kerd, qîr nekerd ki rusnene surgînen. Nîya na dawa ce bîrina.

Ap Wuşe sera 1937 – 1938 'te sarê mawo ke qîr kerdo wuzay ra gore domanê yînu, tornê yînu, mordemê yînu, derezayê yînu sarê Dersim wazeno ke na dewlete xeta xo qewul kero, ma sarê Dersim ra vazo wu sîro mî xeta kerda. Yê ma tayîne ape ma qîr kerd, nîajniye ma xîrkerd, amîkê ma, bîrayê ma, moayê ma, piyê ma, khalîkê ma dêkê ma kowunê Dersim ra hên be gornu kefe merdî. Ewro na dewlete suze xo qewul kero, xeta xo qewul kero.

Zovî çî kemi mend mare vaze?

Ne haq rajî vo mî ke çî zona tore qesey kerd.

Ap wuşe haq tora ki rajî vo, tu ma re xeley meseley qesey kerd, tarîxê ma tene ki tu kerd roşt, omre tu tenena bîjediyo. Wazen ke naera tepiya omre tu horte weşîye de rîndîye de bîvêro. Bîmane weşîye de.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

(Kanun Teklifi)

Şerafettin HALİS-Tunceli Milletvekili

7 Kasım 1935 tarih ve 6/ 3279 sayılı “Munzur Vilayeti Teşkilatı ve İdaresi Hakkında Kanun Layihası” görüşmeleri sırasında, Munzur olması istenen ilin adı, içişleri bakanı Şükrü Kaya'nın teklifi üzerine “Tunceli” olarak kabul görmüştür.

Asıl adı “Dersim” olan il, 25 Aralık 1935 tarih ve 2884 sayılı kanun ile, özel “Tunceli Kanunu” çıkarılarak “Tunceli” adı resmileştirilmiştir. 2884 sayılı kanun 1947 de yürürlükten kaldırılmıştır.

“Tunceli” olarak değiştirilen ilimize yeniden “Dersim” adının verilmesine ilişkin Kanun Teklifim ve Gerekçesi ekte sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.
11.02.2009

Şerafettin HALİS
Tunceli Milletvekili

GEREKÇE

Yüzyıllardan beridir adı “Dersim” olan bölgede, Osmanlılar döneminde Tanzimat ın ilanından sonra 1847 yılında Dersim adıyla sancak kurulur. 1879 yılında yine dersim adıyla vilayet olur. Tunceli adı verildiği tarihe kadar aynı adla sancak, ilçe gibi değişik statüler alır.

Osmanlı da olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de 7 Kasım 1935 tarihinde “Munzur Vilayeti Teşkilatı ve İdaresi Hakkında Kanun Layihası” görüşmelerin başlayıp, 25 Aralık 1935 tarih ve 2884 sayılı kanun ile özel Tunceli Kanunu çıkarılarak Tunceli adının resmileştiği güne kadarda devletin tüm resmi belgelerinde bölgenin adı “Dersim” olarak geçmektedir.

Meclis görüşmeler sırasında içişleri bakanı Şükrü Kaya da, “Tunceli adı ile şimdi teşkil edilecek vilayetin ve o bölgenin eski ismi Dersim” dir.” der.

Söz konusu görüşmeler sırasında “Munzur” olarak değiştirilmek istenen “Dersim” ilinin adı, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya nın teklifi üzerine, “Tunceli” olarak kabul görmüştür.

Anlaşılabacağı üzere “ Tunceli ” adı yaygın kanının aksine, Atatürk tarafından değil, Şükrü Kaya tarafından teklif edilmiş ve kabul görmüştür.

Asıl adı Dersim olan bölgeye 25 Aralık 1935 tarih ve 2884 sayılı kanun ile “Tunceli” adı verilmiş ve resmileştirilmiştir.

Toplumun tarihsel, kültürel, inanç, ahlak ve benzeri değerlerine ters düşmeyen bir adın değiştirilmesi, günümüzde sosyal hukuk devletin yapacağı bir iş değildir.

Adların ve Kültürlerin kendi tarihi köken ve kaynakları üzerinde yaşatılması, kültüre ve kültür sahiplerine verilen bir değer ve dolayısıyla demokrasinin bir gereği olacaktır.

Adların değiştirilmesinin, o ad sahiplerinin rızası alınmadan yapılması bir asimilasyonu içerir. Asimilasyon cinayettir. Bu günümüzde kabulü olanaklı bir durum olamaz.

“Tunceli” öncelikle bir asimilasyon adı olduğu gibi, bu adın verilmesinin ardından 1937-38 yıllarında bölgede kıyım, sürgüne ve büyük acıların yaşanmasına neden olmuş olan Tedip ve Tenkil, Tunceli adını bir operasyon adı haline getirmiştir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde Tedip: uslandırma, yola getirme, terbiye etme Tenkil ise; uzaklaştırma, herkese örnek olacak ceza verme, düşman ve zararlı kişileri topluca ortadan kaldırma olarak tanımlanmıştır.

Tedip ve tenkilin Dersim insanında oluşturduğu derin travma hala devam etmektedir Bugünde hala sürmekte olan derin travmayla Tunceli bir travma adı olmuştur.

Tunceli adı Dersim insanının tarihinde, belleğinde, ruhunda ve vicdanında büyük acıların ve korkuların adı olarak yer yapmıştır.

“Dersim” adının geri verilmesi, tarihi bir yüzleşme olarak, bu bölgede yaşanan acıların bırakmış olduğu travmanın giderilmesine de neden olacaktır.

Dersim adının Türkçe karşılığı olmasa da, başta Kürtçe ve Farsça olmak üzere, bölge dillerinde anlamı olmakla beraber, ülkemizde anlamı bilinmeyen ya da bu günkü Türkçede karşılığı olmayan Sinop, samsun, Giresun, Rize, Trabzon, Kayseri, Yozgat ve daha da çoğaltılabilecek birçok il adı bulunmaktadır. Bugün bu adların kendi tarihsel köken ve kaynakları üzerinden yaşıyor olmasını bir

ik olarak görmek gerekir.

O günün sosyal-siyasal psikolojisi için **li**” olarak değiştirilen **“Dersim”** adır yeniden verilmesi, günümüzün sosyal ihtiyaçlarına cevap olması yönünden olacaktır.

Yüzyıllardan beri kendi inanç ve küli ri üzerinde yaşayan bölge insanı i **n”** adı kutsallık arz eder. Son yıllarda doğ ra bolca konan, bugün hala oyunlar arda, öykülerde, türkülerde vb. ısr a an atalarından miras kalan **“Dersim”** adır yeniden verilmesi, ilimizde ve ilimiz dışın ı Dersim insanının büyük çoğunluğun e arzusudur.

Bu arzunun yerine getirileceği inancıyla.

Saygılarımla.

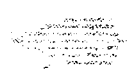

RKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

(Kanun Tek

7 Kasım 1935 tarih ve 6/ 3279 sa ur Vilayeti Teşkilatı ve İdaresi Hakkın Layihası” görüşmeleri sırasında, Munz stenen ilin adı, içişleri bakanı **Şükrü Kaya**’ı zerine **“Tunçeli”** olarak kabul görmüştür.

Asıl adı **“Dersim”** olan il, **25 Aralık 19 e 2884** sayılı kanun ile, özel **“Tunc u”** çıkarılarak **“Tunceli”** adı resmileşmiş sayılı kanun **1947** de yürürlükt

Asimilasyon cinayettir. Bu günümüzde kabulü olanaklı bir durum olamaz.

"Tunceli" öncelikle bir asimilasyon adı olduğu gibi, bu adın verilmesinin ardından **1937-38** yıllarında bölgede kıyım, sürgüne ve büyük acıların yaşanmasına neden olmuş olan **Tedip ve Tenkil**, Tunceli adını bir operasyon adı haline getirmiştir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde **Tedip**: uslandırma, yola getirme, terbiye etme **Tenkil** ise; uzaklaştırma, herkese örnek olacak ceza verme, düşman ve zararlı kişileri topluca ortadan kaldırma olarak tanımlanmıştır.

Tedip ve tenkilin Dersim insanında oluşturduğu derin travma hala devam etmektedir Bugünde hala sürmekte olan derin travmayla **Tunceli** bir travma adı olmuştur.

Tunceli adı Dersim insanının tarihinde, belleğinde, ruhunda ve vicdanında büyük acıların ve korkuların adı olarak yer yapmıştır.

"Dersim" adının geri verilmesi, tarihi bir yüzleşme olarak, bu bölgede yaşanan acıların bırakmış olduğu travmanın giderilmesine de neden olacaktır.

Dersim adının Türkçe karşılığı olmasa da, başta Kürtçe ve Farsça olmak üzere, bölge dillerinde anlamı olmakla beraber, ülkemizde anlamı bilinmeyen ya da bu günkü Türkçede karşılığı olmayan Sinop, samsun, Giresun, Rize, Trabzon, Kayseri, Yozgat ve daha da çoğaltılabilecek birçok il adı bulunmaktadır. Bugün bu adların kendi tarihsel köken ve kaynakları üzerinden yaşıyor olmasını bir zenginlik olarak görmek gerekir.

O günün sosyal-siyasal psikolojisi içinde **"Tunceli"** olarak değiştirilen **"Dersim"** adının ilimize yeniden verilmesi, günümüzün sosyal ve siyasal ihtiyaçlarına cevap olması yönünden de anlamlı olacaktır.

Yüzyıllardan beri kendi inanç ve kültür değerleri üzerinde yaşayan bölge insanı için **"Dersim"** adı kutsallık arz eder. Son yıllarda doğan çocuklara bolca konan, bugün hala oyunlarda, romanlarda, öykülerde, türkülerde vb. ısrarla kullanılan atalarından miras kalan **"Dersim"** adının ilimize yeniden verilmesi, ilimizde ve ilimiz dışında yaşayan Dersim insanının büyük çoğunluğunun rüyası ve arzusudur.

Bu arzunun yerine getirileceği inancıyla.

Saygılarımla.

Dersim Milletvekili Şerafettin Halis'in 11 Aralık 2009 tarihinde TBMM de yapmış olduğu konuşmadan alınmış bölümler.

...Kürt sorununun çözümü noktasında yapılan açılım üzerine bu kürsüde dün konuşmalar yapıldı, ama ne yazık ki bu konuşmaların bir kısmında hala Kürtler üzerinde Aleviler üzerinde oynanan oyunların şiddet yoluyla devamı yönünde görüşler beyan edildi.

Çok ilginçtir bir parlamenterimiz, dış işlerinde de yetkin bir parlamenterimiz "Şeyh Said isyanında da analar ağlamadı mı? Dersim isyanında da analar ağlamadı mı? Peki, o zaman analar ağlıyor diyen var mıydı?

Değerli milletvekilleri, şimdi burada kastedilmek istenen nedir? **Cumhuriyet Halk Partisi'nin Dersimde kanla ıslanmış süngüsü bir daha kurumasın demektir.** Şeyh Said hareketinde yine ıslanmış süngüler bir daha kurumasın demektir.

Şimdi soruyorum Dersim'de neler oldu bilen var mı? Cumhuriyet Halk Partisi'nin sıralarında Dersim katliamının öyküleriyle, ağıtlarıyla büyümüş parlamenterlerimiz var. İsterlerse bilirler.

...Ama ben Dersim'de yaşananların ne olduğunu söylemeden önce, bir başka üstadın ağzından vermeye çalışacağım. Necip Fazıl Kısakürek diyor ki "En aşağı 50 bin mazlumun kanını ve canını ihtiva etmesi bakımından kalın hatlılarıyla bir harita gibi çizdiğimiz bu facianın tarihte bir eşi ve benzeri gösterilemez. ...buğday sapları üstünde yakılan ve daha evvel kurşunlanmış bütün köy halkı... annesinin karnından sivri uçlu aletle çıkartıldıktan sonra yaşamakta devam eden ve hala topuğunda bu sivri aletin izini taşıyan çocuk ve daha neler neler..."

Değerli milletvekilleri, şimdi dün konuşan sayın Öymen'in anlattıklarıyla, daha doğrusu sayın Öymen'in bakış açısıyla örtüşenlere bir sözümüz var. Ben 38 harekâtında ailesinden 24 kişiyi kaybeden biri olarak konuşacağım ve yetişkin erkeği kalmamış ailesi ikiye bölünerek Eskişehir'e ve Afyon'a sürülen bir ailenin mensubu olarak konuşacağım ama bundan öncesi de on binlerce insanını yitirmiş Dersim halkının bir temsilcisi olarak konuşacağım. 24 insan kaybetmiş ailemden iki dedem, iki büyük

dedem olmak üzere 19 kişinin hala mezarları yok. Ağtılarla, katliam öyküleriyle büyümüşüm ama içimde zerre kadar kin yok, zerre kadar düşmanlık duygusu yok ama öfkem var elbette. Ama sayın Öymen'e bakıyoruz, mağdur olan biziz, mazlum olan biziz, ölen, öldürülen biz, sürülen biz, yok edilmek istenen biz, sayın Öymen'in öfkesi bir yana, hala kin ve intikam duygularından kendisini arındırmış değil.

...Tabi Sayın Öymen'in yaklaşımı sadece Dersim'de, Şeyh Said döneminde yaşananlarla sınırlı değil, Kürt sorununun çözümü konusundaki algısıdır bu.

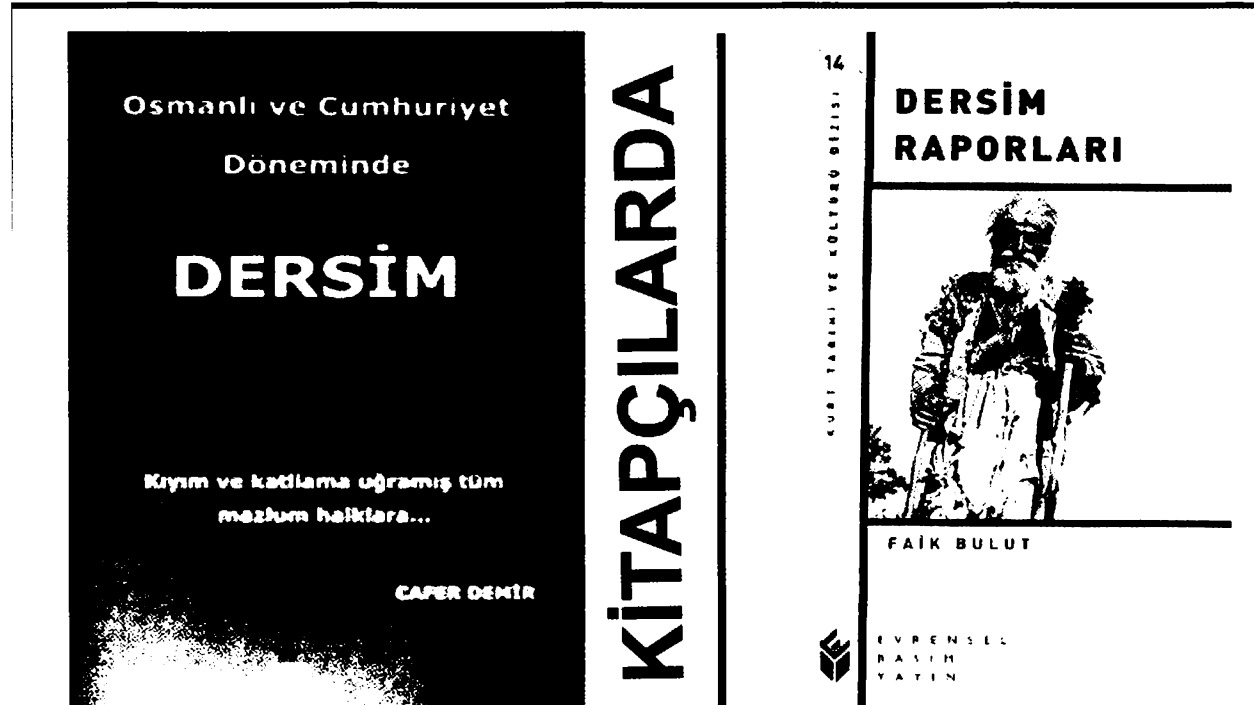
...Peki, yoksul halkın çocuklarının ölümü üzerinden hamaset yapanlara soruyorum. Sizin çocuklarınız nerede? Bir dönem bu ülkenin doğusunda oluk oluk kan akarken, bir başbakanın oğlu havuzda sualtı komandosu olarak terhis edildi. Savaşa-öldürmeye doymayan bir genelturmay başkanının oğlu, serseri mayın gibi pavyonlarda ve barlarda dolaşıp duruyordu. Hamaset yapanlar vicdanları sızlamadan yoksul halk çocuklarının cenazelerine gidip nutuk atıyorlardı. Eğer gerçekten vatanseverlik başkasının çocuğunun ölümü üzerine nutuk atmaksa, böyle bir vatanseverliği kabul etmiyoruz, bundan sonra da karşısında olacağımızı söylüyoruz.

...**Dersim Katliamı'nın** üzerinden 71 yıl geçti. Oysaki bu ülkenin yasalarına göre 50 yılını dolduran arşivler açılır. 71 yıl geçti 2 yıl önce vermiş olduğum arşivlerin açılması konusundaki önergem hala genel kurula bile inmedi.

Dersim üzerine program yapanlar, önce **Özel Kanun** çıkararak Dersim'in adını aldılar 1935 yılında. Sonra da kıyım, katliam ve sürgün planını uyguladılar.

Eğer Dersim adının alınması akabinde katliamları ve sürgünleri getirmişse, tarihi bir yüzleşme olarak bu hükümet, bu devlet bu haksızlığı gidermeli, bu yaranın sarılmasına yardım etmelidir. Dersim adı geri verilerek, Dersim insanında yaşanmış olan travmanın önüne az da olsa geçilmelidir. Bugüne kadar böyle bir girişim görmedik. Ama dünyanın demokrasiye evrildiği bu süreçte, bu parlamentonun da kendi tarihi geçmişiyle yüzleşmeyi esas alacağı ve yaşanan acılardan kalma travmaların giderilmesine yardımcı olacağına inanıyorum.

Ben bu vesileyle, Kürt sorununun çözümü noktasında, "**kanla ıslanan süngüler kurumasin**" mantığının ötesinde ortak vatanda kardeşçe yaşanmasının algısını ve ihtiyacını çok daha fazla hissedene sayın vekillerin olduğuna inanıyorum. Bu duygularla sizleri selamlıyorum.

MALARI (I)

Arzu KARADAĞ

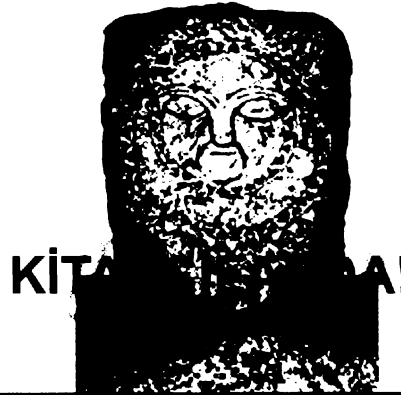
gerdanında kızlar bense son yapraklarını sakınar
ağacım, kaç bahçeden süpürdüler yazımı ka
yuttu rüzgârım.

Yollar boyunca doğurmadığım çocukla
büyüdü, rüyalarında kanlı cam parçaları -havalandı
yaşını Tanrı doğum gününe geleyim, bender
yoğurdun sen beni bilirim - Aşk yürüdü serde
kıtaların kapısına kadar, kaç içten geçtim kıyısız
Camları yıkansın kaptan otobüsün, kurumu
hüzünler aksın kentlere vardık.

Dersim Merkezli Kürt Aleviliği

Emine Doğan Kültür ve Din

Munzur Çem

***10. Munzur Doğa ve
Kültür Festivali'nde
buluşalım.***

VLERİ

*gecenin hangi yanında
sana doğru baksan*

ıllar nasıl da kimsesiz gece
ölümün k/açtığı
anahtar boşluğu acıları

sağında güneş kalmış gece
düşü bir dağa yaslanmak
larımın sürgünlüğü gibi

I
sağında güneş kalmış gece
n akın göç veriyor zaman
enler bizdik dönenler yaba

II
ki tekerlek izinden sokağın
ki bir kenti gömmüşler den
ki yırtılıp atılmış hüznler
aran kitaplardan
ıgisi akşam

Dersim 1937-38: Ne Oldu, Niye Oldu?

Erdoğan AYDIN

Dersim'de 1937-38'de yaşananlar, diğer tüm Kürt hareketleri ve tenkillerinin doğrudan bir parçası. Ancak Koçgiri ile birlikte onu aynı zamanda diğer Kürt hareketleri ve tenkillerinden ayıran özgünlüğünü ihmal edecek her çözümleme eksik kalacaktır. Bu özgünlük onun inanç

alanı, Alevi/Kızılbaş niteliğidir. Dersim'de yaşananların doğru anlaşılmasında belirginleştirilmesi gereken ikinci sorun alanı da, onun 'isyan' kavramı ekseninde incelenmesinin yanlışlığıdır. Dersim'e ilişkin devletin ideolojik dili ve yapılan tenkilin meşrulaştırılmasında kullanılan 'uygarlaştırma' ve 'ağalığın baskısından kurtarma' söyleminin teşhiri de, sürecin doğru **anlaşılabilmesinin** üçüncü temel ayağını oluşturur.

Alevi/Kızılbaş Kürtler/Zazalar Osmanlı döneminde Türkmenler gibi ağır bedel ödemiş bir topluluk olarak Osmanlının işbirlikçisi ve İslamcı olarak gördükleri Sünni Kürtlerle mesafeliydiler. Diğer yandan Kültürel olarak da ciddi farklılık gösteriyorlardı. Abdülhamit'in kurduğu Hamidiye Alayları döneminde bu ayrılık daha da derinleşti. Çünkü Osmanlının, Hamidiye Alayları olarak silahlandırıp yetkilendirdiği Sünni Kürt aşiretler, sadece Ermenilere karşı değil Alevi Kürtlere karşı da baskı ve alan genişletme politikası izlediler. Bu tarihsel, kültürel, siyasal arka plan, doğal olarak Cumhuriyet karşısında tutumlarda da ayrışma olarak sürdü. Alevi Kürtler Cumhuri ve laik dönüşümler karşısında Sünni Kürtler kadar kaygı geliştirmediler. Bu nedenledir ki Koçgiri'deki Kürt özerkliği duyarlılığı bile, diğer Alevi Kürtlerce gereğince desteklenmedi. Sonraki dönemde İslam hassasiyetli Şeyh Sait

ayaklanmasında da aynı durum sürdü, hatta Hormek ve Lolan aşiretleri özgülünde bu ayaklanmaya karşı devletin yanında tutum takındı.

Ne ki Alevi Kürtlerin, Sünni Kürtlerden uzak ve Cumhuriyetle diyalog arayan tavrı, kendileri açısından olumlu bir sonuç üretmeyecekti.

Cumhuriyet rejiminin üst kavramı olan 'Ulus'; devlet hakimiyetinin her alanda güçlendirilmesi, Türkçe dilinin biricik iletişim aracı kılınması ve Sünni dini bilincin meşruiyet kaynağı kılınması ekseninde inşa ediliyordu. Her ne kadar 'Türk ulusu', başlangıçta köken ve ırk ekseninde değil, "Türkiye cumhuriyetini kuran Türkiye halkı" olarak tanımlanıyorsa da, bu yaklaşım da, diğer pek çok olumlu açılım gibi kısa zamanda ortadan kalkacaktı. 1925 yılı itibariyle Türkiye halkının farklı dilleri ve farklı inançlarını sürdürmesi yasaklanacak, giderek Orta Asya çıkışlı etnik bir tarih ve ırk eksenli bir Türklük, biricik kimlik kılınacaktı.

Diğer yandan bu Türklük inşası, dünyevileştirilmiş Sünni/Hanefi İslam kimliği temelinde şekillendirilecekti. Türkçülüğün önemli ideologu Yusuf Akçura'nın, Hristiyanlığa atıfla, "İslamiyet'in bütün gücünü, birlik ve dayanışmadan doğan bütün gücünü milliyetçiliğin hizmetine" vermesine işaret eden yaklaşımı, Türk milliyetçiliğinin yaygın görüşü haline gelecekti. (1) Nitekim Akçura bu görüşünü, Üç Tarz-ı Siyaset kitabında, "İslam dini Türk milletinin teşekkülünde mühim unsur olabilir. İslam Türklüğün birliğinde son zamanlarda Hristiyanlıkta olduğu gibi içinde milliyetlerin oluşumunu kabul edecek tarzda düşünülmelidir" şeklinde ifade edecekti.

Böylece farklı etnik ve inançsal kimliklerden Türkiye halkının, tek dil, tek inanç,

tek millet ve tabii sola karşı burjuva dünya görüşü ekseninde tektipleştirilmesi, farklılıklarında direnenlerin de sürgün ve şiddetle etkisizleştirilmesiyle Türklük inşasına çalışılıyordu. Böylesi anti demokratik bir Türklük inşası, son yüzyılda Balkanlar ve Kafkaslardan gelmiş Müslüman göçmenlerce kabul edilirken Doğu Anadolu'nun tarihsel yerlileri olan Kürtlerin haklı itirazıyla karşılaşacaktı.

Genelde Kürtleri, özelde Dersim'i 'sorun' haline getiren şey tam da bu tektipleştirmeci devlet politikasıydı. Halkın hakları değil devletin mutlak egemenlik yetkisi sürecin belirleyeni kılınıyordu. Böylece C u m h u r i y e t , çağdaşlaşmayı tek dil, tek inanç ve tek dünya görüşü kanalında gerçekleştirmeye ve farklı olanları da eritme yoluna giderken ülkedeki farklılıklar da, hakkından gelinmesi gereken bir 'sorun' haline gelecekti. Bu bağlamda yurttaş, 1934 İskan Kanununun, "TC Devletinde Türküm diyen herkesin bu Türklüğü devlet için açık olmalıdır" (2) denilen gerekçesinde de belirtildiği gibi, 'Türklüğünü' devlete ispat etmek dayatması ile karşı karşıya bırakılıyordu. Özetle çok kimlikli toplumun devletin tekçi kimliği ve mutlak otoritesi altında eritilmesi, demokratikleşme potansiyelinin kötürümleştirilmesi operasyonu ile karşı karşıyayız.

1934 tarihli İskan Kanunu'nun görüşülmesi sırasında söz alan dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, "Bu yasa tek dille konuşan, bir düşünen, aynı duyguyu taşıyan bir

memleket yaratacaktır" diyerek Cumhuriyet rejiminin cumhuri/demokrat olmayan iradesini ilan edecektir. (3)

Bu kanun Devlete "Türk kültürüne bağlı olmayanlar veya Türk kültürüne bağlı olup da Türkçe'den başka dil konuşanlar hakkında harsi, askeri, siyasi, sosyal ve güvenliğe ilişkin nedenlerle" (4) sürgün yetkisi veriyordu. Böylece devlet, yurttaş istediği gibi sürmek ve yerleştirmek için isyan etmiş olmak gibi bir neden aramaktan kurtarılıyor, aksine farklı dile sahip olmayı, bu dünyaya başka bir kültür ortamında gelmiş olmak sürülmek için yeterli kılınarak, çok dilli çok kültürlü memleketin tek dilli tek kültürlü bir m e m l e k e t e dönüştürülme kararlılığı yineleniyordu.

T a m a m e n devletin egemenlik kaygılarını esas alan kanunun 13. maddesi sürgündeki insanın temel haklarına karşıt ve alenen ırkçı bir nitelik sergiliyordu: "Türk ırkından olmayanların serpiştirme suretiyle köylere ve ayrı mahalle ve küme teşkil etmeyecek şekilde kasaba ve şehirlere iskanı mecburidir." (5)

İşte bu yönelimle Kürtlük ve laikliğe rağmen Alevilik tüm Cumhuriyet tarihi boyunca katliamlar dahil sistematik mağduriyetler yaşayacak ciddi birer sorun alanı haline geleceklerdi.

İsyan mı, Kolonizasyona Direniş mi?

Dersim katliamının meşrulaştırılma çabasında devletin kullandığı temel argümanı

Dersim'in ayaklandığı, devletin de bu ayaklanmayı ezmek zorunda kaldığı söylemidir

Olayların gelişim seyri içinde de açıklıkla görüleceği gibi Seyit Rıza'nın öncülüğünde gelişen eylem, Dersim halkının kimliksel hak ve özgürlüklerine yönelik bir tecavüzün (diyalog kapılarını da açık tutarak) engellenmesine çalışılması anlamında bir direnişten ibarettir

1924'ten itibaren devlet modernleşme yönelimine eşlik etmek üzere kararlı bir tektipleştirme politikası izlemiştir. Bu yönelimden önce, işin en başında kendi kimliğine güvence talebiyle tavır belirlemek isteyen Koçgiri ayaklanmasının bastırılması sonrasında Alevi Kürtlerin Cumhuriyet projesiyle uyumlu bir tutumu söz konusu olmuştur. Nitekim Sünni Kürtlerin kimi modernleşme karşıtı tepkilerle de harmanlanan Kürtlük talepleri ezilirken Alevi Kürtler hayırhah bir tutum içinde kalmıştır. Devlet de bu farklılığın sürmesini sağlayan bir politika izlemiştir. Ancak bu durum, Alevi Kürtlerin haklarına yönelik bir kabullenme değil, onları ezme yönelimini Sünni Kürt tepkilerinin ezilmesi sonrasına, kendisi için uygun zamana erteleme politikasıdır.

Nitekim Mülkiye Müfettişi Hamdi Beye hazırlatılan 2 Şubat 1926 tarihli rapor, "Dersim Cumhuriyet Hükümeti için bir çıbandır, bu çıban üzerinde kesin bir operasyon yapmak lazımdır" (6) yargısında bulunacaktır. Dikkat edilirse bu dönemde Dersim'de bir isyan söz konusu değildir. Gerçi Koçuşağı aşiretinin karıştığı bir eşkiyalık nedeniyle Mustafa Muğlalı Komutasında ciddi bir tenkil harekâtı gerçekleştirilmiştir; ne ki Rapor Dersim'e dair genel bir 'çözüm' arayışındadır.

Fikri sabit bir şekilde Dersim isyanının, "yakın ve uzak bir günde patlayacağına kuvvetle emin bulundu"ğunu belirtecek ve radikal bir 'çözüm' paketi önerecektir: "...bir kuşatma ve tarama harekâtı yapmak, görecekları baskı üzerine dağlara çekilecek silahlı halkı da, kara ve hava kuvvetleriyle yok

etmek harekette dikkat edilecek en mühim esastır."

Hamdi Beyin raporu, "uygarlaştırmak suretiyle ıslaha çalışmak hayalden başka bir şey değildir" yargısıyla da, sonradan geliştirilecek olan 'uygarlık götürme' söylemini de deşifre etmektedir.

Bu aşamada kimi Dersim aşiretlerinin "müthiş bir fakirlik içinde çırpınma" (Cemal Bardakçı Raporu) koşullarında dışarıya yönelik çapul eylemleri olduğu bilinmektedir. Ancak bu asayiş sorununun Dersim'e yönelik topyekün bir saldırı ve yeniden yapılandırma nedeni olamayacağı açıktır. Esasen bastırma ve yargılama da, bu tip tecavüz örnekleri değil, devlete boyun eğmeme ekseninde belirlenmiştir. Rapor, yasa ve sonraki uygulamalarda da göreceğimiz gibi devletin yaklaşımı bir bütün olarak Kürtlere yönelik izlediği politika ve tabii tüm Türkiye halklarının Türk kalıbında yeniden şekillendirilmesi amacıyla belirlenmiştir.

Ağrı İsyanının da bastırılması sonrasında sıra Dersim'e gelecek, 1930 yılından itibaren Dersim, Devletin temel gündem konusu haline gelmeye başlayacaktır. Tüm resmi devlet raporlarda açıklıkla görüleceği gibi Dersim sorunu, bir isyanın bastırılma sorunu değil, Türklük ve Sünnilik ekseninde belirlenen ulus inşa hedefinin önünde, hem Kürt hem de Alevi kimliğiyle ortadan kaldırılması gereken temel önemde bir sorundur.

Bu bağlamda Dersim'e ilişkin tüm raporlar, Dersim'in, coğrafi avantajıyla da beslenen tarihsel otonomisine son vermek üzere önce fethedilmesini, bu fette direnen ve sonradan direnebilecek tüm insanların katli ve sürgününü, akabinde de devletin topluma biçtiği resmi kimlik olan dünyevileşmiş Sünni-Hanefi Müslümanlık ve Türklükle asimile edilmesini önerecektir.

Bu açıdan Mareşal Fevzi Çakmak'ın Eylül 1930 tarihli raporu çarpıcıdır: İslahın ilk safhasını "Reislerin bey ve ağaların, seyitlerin

bir daha gelmemek üzere Batı Anadolu'ya nakli, sonra halkın en şerir olanlarının Dersim'den uzak olan ovalara sevk ve öz Türk köyleri içerisine dağıtılması ... gereken yerlere blok havuzlar yapılması [ki şu anda yapılan barajlar bu önerinin gecikmiş, ama aynı zihniyetle hayata geçirilmesidir-EA] ... **Yüksek memurlara adeta koloni idarelerindeki yetkilerin verilmesi ... Türklüğün telkini**" gibi önerilerini takiben; "Dersimli okşanmakla kazanılmaz, silahlı kuvvetin müdahalesi Dersimliye daha çok tesir yapar ve ıslahın esasını teşkil eder. Dersim önce koloni gibi ele alınmalı. Türk toplumu içinde Kürtlük eritilmeli, ondan sonra ve yavaş yavaş öz Türk hukuku uygulanmalıdır." (7)

1930'ların ortamında özgüveni artmış olan Cumhuriyet, hem Alevi hem de Kürt kimliğiyle sorun olan, üstelik coğrafi özellikleri nedeniyle doğru dürüst denetlenemeyen Dersim'in haline yönelmektedir.

21 Aralık 1931 tarihli 1.Genel Müfettiş İbrahim Tali'nin Dersim Raporu, standart bir tenkil ve tehcir reçetesi olmanın çok ötesinde bir şiddet ve kararlılık öngörür: "Bütün Dersim'i kuşatmak. Kuşatma çemberini adım adım dışarı ile her türlü ilişkisini kesmek (ticaretini engellemek ve ticaret yollarını /geçitlerini askeri güçlerle kapatmak dahil). Böylece aç bırakıp teslim ve

itaate zorlamak. Direniş yanlısı reisleri ele geçirip batıya sürgün ederek dağıtmak. Elazığ'da Dersim'i bombalamak üzere bir uçak filosu bulundurmak ..."

Önceden Pülümür hârekatını yürütmüş olan Halis Paşa'nın, yine 1930 tarihli raporu ise Dersim önderlerinin Konya Beyşehir gölündeki Mana Adasında tecridi ile Dersim sorununun çözülebileceğini öngörülür. Bu raporları, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın benzeri raporu tamamlar.(8)

Dikkat edilirse devletin en üst kademesinden birbirini izleyen bu raporların hiçbir, ayaklanma durumuna karşı hazırlanmış raporlar değildir. Aksine Cumhuriyetin tektipleştirme ve boyun eğdirme planlamasının Dersim özgölünde nasıl uygulanacağı raporlarıdır. Hepsinin ortak paydası ise başta önderler olmak üzere, bu anti demokratik yeniden yapılandırma planına direnme potansiyeli taşıyan tüm Dersimlilerin ezilmesi ve sürgün edilmesidir; ki yapılanlar da bu doğrultuda şekillenecektir.

1934 yılında çıkarılan İskan Kanunu, ilk maddesinde, "Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışının bu kanuna uygun olarak icra vekillerince yapılacak bir programa göre düzeltilmesi" öngörülmektedir. Bu kanun çerçevesinde Dersim'den de pek çok sürgün gerçekleştirilirken, bunu 25 Aralık 1935 tarihli ve

Bu dönemin tek kural dışı, ılımlı raporu Cemal Bardakçı'nındır. 1931 tarihli bu rapor: "... 2) Akıllı bir politika izlenerek baskılara son verilirse, Dersimliler Cumhuriyetin sadık ve fedakar unsurları olurlar. ... 4) Dersimliler kırım ve sürgünden korkuyorlar. ... 7) Dersim'i silahtan arındırmak mümkündür. Bunun için devlete karşı oluşan güvensizlik ortamını gidermek (gerek) ... 8) mezhep farkı Dersimliyi kötölemek aracı olmamalı. ... 10) Seyit Rıza ve diğer pek çok ağayı Elazığ'a yerleşmeye razı ettim", diyor. (14) Dersimin "Yavuz zamanından beri müthiş baskılara maruz kalmış ve onbinlercesinin merhametsizce öldürülmüş" olduğu ve halen de "müthiş bir fakirlik içinde çırpındığı" belirtilmektedir. (15)

2884 sayılı Dersim'e özel çıkarılan Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun izleyecektir. Bu olağanüstü tedip, tenkil, sürgün, asimilasyon yasası çerçevesinde Dersim'in adı, aynı zamanda operasyonun da adı olan Tunceli olarak değiştirilir. Bu Kanunu, Elazığ, Bingöl, Erzincan'ı da kapsamak üzere oluşturulan 4. Umum Müfettişlik Bölgesinde uygulamak üzere de, (önceden Koçgiri harekâtını bastıran Sakallı Nurettin Paşa'nın damadı olup o bastırmaya da katılan) Korgeneral Abdullah Alpdoğan, komutanlık görevi yanında 4. Umum Müfettişi ve aynı zamanda vali olarak atanır. (9) Tabii Alpdoğan'ın aynı zamanda Tunceli'nin CHP İl Başkanı ve Belediye Başkanı olduğunu da anımsatalım.

İşte bu Tunceli Kanunu 2 Ocak 1936'da Atatürk'ün onayıyla yürürlüğe girdiğinde hala bir ayaklanma söz konusu değildir. Dolayısıyla gerek bu kanun gerekse de önceki tüm rapor ve iskan kanunları hukuk dışı, demokrasi karşıtı bir niyet ve hazırlığın aleni kanıtlarıdır.

Bu yasanın müzakere edildiği Meclis görüşmelerinde Trabzon Milletvekili Raif Karadeniz'in de vurguladığı gibi, "İçişleri Bakanı olağanüstülük yok dediler. Bunu şu manada anlamak lazımdır: Evet orada muharebe yoktur, top sesleri işitilmiyor. Fakat Hükümeti tanımayan, yalnızca aşiret reislerini tanıyan bir zümre vardır" (10) sözleriyle yasadaki olağanüstü yetkilerin gerçek amacını belirginleştirir.

Görüldüğü gibi sorun bir isyanın bastırılması değil bir fethetme ve bunun kalıcı kılınması için kimliksel dönüşüme uğratma sorunudur. **1935 tarihli İnönü raporunda, Dersim hareketinin ertelenmesi halinde Erzincan'ın Kürt yerleşim alanı haline gelmekte olduğu ve "Erzincan Kürt merkezi olursa Kürdistan'ın kurulmasından korkarım" (11) saptaması, bir isyan bastırma durumu değil, Kürtlerin asimilasyonunun giderek olanaksızlaşabileceği kaygısının belirleyici olduğunu gösteriyor.** Ki aynı kaygı, F. Çakmak'ın 18 Eylül 1930 tarihli raporunda da görülür: "Erzincan'ın merkez ilçesinde 10 bin

Kürt vardır. ... Alevilikten yararlanarak Türk köylerini Kürtleştirmeye ve Kürt dilini yaymaya çalışmaktadırlar. ... Kürtlüğün bütün Erzincan'ı kaplayacağından endişe edilebilir." (12)

7 Aralık 1936 tarihli Genel Müfettişler Konferansında, 1. Genel Müfettiş Abidin Özmen; "Raporumun hedefi, .. tabiatın birçok varlıklar ve zenginliklerle doldurmuş olduğu bu bölgenin daima Türk vatanının öz ve ayrılmaz bir parçası olarak kalmasını temindir" dedikten sonra amacı, "bu Kürtler tamamıyla asimile edilerek cennet kadar güzel olan oturdukları ülke Türk vatanının ayrılmaz bir parçası haline getirilecektir" (13) şeklinde belirginleştirmektedir.

Son olarak uluslararası ortam da 1937'de genel bir tedip için hazır hale gelmişti. Bir yandan İran ve Irak'la Sadabad Paktı'nın imzalanması diğer yandan da savaş bulutlarının Avrupa'nın semalarını kaplamış olmasının oluşturduğu uygun uluslararası ortam, Dersim harekâtı için düğmeye basılmasını sağlayacaktı.

Bu dönemin tek kural dışı, ılımlı raporu Cemal Bardakçı'nındır. 1931 tarihli bu rapor: "... 2) Akıllı bir politika izlenerek baskılara son verilirse, Dersimliler Cumhuriyetin sadık ve fedakar unsurları olurlar. ... 4) Dersimliler kırım ve sürgünden korkuyorlar. ... 7) Dersim'i silahtan arındırmak mümkündür. Bunun için devlete karşı oluşan güvensizlik ortamını gidermek (gerek) ... 8) mezhep farkı Dersimliyi kötülemek aracı olmamalı. ... 10) Seyit Rıza ve diğer pek çok ağayı Elazığ'a yerleşmeye razı ettim", diyor. (14) Dersimin "Yavuz zamanından beri müthiş baskılara maruz kalmış ve onbinlercesinin merhametsizce öldürülmüş" olduğu ve halen de "müthiş bir fakirlik içinde çırpındığı" belirtilmektedir. (15)

Ne ki devlet bu tek ılımlı raporun saptamalarını kulak arkası edecek, Dersim'e yönelik baskı ve kuşatmaları gün günden arttıracak ve Seyit Rıza'nın diyalog arayışları sonuçsuz kalacaktır. 1934 tarihli İskan Kanunu ve 1936 tarihli Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun ile her türden barışçıl, medeni

ve insancıl çözüm olanaksızlaştırılırken, Dersim'e yol ve karakol inşaatları, işbirlikçileştirme ve ele geçirmeye yönelik operasyonlar sıklaştırılacaktır.

Alpdoğan'ın, "koloni yönetimindeki yetkilerle" göreve başladığı 1936 yılı itibariyle Dersim; diline, inancına, topraklarına, yerel önderlerine, yaşam hakkına yönelik uzlaşma ve diyalog tanımaz bir saldırganlık ve güngünden ağırlaşan bir kuşatma ile karşı karşıya kalacaktır. Dersim'in bu koşullarda bile bir ayaklanması olmadığı bir yana, bütün yoksulluklarına karşın devlete vergi vermeye de devam etmektedir.

Ancak bu tarihten itibaren Seyit Rıza, Aşer, Nuri Dersimi gibi yerel önderlerin, Cumhuri bir rejimin asgari gereği olan diyalogu kendilerinden esirgeyen, ulusal ve inançsal kimliklerine düşman muamelesi yapan, topyekün asimilasyon için bölgenin askeri kontrolünü sağlamak amacıyla karakol ve y o l i n ş a s ı n ı hızlandıran, kayıtsız şartsız teslimiyet isteyen bu devlet davranışına karşı Dersim aşiretlerini direniş için birleştirme çabaları görülmektedir. Diğer yandan da 1937 yılı başında, Ankara'ya, gün günden sayıları artan "jandarma ve ordu mensuplarının bölgeden çekilmesini, her türlü imar (askeri amaçlı) çalışmalarının (köprü, demiryolu vb.) durdurulmasını isteyip silahlarını koruma hakkı ve vergilerin hafifletilmesi" talebi iletilecektir. İte ancak hem bu taleplerine yanıt alamamaları hem de güngünden artan kuşatma ve operasyonlarla hareket olanaklarını tümünden yitirecekleri kaygısı üzerine nihayet eyleme geçmeye karar vereceklerdir. Bu çerçevede 21 Mart 1937 Newroz gecesi Harçık köprüsünün yıkılıp telefon hatlarının tahribini 26 Nisan Sin Karakolunun da "askerlerin kadınlara sarkıntılığı nedeniyle" (16) tahribi izleyecekti.

Buna karşı Alpdoğan'ın tavrı,

savunmasız köylere yönelik çok ağır saldırılarla tenkil politikalarını hayata geçirmek olacaktır. Bu tenkilin ağırlığı karşısında İngiliz Dışişleri Bakanlığına mektup yazan Seyit Rıza durumu şöyle özetler:

Yıllardan beri Türk Hükümeti Kürt halkını asimile etmeye çalışmakta, Kürt dilinin gazete ve yayınlarını yasaklayarak, anadillerini konuşanlara eziyet ederek Kürdistan'ın bereketli topraklarından, gidenlerin büyük bölümünün telef olduğu Anadolu'nun çorak topraklarına zorunlu ve sistemli göçler düzenleyerek bu halka zulmetmektedir.

"Son olarak Türk Hükümeti, kendisiyle yapılan bir anlaşma sonucu, bu baskılardan arındırılmış Dersim bölgesine de girmeye kalkışmıştır. Bu olay karşısında Kürtler, göçün uzak yollarında can vermek yerine, kendilerini korumak için 1930'da Ararat tepesinde, Zilan ve Beyazıt Ovasında olduğu gibi silaha sarıldılar.

" Üç aydan beri ülkemde tüyler ürpertici bir savaş sürüyor. Savaş olanaklarının eşitsizliğine ve bombardıman uçaklarının, yangın bombalarının, boğucu gazların kullanılmasına rağmen ben ve yurttaşlarım Türk ordusunu başarısızlığa uğrattık. Direnişimiz karşısında Türk uçakları kasabaları bombalıyor, yakıyor ..." (17)

Ancak savaşa giden dünyada Seyit Rıza'nın bu çılgılığı duyulmayacak, tenkil ise dehşet verici etkisiyle derinleşecektir. Seyit Rıza'nın tüm aile efradı dahil yaygın sivil kıyımları gerçekleştiriliyordu. (18) İşte sivil halkın uğradığı bu katlanılmaz şiddet ortamında, "Erzincan Valisiyle ilişkiye geçer. Harekâtın durdurulacağı sözü alarak teslim olmak" (19) üzere iki arkadaşı ile birlikte Erzincan yolunda Fırat nehri üzerindeki köprünün karşı tarafında kurulu seyyar

karakola gider teslim olur. Tarihler 5 Eylül 1937'dir.

Seyit Rıza, hiçbir hukuka uymayan bir yargılama mizansenisi sonrasında 17 Kasım 1937'de asılacak, ama kendisine verilen söze rağmen Dersim'e yönelik baskılar, 1938 Kasımına kadar sürecek olan II. Harekât olarak çok daha da uç boyutlara ulaşır.

Atatürk'ün 1 Kasım 1938'de Celal Bayar tarafından okunan Meclis açış konuşmasında; "Uzun yıllardan beri süregelen ve zaman zaman gergin bir şekil alan Tunceli'deki toplu haydutluk olayları, belli bir program içindeki çalışmalar sonucu kısa bir sürede ortadan kaldırılmış, bölgede bu gibi olaylar bir daha tekrarlanmamak üzere tarihe aktarılmıştır" denilecektir. (20)

Atatürk'ün sürece dair ilgi düzeyi açısından yine Celal Bayar'ın aktarımı şöyledir:

"Şimdi, Mareşal, Erkan-ı Harbiye Reisi (Genelkurmay Başkanı), ben başbakanım. Atatürk malum... Üçümüz Dersim'de yapılan büyük ordu manevralarındayız. Manevranın da sonuna gelmek üzereyiz. Üçümüz bir arada 'Ordunun emniyeti bakımından strateji ne olmalıdır?', onu görüşüyoruz. İkisi de Birinci Cihan Harbi'nde muharebe etmişler. Ben daha çok izleyiciyim. Malumatları geniş... Oradaki her şeyi biliyorlar. Hatta şahsen casusları bile biliyorlar. Dersim'in o halde kalırsa her zaman ordunun emniyeti bakımından tehlikeli olacağını görüşüyorlardı... O sırada biz konuşurken, Dersimlilerin jandarma karakollarımızdan üç-dört tanesini bastıkları haberi geldi. Atatürk'le göz göze geldik. Birbirimizi anlıyorduk. Atatürk benim yüzüme baktı. 'Ne olacak?' dedi. Anlıyorum, orada emniyet tesis edilecek. Ne olursa olsun bana hitap edecekler. Hükümet reisi benim. 'Anlıyorum efendim, bana hitap edişinizin manasını' dedim. Atatürk: 'Sorumluluğu üzerime alıyorum, vuracağız Dersim'i' dedi ve vurduk..." (21)

İ. İnönü'nün başbakanlığı döneminde başlayıp C. Bayar'ın başbakanlığı döneminde

bitirilecek olan Dersim Harekâtının gerçek bilançosu bugüne kadar bilinmemektedir. Başta Seyit Rıza olmak üzere asılan önderlerinin cesetleri hakkında da bilgi edinilememektedir. **Yakalanan silah sayısını 1019 olarak veren resmi kayıtlar ölü sayısını 10 000 civarında vermektedir; ki bunu doğru kabul etmemiz halinde bile sivil-silahsız ölüm oranının bire on gibi olağanüstü yüksekliği, savaş hukukunun Dersim'de ne denli çiğnendiğini göstermektedir.**

Ancak Dersim Harekâtına ilişkin şu iki çarpıcı tanıklık, ısrarla gizlenen katl ve sürgün rakamlarından çok daha derin bir vahametle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Bunlardan birincisi, dönemin Malatya emniyet müdürü ve Seyit Rıza'yı asmak için Elazığ'a giden 1970 li yılların Adalet Parti'li Dışişleri Bakanı olan İhsan Sabri Çağlayangil'in 1986'daki aktarımıdır:

"... Mağaralara iltica etmişlerdi. Ordu zehirli gaz kullandı. Mağaraların kapısının içinden. Bunları fare gibi zehirledi. Yediden yetmişe o Dersim Kürtlerini kestiler. Kanlı bir hareket oldu. Dersim davası da bitti. Hükümet otoritesi de köye ve Dersim'e girdi. Dersim böyle bitti"

İkincisi ise, yine o dönem Dersim'de görev yapan ve sonradan 12 Mart askeri cunta şeflerinden olan Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un anılarından:

"Günlerden bir gün emir geldi, tren yoluyla Elazığ'a vardık, oradan da ilk durak Pertek olmak üzere harekete geçtik. İki aya yakın Dersim'de görev yaptım. Okuyucularımdan özür diliyorum ve yaşantımın bu bölümünü anlatmaktan kaçınıyorum."

Dersim'in Özgün Yanı: İnanç Alanı

Kendini korumasını kolaylaştıran özel coğrafi konumu, Dersim aşiretlerinin silahlı konumu (özellikle I. Dünya Savaşında Rusya'ya

karşı savaşmak amacıyla devlet tarafından da silahlandırılmıştı), tarih boyunca süregelen özerkliği yanında devletin Sünni Türklük dayatmasına karşı Alevi Kürt oluşu ve diğer Kürt Aleviler üzerindeki büyük etki gücü, Dersim'i, operasyonla ortadan kaldırılması gereken bir "çıban" haline getiriyordu. Alevilik Kürt kimlik savunusunu, Kürtlük Alevi kimlik savunusunu güçlendiren bir işlev görüyordu. Oysa Cumhuriyet için hem Kürtlüğü sorundu onun, hem de Aleviliği.

Önceki tüm operasyonlara rağmen coğrafi avantajı ve kültürel farklılığıyla kendini koruması ve

onarması mümkün olduğundan, Dersim'in haline ilişkin, çok daha köklü bir inceleme ve ön hazırlık gündeme gelecektir. Bu dönem içinde peşpeşe hazırlanan raporlar ve

nihayet Tunceli Kanunu, sorunun ne denli önemsendiğini gösterir. Bu kadar çok rapor ve hazırlık hiçbir Kürt direnişi için yapılmadığı gibi, hiçbir Kürt direnişi de bu denli büyük bir vahşetle ezilmeyecekti.

1930'ların ortasında kaleme alınmış olan Jandarma Umum Komutanlığı'nın gizli Dersim raporunda "Yavuz Sultan Selim'in gazabı olmasaydı bugün güzel Türkiye'mizde tek bir Sünni'ye tesadüf etmek belki de mümkün olmayacaktı. Eğer Yavuz'un garazı Dersim'in yalçın dağları içine girebilmiş olsaydı, herhalde Dersim'i de bugün maddi ve manevi başka bir yol üzerinde görürdük" (22) denilmesi, Cumhuriyetin 'birlik beraberlik' projesindeki dinsel tercihi göstermek açısından önemlidir.

Sözkonusu Jandarma Umum Komutanlığı raporu şöyle devam eder: "Aleviliğin en kötü ve tefrika değer cephesi [özgün yanı] Türklükle aralarında derin uçurumdur. Bu uçurum Kızılbaşlık itikadıdır. Kızılbaş, Sünni Müslimini sevmez, bir kin besler, onun ezelden düşmanıdır. Sünnileri 'Rumi' diye anar. Kızılbaş ilahi kuvvetin hamili bulunduğunu ve imamların Sünnilerin elinde işkence ile öldüğüne inanır. Bunun için Sünnilere düşmanıdır. Bu o kadar ileri gitmiştir ki Kızılbaş Türk ile Sünni ve Kürt ile Kızılbaş kelimesini aynı telâkki eder."

Bu açıdan dönemin ideolojik sözcülerinden gazeteci ve rejimin Kütahya milletvekili kimlikleriyle Dersim sorunu ile özel olarak ilgilenmiş, biri İnönü ile olmak üzere bölgeye birçok gözlem gezisi yapmış olan Naşit Hakkı Uluğ'un, "Tunceli Medeniyete Açılıyor" (!) adlı manipülatif çalışmasındaki yargıları çarpıcıdır.

Tıpkı Kürtlerin "aslında Orta Asya'dan gelmiş Türkler" olduğu iddiası gibi, Aleviliği de; "Dersim'i Osmanlı camiasından uzak ve ayrı yaşatan, buradaki öz-Türk varlığını dünyamıza yabancı bir hale sokan Şiiğin" bir parçası olarak görecekti. (23) Birakalım özgün bir inanç olmasını, Aleviliği İslam içi "bir mezhep ayrılığı halinde gösteren tarih bilgileri"ne bile itiraz edilecek, "Alevilikten siyasi fayda teminine uğraşan İran'ın bu yoldaki rolüne" vurgu yapılacaktır (24) Böylesi bir yaklaşımın onun ayrı varlığını ortadan kaldırmaya yönelmesi kaçınılmazdır. Nitekim eski Diyarbakır Valisi Cemal Bardakçı da, raporunda, "Alevi ve halis Türkmen olan bu halkın devletten uzak kalışını mezhepsel etkilerde..." görecektir. (25)

Fevzi Çakmak etnik kimlik konusunda

Bardakçı'dan farklı düşünmekle birlikte Alevilik konusuna aynı görüşü paylaşır: "Erzincan merkez ilçesinde onbin Kürt vardır. Bunlar Alevilikten faydalanarak Türk köylerini Kürtleştirmeye ve Kürt dilin yaymaya çalışmaktadırlar. Örfen Türk lakin Alevi olan birçok Türk köyleri Aleviliğin Kürtlüğü ifade ettiği zihniyetiyle ana lisanlarını terk ederek Kürtçe konuşmaktadırlar. Türk olan Alevi köylerinin Kürtçe konuşmalarına ve Türk dilinin bütün bölgeye yayılması için esaslı tedbirler almaya ihtiyacı vardır."

Görüldüğü gibi Cumhuriyet sözcüleri nezdinde Alevilik, devlet denetiminden çıkmak ve Kürtleşmek faktörü olarak görülmekte, bu nedenle de bağımsız bir kimlik olarak kabulü, tıpkı Kürtlük gibi imkansızlaştırılır. **1930'lardan itibaren tekrar Osmanlı geçmişiyle kendini özdeşleyen tarih yazımı, bu bağlamda Aleviliğe Yavuz'un gözüyle bakmaya başlar. Onca kıyım ve sürgüne rağmen "Kızılbaşlık ateşini" söndürmekte yetersiz kalan II. Bayezit'in "zayıf ve gevşek siyaseti(nin) Yavuz'u nihayet babasına karşı isyana sevk etti(ğini) ve zorla hükümeti aldırdı"ğını (26) yazan bu resmi tarih dili, "Yavuz'un gelişini duyan ve onun muazzam zaferini gören Aleviler(in) hayatlarını kurtarmak için Dersim dağlarına kaçan" Türkler olduğu iddiasında bulunur. (27)**

Dersim, raporlarda da görüleceği gibi, Türkçe Alevi deyiş dolaşımı nedeniyle dil açısından daha kolay fethedilebilir görünüyordu. Ne ki Aleviliğin, aynı zamanda alternatif bir örgütlülük ve direniş temeli olması nedeniyle Dersim çok daha katmerli bir şiddet ve sürgün uygulamasına muhatap olacaktı. Türkçe deyişler ve Türkmen Alevilerle tarihsel temas çokluğu nedeniyle Alevi kimlik, belli bir yaş üstü Dersimlilerin Türkçe öğrenmesini yaygınlaştırmasına karşın, direniş geleneği nedeniyle rejimin Dersim'i teslim almasını daha da zorlaştıran bir engel oluşturmuyordu. Öyle ki bir toplumsal kimlik olarak Alevilik, rejime teslim olan aşiretlerin bile resmi ideoloji tarafından özümsemesini zorlaştıran ve onları

güvenilmez kılan bir işlev görüyordu. Özetle kendi tarihsel ve ideolojik kimliğini Türk-İslamlık üzerinde inşa eden rejim açısından Dersim'in Aleviliği hem sorunu hem de itirazı derinleştiriyordu.

Dersim önderliği açısından bu durum daha da belirgindir. İdam anında "Evladı Kerbelayıh" haykırışı, Seyit Rıza'nın Alevi kimliğinin baskın karakterini yansıtır. İdama gidiş tarzı, bunun bir savunma ve meşrulaşma kaygısıyla yapılmadığını, aksine bir hissediş hali, bir kimlik haykırışı olduğunu gösterir. Dahası onun asılmaya namaz ve dua istemeden gidişi de, diğer Kürt önderliklerinden özgün farkının göstergesidir.

Tabii bunlar, direnişin ve Seyit Rıza'nın Kürt yanını ortadan kaldırmaz. Nitekim katliamın dizginsiz bir hal alması üzerine İngiltere'den yardım talebini 3 milyon Kürt adına yazar. Kürt ve Alevi yanları birbirini tamamlar. Nitekim Hükümet temsilcileriyle yapılan görüşmelerde Seyit Rıza; "Alevi okulları açılmalı, geleneğe göre eğitim yapılmalı. Ayrıca yatılı bölge okulları kurularak buradaki öğretmen ve öğrenciler Kürtçe eğitim görmeli" (28) talebinde bulunacaktır.

Diğer yandan Cumhuriyetin Alevi inanç önderleri seyitliğe karşı tepkisi de, anti feodal bir hassasiyetten değil, devletin burayı fethetmesinin önündeki başlıca ideolojik toplumsal engelin seyitlerce oluşturulmasındandır.Kuşkusuz uygarlık değerleri ve özellikle demokrasi açısından sorgulanacak bir dizi yanları da vardır seyitlerin. Ancak Cumhuriyetin seyitlere karşıtlığı, demokrasi ve uygarlık eksenli bir karşıtlık değil, onların Dersim'i fethetme, vergiye bağlama, teslim alma ve asimile etmeyi engelleyen güçlerindendir.

"Dersim vicdanının uru Seyit Rıza" (29) nitelemesinde de yansıdığı gibi Seyitlik Cumhuriyetin gözünde yokedilmesi gereken "manevi Dersim'dir." Cumhuriyet Dersim'de mutlak iktidar olabilmesi, bu özgün maneviyatı, bu özgün vicdanı yoketmekten geçmektedir.

Devletin Dersimde mutlak bir hakimiyet elde etmesinin Seyitliğin aşağılanması ve ezilmesinden geçtiği bilinciyle resmi ideoloji, seyitleri; "ırz düşmanı, hak düşmanı ve şeref düşmanı sefiller" olarak niteliyor. Bu bağlamda resmi ideoloji, "Dersim'de vazife gören vatanseverler, manevi Dersim'in bir daha başını kaldırmamasına meydan vermemeye özen göstermelidir" belirlemesinde bulunur. (30)

Kaldı ki seyitliğin sömürücülükle özdeşleştirilmesi çabası da bir psikolojik harp yöntemi olarak okunmalıdır. Seyidin yoksulluğu paylaştığı gerçeği, "dilenci kılık" ifadeleriyle raporlarda da belirlenir. Onu sorun yapan asıl neden, Dersimlinin "devlet ve memleket münasebetinin arasına 'hakim ve adalet dağıtan' sıfatıyla da girmiş" (31) olmasıdır.

C. Bardakçı'nın raporunda da, belirlendiği gibi, "üç-beş şahıs müstesna ağalar ve reisler de dahil bütün Dersimliler son derece fakirlik ve zaruret içinde çırpınmaktadır. Soygunculuk hareketlerinin sebebi, yaşamak hissi ve endişesidir." (32)

Bu özgülde Dersimliyi "ağadan ve seyitten kurtarmak" (33) hedefi, gerçekte onu Devlet karşısında her türden örgütlülüğünden yoksun bırakmak, Dersimliyi istediği gibi yağurmak ve devleti orada inşa etmenin gereği idi; halkı özgülleştirmenin değil.

Cumhuriyet de Osmanlı gibi direniş kültürünü sevmiyordu. Dersim kültüründeki övünç öğelerinin millî özellikler göstermediğini, aksine "haydutbaşlıklarının maceralarını anlatır" olmasından rahatsızdı. "Halk türkülerini dağlarda genç kızların ve çocukların ağzında dolaşır durur. Bunlar aşiret içinde vuruşan veya devletle mücadele esnasında bir yiğitlik gösterenlerin övünçleridir. Dersim'in genç nesillerine böyle vuruşmaların, böyle ölenlerin ebediyen anılacağı fikri bu

türkülerle öğretilir" saptaması da bu zihniyet dünyasının yansımasıydı. (34) Bu bağlamda Cumhuriyet de Osmanlı gibi Pir Sultan vb. figürleri sevmeyecekti.

Bir Uygarlaştırma Girişimi mi?

Dersim katliamını meşrulaştırma çabasında devletin bir diğer temel argümanı da, 'uygarlık / medeniyet götürme' söylemi olmuştur.

Bu noktada anımsanmalı ki dünyada hiçbir 'uygarlık götürme' harekâtı masum olmamış, bu söylemin altı kazınan her örneğinde kolonizasyon, fetih, kontrol altına almak, sömürmek, vergiye bağlamak gerçekleri ortaya çıkmıştır. Esasen zor uygulayarak 'uygarlık götürme' işi, gerçek anlamda uygar olmayan, her durumda götürmenin kendi çıkarlarıyla kirli bir eylem olduğundan, 'uygarlık götürme' söylemi de bunu meşrulaştırma çabasının ifadesi olmuştur.

Bu nedenle kendi başına bir değer olan uygarlık, gerçekte kanla, emek sömürsüyle kirlenmiş bir tarihin yansıması olmuştur. Dolayısıyla örneğin Dersim'de ulaşılan eğitim düzeyi gibi sonraki rakamları, görüntüleri sunarak örtülemez bir durumla karşı karşıyayız.

Uygarlık götürdüğünden söz edenler gerçekte oradan almayı planladıklarını gizlemek istemektedir. Dersim özgülünde yaşanan da, hem raporlar hem de uygulamada görüleceği gibi farklı olmamıştır. Orayı Türkleştirmek, bunun için yerli halkın batıya göçettirilmesi ve batıdan buraya nüfus yerleştirilerek demografik yapısının değiştirilmesi, kararlı bir yıldırma politikası izlenerek halkın kendi otantik kimliğini sürdürme ve mağduriyetini anma olasılığını ezerek gerçekleştirilecektir.

Bu bağlamda Dersim tenkil ve tedip harekâtı bir medeniyet götürme değil, rejimi ve onun ulusal kimliğini Dersim'de hakim kılma

operasyonu olmuştur. Bunun bir medeniyet kurumu olarak cumhuriyeti hakim kılma olarak yorumlanması da yanlış anlamaya açıktır; çünkü yapılan şey, halkın kendini yönetimi, kendi kaderine egemen olması anlamında cumhuri bir rejimin oraya götürülmesi değil, halkın devlet egemenliğinin ismi anlamında 'Cumhuriyete' teslim alınması, bu devletin kültürel kodlarına boyun eğmesi ve yaratılması amaçlanan ulusal pazara rezervsiz bir şekilde eklemlenmesidir. Nitekim buranın fethinden amaç, 1. Genel Müfettiş A. Özmen'in, 7 Aralık 1936 tarihli raporundaki ifadesiyle, "... tabiatın birçok varlıklar ve zenginliklerle doldurmuş olduğu bu bölgenin daima Türk vatanının öz ve ayrılmaz bir parçası olarak kalmasını temindir." (35)

Esasen Dersim'in Cumhuriyete, bu anlamda medeniyete açılmasından, I. Meclis dönemi özgülünde söz etmek mümkündür. Herkesin kendi yerelini temsilen geldiği, kendi kimliğiyle yer aldığı ve her sorunun birlikte tartışılarak karar altına alındığı I. Meclis pratiği, sadece Dersim'in değil, bir bütün olarak Anadolu'nun medeniyete açılma pratiğidir. Ne ki bu süreç kalıcı olamayacak, önce II.Meclis yapısıyla görece kan kaybedecek, 1925 Takrir-i Sükun yasasıyla karakter değiştirecektir. Artık Türk kimliği eksenli merkezi çekirdeğin, farklı olanların tasfiyesi, asimilasyonu, sürgünü ekseninde kendi medenileşmesini başkalarının yıkımıyla yürüttüğü bir süreç başlayacaktır.

Bu noktada 'feodalizm', ağalık, seytlik, reislik kurumlarına yönelik eleştirel dil, gerçekte yapılanları meşrulaştırmanın örtüsüdür. Oysa burada saldırı nesnesi olan şey, genel olarak ağalık ve feodalizm değil, saptanmış milli kimlikten olmayan, Kürt ve Alevi olan yerel egemenlerdir. Kaldı ki Dersim özgülünde bu kurumlar, çağdışı kurumlar olmakla birlikte, birer sömürü kurumu değil birer paylaşım ve düzenleme kurumu olmuşlardır.

" Dersim'de tarih boyunca 'büyük toprak mülkiyetine veya sürü ve maraba sahipliğine dayalı bir aşiret olgusu yoktur.

Dersim'de aşiret liderliği veya ağalık, mülkiyet ve sömürüye değil, saygı, önderlik, bilgi ve gönüllü kabul gibi değerlere dayanır. Dolayısıyla Dersim aşiretleri, sözgeliimi Şafii Kürt aşiretlerine hiç benzemez. Eli kırbaçlı veya tüm aşiret üzerinde tam egemen aşiret ağalığı sisteminin hiçbir zaman olmaması, iktidar ve otorite ile işbirliğinin temellerini ortadan kaldırır veya zayıflatır" (36)

Diğer yandan amaç gerçekten de medeniyet götürmek olsaydı, bunun öncelikle barışçıl yolla götürülmesi olasılığı denenirdi. Bu bağlamda Türk-Sünni ağaya barışçıl yolla bile götürülmeyen şeyin, Kürt-Alevi ağaya tenkil, sürgün, bombardıman, zehirli gaz gibi yöntemlerle götürülme kararlılığı, yapılanın bir medenileştirme değil, başka birşey olduğunu göstermektedir. Esasen Dersim'in bir "koloni gibi" ele alınması gereğinden sözeden Fevzi Çakmak'ın raporu da, yapılanın gerçekte ne olduğunu belirtmektedir zaten.

Medeniyet kavramı özgülünde anımsatılmalı ki, eğer medeniyet cumhuri ve laik bir rejimin inşası ise, ki öyle olmalı, Dersim'in buna itirazını kanıtlamak olanaksız. Seyit Rıza'nın öncülüğünde gelişen direniş, cumhuri ve laik bir rejime karşı olmamış, aksine bunların gereği olarak güvence altına alınması gereken Dersim halkının kimlikse hak ve özgürlüklerine yönelik bir tecavüze karşı olmuştur. Bu noktada özellikle anımsanmalı ki, Dersim halkı özgülünde Cumhuriyet devletinin tavrı Osmanlı'nın Aleviliği tasfiye etme zihniyetinden farklı olmamış, ona bir de Kürtlüğün tasfiyesi eklenmiştir.

Yinelenmeli ki, Dersimlilerin yeni rejimin medeniyet hedefleriyle sorunu olmamıştır. Padişahlık ve hilafetin tasfiyesi, İslamcı Kürt ve Türklerdeki gibi karşı çıkılması gereken gelişmeler olarak görülmemiştir. Medeni kanuna, hatta şapka kanunu gibi biçimsel dayatmalara bile itirazı olmamıştır. Çünkü feodal kurum ve giysiler içinde Dersimliler tarihleri boyunca hilafet ve monarşiyile sorunlu yaşamış, kadın sorununda eşitlikçi olmuş, kendi otonomisi içinde ilkel bir demokrasi uygulamıştır.

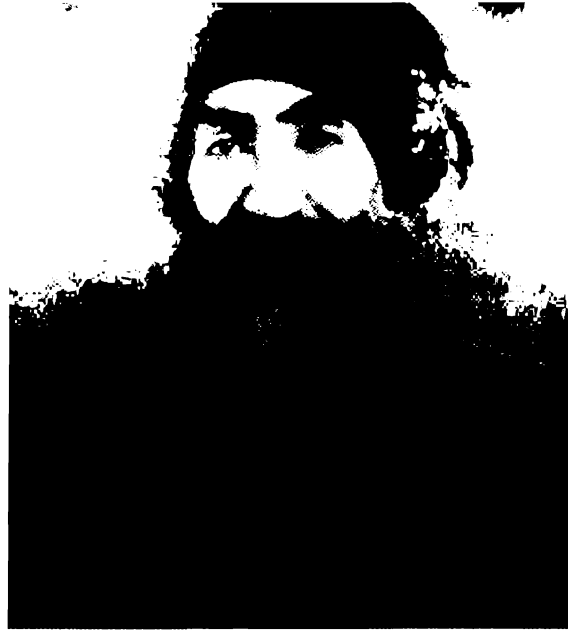
Murî Dersim ve arkadaşları

uğu ve
i ilerici
sonraki
teğimiz
yhlığın
olitikası
devlete
detçe,
arlarına
. Buna
ıra bu
gayrı
ı köklü
karşılık
arı ve
lıklarını
de her
devam
sasiyeti
levletin
ve bu
ecinin
ygunsa
a onları

korucu olarak beslemekte bile en küçük b
ikirciklenme gösterilmeyecekti.

Bu kapsamda 1937-38 Harekât
medeniyeti temsilen ağalık düzenine değ
memleketin tektipleştirilmesine direne
Dersim'in egemenlik ve kültürel kurumların
saldırıyordu. Onların ezildiği oranda Dersim
coğrafyasının teslim alınacağı gibi inancı ve dili c
asimile edilebilecekti.

Dersimlinin itirazı, dahası medeniy
gereği olan talebi, kendi kimliğiyle, yani ken
anadiliyle ve inancıyla yaşama talebi olmuştu
Rejimin Dersimli karşısındaki dayatmaları i
medeniyet mantığı içinde de sorunlu olmuştu
Örneğin Kürt/Zaza kimliğinden vazgeç
Türklükten gurur duyan, varlığını Türk varlığını
armağan eden, inancı kendi Kızılbaş gelene
içinde değil, Diyanet'in belirlediği içerikte l
dönüşümü, yani asimilasyonu hazmetme
istenyordu ondan. 72 millete/inanca bir naza
bakan, kafasına yatmadığında tanrısına bile itir
eden Dersimlinin bunu anlamaması ve kat
etmemesi oranında rejim tarafından operasyon
yok edilmesi gereken bir 'çıban' olar

addediliyordu.

Oysa bu yöntem de medeniyet kavramının kendi anlamı ile sorunludur. Medeniyet'in gereği olarak ilk yapılması gerekenin, Dersimli ile empati kurmak, medeniyet paydasında onu ikna etmek, medeniyetin gereği olarak sorgulanamaz hakk olan haklarını tanımak ve bu temelde medeniyet olmayan yanlarını giderme davranışı olmalıydı.

Cumhuriyet Dersimlinin karşısına toprak reformu, eğitim kurumları, hastane, köylünün katılacağı yol, vb. medeniyet öğeleriyle değil, Kürtlüğü ve Aleviliğinden, tarihsel otonomisi ve yerel kurumlarında vazgeçme, herhangi bir meşru nedene bağlı olmaksızın ileri gelenlerinin sürülmesi dayatması ile gitmiştir. Yolu, karakolu ve başka hiçbir yerde uygulamadığı toprak reformunu da, devleti burada tek otorite yapmak için uygulamıştı.

Medeniyetin denetim ve ulusal teklik yaratmaya indirgendiği, buna karşın farklı olma hakkı, devletin yurttaş karşısındaki konumunun evrensel hukuk kaideleri ekseninde sınırlandırılmasının dikkate alınmadığı bir süreçte karşılaşacağımız tablo, 86. yılında hala bir türlü

ANADİLİM VE ANNEM

Yüksel MUTLU

Albert Camus, "yurdum Fransız dilidir" diyor...

Bu yazıya başlarken, her şeye rağmen ana dilimizi unutturmadıkları, yaşattıkları için anneme ve annem gibi tüm annelere şükranlarımı sunarak ve onların ellerinden öperek başlamak istiyorum.

Ankara'da Altındağ semtinde küçücük bir çocuğa Kürt'müsün diye sorduğumda "he abla" dedi, "peki Kürtçe biliyor musun" dedim, "evet abla" dedi; "ama biz annemle gizli gizli konuşuyoruz" dedi. Peki neden diye sorduğumda "babam yasakladı, yakalayınca annemle beni dövüyor" dedi, "çünkü Türkçeyi öğrenmem gerekiyormuş ama biz annemle o yokken gizli gizli konuşuyoruz" dedi. Bu bir örnek daha çok örnek verilebilir tabii.

Önce ana dil nedir ? ona bakmak lazım.

Dil bilimci Andre Martinet'e göre "Dil insan deneyiminin, topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle anlam birimlerine ayrıştırılmasını sağlayan bildirişim aracıdır; bu sessel anlatımda her dilde belli sayıda bulunan, öz nitelikleriyle karşılıklı bağlantılarıyla da bir dilden öbürüne değişen ayırıcı ve ardışık birimler, başka bir deyişle sesbirimler biçiminde eklemlenir.

Yani, dil düşünce duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü ve gelişmiş bir dizgedir..

Konuşma insana dair bir yetenektir. Bizi diğer canlılardan ayıran temel özelliklerinden biridir. Burada dil ve düşünce devreye girer düşünce ve dilin biriyle ilişkisi ayrılmaz. Mesela dil olmadan düşünce olabilir mi, ya da düşünce olmadan dil olabilir mi...?

Dil olmasaydı düşüncede olmazdı..Ayrıca dil bir toplumu ya da topluluğu ulus yapan en temel şeydir. Çünkü toplumların kültürlerini,yapılarını kuşaktan kuşağa aktaran bir süreçtir ya da araçtır..

Linton şöyle diyor "Kültür tüm toplumun hayat biçimidir" kısaca dil ve kültürde birbiriyle

bağlantılıdır. Bunları birbirinden ayırmak neredeyse imkansızdır. Kültür bir süreç içerisinde oluşur uzun sürelidir. Dil geliştikçe de kültür ve beceriler de değişir. Başka dillerle temas arttıkça da kültürde de değişmelere rastlanır. Toplulukların karşılıklı ihtiyaçlarını giderebilmesi için birbirleriyle ihtiyaçlarını dil aracılığıyla giderirler...bu bakımdan oldukça önemlidir. Dilin oluşması da kültür gibi uzun süreçleri kapsar. Bu bakımdan da ortak bir tarihin ürünüdür...

Her ulusun ayrı bir özelliği olduğu için ,hiçbir ulus bir başka ulusun dilini kendi öz ruhu ile canlandıramaz ve olgunlaştıramaz. Çünkü her biri belli bir yolun ardından giderler, buna karşın bir çokları genel bir erekte birleşirler...

Şimdi gelelim ana dilde eğitime ve Türkiye deki ana dilde eğitim diğer dillerin durumuna bakacak olursak aslında hiç de iç açıcı bir hal olmadığını görüyoruz..

Aslında insanlığın büyük mücadeleler vererek elde ettiği Birleşmiş Milletler insan hakları bildirgesine göre ana dil bir haktır. Herkes anadilinde eğiti, öğretim yapma anadilini geliştirme,öğrenme, bilim,sanat yapma hakkına sahiptir.

Burada ki soru şudur? Peki Türkiye bunun gereklerini yerine getiriyor mu? ya da ana dilde eğitim var mı? gibi sorular sorulabilir...

Anadil evde anneden ya da yakın çevreden öğrenilen bir şeydir. Kişinin ait olduğu topluma ilişkisini kuran dildir. Anne ile çocuğu arasındaki bağdır. Çocuk anneden aldığı sesleri depolar ve sonunda onları anlamlandırır. Ama istediğiniz kadar güzel konuşun sonradan öğrendiğiniz dille, ana diliniz arasında mutlak fark vardır. Ana diliniz daima daha zengindir. Her şeyden önemlisi annesiyle kurduğu sevgi bağıda anadildir başka bir şey değil. Bireyin zihinsel gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bir düşünelim rüyalarımızı hangi dilde görüyoruz...

Anadil eğitimi bir insan hakkıdır

Önce anadili nedir? Ona bakalım kısaca, insanın içinde doğup büyüdüğü toplumsal çevrede öğrendiği dil. Annemizden öğrendiğimiz dil demektir.

İnsanlığın ortak birikimi olan İnsan Hakları evrensel Bildirgesi 1948 ve BM Çocuk Hakları

bildirgesine Türkiye imza koymuştur yalnız Çocuk Hakları Bildirgesinin üç maddesine şerh koyarak imzalamıştır. Bu sözleşmeler çocuğun sağlıklı gelişimi açısından ana dilde eğitim hakkına ayrıca güçlü vurgu yapar. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 20 Kasım 1989'da kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni Türkiye 1990 yılında bazı maddelerine çekince koyarak imzalıyor. Çekince koyduğu maddelerdeki (17., 29., 30. Md.) hükümlerin en önemlileri ise şunlar:

"Kitle iletişim araçlarını, azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik edilmesi" (17.madde (d) bendi)

Eğitimin "çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi." (29.madde (c) bendi)

"Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz" (30.madde)

Türkiye'de Kürt sorunun çözümsüzlüğünden dolayı günümüze kadar gelen ana dilde eğitim azınlık ve dil hakkı en önemli bir insan hakkı olarak durmaktadır. Türkiye anayasası tekçi bir anayasadır bu nedenledir ki bu coğrafyada başka etnik grupları, halkları, dinsel ve dilsel grupları yok sayar bunu anayasayla da belirler. Belli ki bu üç maddeye çekinceyi Kürtler için konulmuş gibi gözüküyor.

Devlet Anayasa'ya "Türkçe'den başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır." (madde:42) maddesini koyarken oldukça bilinçli koymuştur. Hatta bu eylem, anadilleri Türkçe dışında bir dil olan ulus bireylerinden daha bilinçlidir. Bu topraklarda

yaşayan herkesi Türk olsun olmasın Türkleştirme amacı güdülmektedir. Türkleştirmeden kasıt asıl yasağın Kürtçeye getirilmiş olmasıdır.

Kürtçe bir halkın dilidir, ulus dilidir. Ulus dili olduğu içindir ki her yıl okul çağına gelen bir çok Kürt öğrenci okullarda kendi ana dilleri dışında ve hatta dil eğitimi almadan Türkçeyi bildiği varsayılarak ruhsal ve zihinsel travmayı yaşamaktalar. Bende bu travmayı yaşamış birisiyim. Yaşayanlar bunun ne demek olduğunu çok iyi bilirler. Çocuk bir dayatmayla karşı karşıyadır ilk defa kamusal alana giriyorsunuz belki de ilk defa ayrımcılığı bu kadar derinden hissediyorsunuz. Üstüne üstlük bizim dönemlerimizde Kürtçe konuşan okul sınırları içinde eğer arkadaşlarımız bile duyarsa ihbar ediliyorduk onun içinde dayak yeme korkusu bir yandan..Bunu yapanlarda genellikle yerli yani Dersim'li

öğretmenlerdi. Köy enstitülerinde yetiştirilip gönderilen bu öğretmenler ana dilimizi unutmamızı için elinden geleni yapıyorlardı.

Tabii çocuk bu travmayla baş edemeyince kimi zaman çevreye, aileye küsüyor, okula gitmek istemiyor, ciddi sorunlar yaşıyorken o öğrenciden başarılı olması beklenemez. Daha yarışmaya başlamadan iki sıfır geriden başlayan bölgedeki diğer illerdeki öğrencilerden başarı beklenememelidir diye düşünüyorum...

Bütün bunlar, biliyoruz ki; Kürt sorunuyla ilgili durumlardır.

Bir dönemler hatırlanacağı üzere Kürtler ya da Kürt öğrencilerin ana dilde eğitim isteme talepleri için verdikleri dilekçelerle ilgili bir çok üniversite öğrencisi okullardan atıldı, cezalandırıldı.

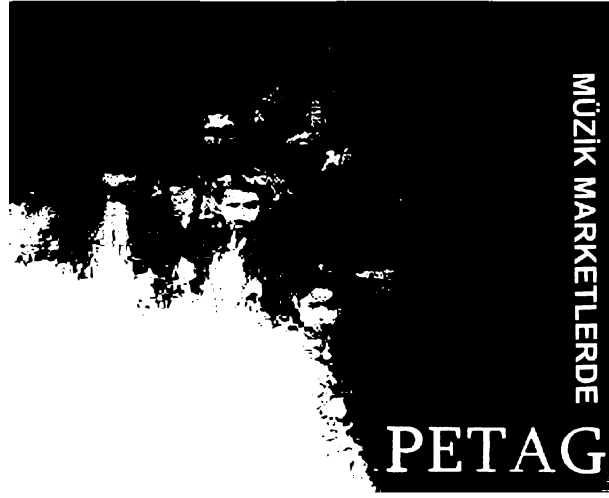
dilde eğitim için yeni, sivil, demokratik anayasa yapma savunulmalı, değilse bu haliyle yönetildiğimiz anayasa tekçi bir anayasadır.

Bir dilin varlığını kabul etmek o ülkeye zarar vermez tam aksine zenginlik ve farklılıklar kazandırır. Çünkü dil kültürlerin aynasıdır. Anadilde eğitim en temel insan hakkıdır ve bunu gereklileri de yerine getirilmeli. Devlet bu yolla asimilasyondan vazgeçmelidir.

İşte şimdiye kadar annelerimiz sayesinde dil kuşaktan kuşağa aktarıldı, onların ninnilerini hiç unutmadık,acılarınııda....

Tek yol var çok dilli ve çok kültürlü bir yaşam.....

Dipnot. Azınlıklar ve Dil, Savaş Çoban
Dil Meseleleri, Nemciye Alpay

DAĞASKAN

Dilan DOĞAN

/// Bizde bir kadının hamileliği fark edildiği andan itibaren, hamile olan kadın bir nevi korumaya alınır. Özellikle o dönem kom, mezra ve köy yaşantısı olduğu için kadında aktif olarak çalışan üretimde bulunan, yoğun bir iş temposu içinde çalıştığı için bu iş temposunun içinde ona düşen görevler hafifletilirdi. İşte bir nevi el çektirilirdi Benim yaşadığım yörede böyleydi. Bunu yapmayan aileleri ayıplarlardı; "Ayıptır bak iki canlıdır sen nasıl bunu yaparsın hiç mi Allah korkusu yok "... Onun için o dönem hamile kadına böyle bir saygı sevgi gösterildiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Doğumun yaklaşmasıyla o dönemde ebeler yoktu. Fakat köyde ailede yaşlı kadınlar doğumda, hamilelikte anlayan, hamileliğin normal gidip gitmediğini yaptıkları incelemelerle bir cerre kadar bilgisi becerisi olan kadınlar vardı. Bayan yeni doğum yapıyorsa işte sık sık bu cerre kadınların bilgisine başvurulur doğumunda bu kadınlar mutlaka bulunur. Doğum yaptırılır. Doğan çocuğun göbeğini mutlaka bu cere kadınlardan biri keser. İlk hafta bebek ve anne izlenilir. bebeğin sarılması, yıkanması emzirilmesi gibi konularda anne bilgilendirilirdi. Annenin beslenmesi süt yapan yiyecekler vs. gibi kadının sağlığıyla ilgilenilirdi. 40 gün kadın dışarı çıkmaz bebeği ile kendi sağlığıyla ilgilenir. 40 gün sonra kırkı çıkarmak için yine başta cere kadınlar olmak üzere diğer komşu kadınları toplanılır. Bebek yıkanır. Böylelikle kırkı çıkmış olur. Komşulara lokma dağıtılır. Yer yer doğum yapan kadının evinde komşu kadınları çağırılır; yiyecek ve içecekler sunulur. Kırk böyle çıkarılır. Artık doğum olayı bitmiş sayılır. Kadın normal yaşamına döner. Bu cere'ler kuşaktan kuşağa yetişmiş mutlaka bir önceki cerenin yanında onun bilgilerini paylaşarak öğrenerek gelen o da kendisinden sonra gelen birine mutlaka öğretirdi. Bu cere kadınlar para almazdı. Çağrıldığı andan itibaren gelirlerdi,

pazarlık gibi bir şeyleri yoktu ve yapmazlardı. Doğum bittikten sonra doğum yapan kadının mutlaka ailesi ona bir Xelat verirdi. Bu yiyecek, giyecek bir şey olurdu. Mutlaka rızalığı alınır ve rıza edilirdi.

Dağaskan doğum yapan kadının doğumundan itibaren üç gece üst üste düzenlenen akşamdan sabaha kadar düzenlenen eğlenceye biz Dağaskan diyoruz. Tamamıyla bayanlar ve çocuk yaşta erkek çocukları katılır. Doğum yapan evin kadınının bulunduğu aile tüm komşularını gezer komşu bayanları davet eder. Bayanlar çok ciddi bir mazeretleri yoksa çoğu düğüne gider gibi gönüllü

Fatma Çelikaş

katılırlar. Mutlaka gelirler. Akşamdan sabaha kadar gündoğumuna kadar yatılmaz. Eğlenilir. Türkü hikaye çeşitli tipler yapılarak; sabaha kadar eğlenilir. En güzel yiyecekler içecekler sunulur. Bu üç gece üst üste tekrarlanır. Sabah olduktan sonra komşular dağılır. Fakat ailede özellikle olgun yaşta bir bayan doğum yapan bayanı terk etmez. Onun bulunduğu odada bulunur. Gözü hastanın üstünde olur. Ona refakat eder. Örf adete göre üç gün gece ve gündüz hasta yalnız bırakılmaz. Yoksa ELİK denilen meleke gelip kadın ve çocuğun ciğerlerini çalar .Onun için 3 gün 3 gece ve gündüz beklenen bu süreye Dağaskan denilir. Yöremizde dağaskan 3 gün sürer. 3 gün sonra biter. 3 gün sonra kadın yine yalnız bırakılmaz. Yanına 7-10 yaş gibi bir çocuk yastığı altına bir çuvaldız yer yer sarımsak bir parça ekmek çocuğun yastığının başucuna konur. Böylece anne ve çocuk Elikten korunmuş olurdu. İnanca göre elik ilk 3 gün içinde gelir başka zaman gelmez inancı vardı. Yukarıda sıraladığımız tedbirleri almışsanız; gelse de içeri girmez. Dağaskan her doğum yapan kadın için yapılır. İster köyün çobanının hanımı olsun isterse köyde durumu iyi olan insanın hanımı olsun fark etmez

ayrıcılık olmaz. Olması ayıp karşılanır. Bizde bir yaşam biçimidir.

Diğer bir noktada doğum yapan kadının evine komşular olarak mutlaka bir hafta içinde özellikle süresi yedi gün olarak dikkat edilirdi. Her aile bir yemek kendi evinde pişirerek kendi kap kaçağı ile birlikte doğum yapan bayanın evine götürülürdü. Bayan ziyaret edilirdi. Bu mutlaka yiyecek olurdu. Son zamanlarda değişti. Elbise ,para gibi şeylere dönüştü. Bir hafta sonra doğum yapan bayanın ailesi kendi evlerine gelen kap kaçağı bir günde komşularına dağıtırdı. Bu dağıtmadan sonra yiyecek kesilirdi . Ben iyi hatırlıyorum. Bizim büyükler diğer komşu büyükleriyle konuşmuyorlardı. Birbirlerine gelip gitmiyorlardı. Ama benim doğumda büyük kızımı doğurduğum zaman; onların evin gelinleri ve yetişkin kızları hem dağaskanıma geldiler hem de yiyecek getirdiler. Ben de sonradan aynı şekilde onların ailelerine gittim.

Dağaskan çok iyi bir yaşamdı. Keşke de halen yaşasaydı. O zaman durumu iyi olmayan bir bayan doğum yaptığında yağından yumurtasına,sütünden balına kadar getirilirdi. Anne iyi beslenirdi sütü bol olurdu. Bu yaşanan bir adetti. Şimdi ise kalktı gitti. Günümüzde bayan doğum yapıyor; karşı komşunun haberi olmuyor. Herkes başının çaresine bakıyor. İmkani olan durumu iyi olur. imkanı olmayan da kadını da çocuğu da nelerin beklediğini söylemeye gerek yoktur. Bizim o dönemde yaşadığımız o ilişkiler; komşuluk, akrabalık, dostluk ilişkileri aranılır olmuştur. Bu güne göre hiçbir kalmadı. Siz dağaskanı sorup öğrenmeye çalıştığınız için sizlere teşekkür ederim. Her yaşlı bunu bilir gençlerimize anlatsınlar. En azından gençlerimiz bundan haberdar olsunlar unutulmasın. Bizim büyüklerimizin bir sözü vardı benim kuşağımdakiler çok iyi bilirler; " Her güya ser kokağa dırız) Her ot kendi kökleri üzerinde yeşerir. Eğer biz de köklerimizi unuttur; onun üzerinde yeşermezsek bugün düştüğümüz duruma düşeriz. Hangi çiçeğin hangi bitkinin kökleriyiz bilmez gideriz. Gittiğimiz yerde de kökümüz hariç her şeye benzeme, benzetmeye çalışırız. Beni dinlediğiniz için size teşekkür ederim.

Kaynak ; Fatma ÇELİKTAŞ-Yaş 73
Derleyen; Dilan DOĞAN

QESE DAYIKA MI

Bülent ÇETİN

Onca teynaro xo re nistaro
Çimê mı hên xori rayê ki
Mı xu vera kerdu canê xo
Teyna ru ez kesik lê mı dı çino
Çimê mı xori DERSİM'de mand

Hên teynaro kı ze domaneni
Hiriso heşt bekes mendo
Ez xo re hên gırana kı
Dest payê mı nêcene
Ser ninganê xo de çokıl biya

Berva dı histiri suringın
Amay çımanê mı ra gınay canê mı
Hên teja kı qesê dayıka mı
Gosanê mı ra amay şı onca
Hiriso heşt ra qesı kerd bı mı re

Mı re va kı hiriso heştı de jü
Cenc amay bı aqılê dayıka mı
Mı re vatbi ez qeda ma halvori de
Jü mağara de bim amnan bi
Geremo peroj vêsнено domaneni

Hiri asmewo hên kı tersa gıran
Kota ma ser se kı barê na dina
Kerdo ma ser mak gıraniya
Yi xayino onceym vatbi
Mı re qese xu kena narik

Cenco ke veniyo onca serva
Yi ra qesı kerd mı re vat
O cenco kı mı dı des howt ya ke des new bi
Çar ponc deqe ver çımanê ma dı pit
Ma re se kerd tenı mote ma bi şı

Xele waxt pitim ma zere mağara dı
Se kerd kı venge tıfango bırıya ma vecaym
Teber verê san bi vat ma raa xo
Hate estera Serra gurte ma çı bivenim
Cenci ke ma dı çar sungona kistbi

Tu vana hewn ra şıyo hên hewne rindek de ro
Hewnê xo de ma re huyino ez hona doman biya
Ters çiko nêzaneni ser zaniyan xu ništa ru
Dı lew nay pı ra dayıka mı mı re va onca
Ma çı hiriso heşt xu vira bikim

Kam xo vira keno ma kı xo vira bikim
Mı va dayıka mı ezik domanê hiriso heştı
Röwe yinadi ez ama dina
Dayıkamı dı löw nay mira
Uste ra şı gomede berve

Felsefê Raa Haqi Sero...

Sahevder VEROZ

Felsefê Raa Haqi felsefe wo de xoriyo.

Felsefe wo de khano.

Ye na harduno.

Bingê xo belkia ki hata qulê vireni sono.
“kal u bela” ra nat ramino.

Virende cao de hira de, nêçe dugelu ser,
xeylê welatu de hukmê xo bi. Teşirê suni islami ra,
ser estena Dugêla Selçuki ra dimê qeweta xo biye
kêmi. Qomê Raa Haqi zof zulum di. Zof tenge
ontê.

Waxtê dugêla Osmani de, ilam ki waxtê
Yavuji de tertelê ra vêrdi. Hardunê xo ra vejay.
Ağmê bi. Remay kowu. Nejdiye 100 serrê dugela
Osmani eve şimşeru vejîyê saydê Sarêşûru.
(Qızılbaşu)

Eve na torê tolvê Raa Haqi onciay kowu.
Zulum ver remay, xo dard we, koti tholde.

Dêssim na mavên de teşirê dugêla
Osmani de nê bi. Xo ser vi. Eve qanun u torê xo,
eve felsefê xo, xo idare kerdênê.

U waxt Dêsim de Kirmanc, Hermeni, Tirk
u zövnâ mîleti tê wertede eve serbeştiye piya
weşiya xo ramitenê.

Dewrê Yavuzê goneweri de, dormê
Dêssimi ra, sükunê Anadolîye ra xeylê saresûri
zulumi ver remay Dêssim. Xo est bextê
Kirmanciye. Uca xorê ca di, Dêssim xo re kerd
welat. Tê werte kotena sarê zerrê Dêssim u sarê
dormê Dêssimi, teşirê xo da ra zagon u itiqatê
Dêssimi ki. Pêro piya alevi vi, qızılbaş vi, saresûri vi,
tolvê Raa Haqi vi. Felsefê xo kokte ju vi, hama ca
ve ca, hard ve hard, qom ve qom wertede ferq est
bi. Na tê wertê kutenê de, tê dustte hevê hevê
jubini vurna. Zagon u kulturê Dêssimi ra taê çi vêrd
ine, Zagon u kulturê ine ra taê çi vêrd gëzna
Dêssimi. Cia êna xo ju qavdê vulesnê ru kerdê
juye. Vatena tayine ra gore rozê 12 Îmamu na
dewr de amê Dêssim.

Kilmekra çıqaş ke ca ve ca cia biyaêna xo
bivo ki, Raa Haqi reng u formê de aleviyena
Anadolîya.

Xoriyenâ tarixira yena u felsefê u
ideolojiye kirmanciya. Aleviyenâ dormi de ki koktê
ju ya. Çike aleviêna homojenê niya. ju bavêt, ju
reng, ju form de niya. Xo dana ra hard u hurendi u
caye xo.

Ayera aleviyen je itiqatunê ortodoksu ju
kaliv de niya. Welat ve welat, qom ve qom, gole ve
gole jubinra, heve heve ciya asena.

Aleviyeni; Dêssim de forme “Raa Haqi” de
vejina qarşiye ma.

Virendera nika qomê ma her hetira
weşiya xo eve felsefe Raa Haqi ramito. Eve na
felsefe amo tê lewe u eve na felsefe qombiyaêna
xo sana pê. U rira eve retiyê besekeme vame ke
felsefê Raa Haqi, her hetira felsefe u qanunê
weşiya qome kirmanciyo. Çutir ke zövnâ dugêlu,
serva çerx u weşiya qomê xo qanuni nusnê,
ferman u anayasai viraste, kirmanciye de ki her
hetira weşiya qomi eve adet u torê Raa Haqi xo
gureto ra.

Raa Haqi felsefê qomê tabiat u xozaniya.
Taê adet u torey hazar serrura, qulê vireni ra
mendê.

Rêcha itiqatê Raa Haqi hata dewrê qomê
neolitiki sona.

Kıtavê ke mordemune ilimi anadolîye de
medeniyetunê khanu serê, Hatti u Hitit serê
nusnê, inude na rêçhê ret tespit bena.

Toximê na felsefeyi sıftêkerdena tarixi ra
yeno.

Çıqaş ke teşirê islami ra taê çi bı vuriyo ki,
raştiye nawa ke felsefê Raa Haqi de hureardis
(yaratma) çino. Çinebiyaêna ra hureardis kewul
nê beno. Biaêna esta. Zaeêna (doğuş) esta.

**Dı tenê Dinay estê. Juye Heq Dina wa,
juye Neq Dina wa. Ni hurdemena tê werte de
ré. Na dina de ré. Zövnâ dina çina. Heqiye,
neqiye na dina de ra. Cenet u cenemê çino.
Cenet u cenemê na dina de ro. Merdenê lesê
re esta. Roê isoni nê mîreno. Fêl u amelê xora
gorê roê xo, ya kuno çiyê de rındi, ya ki kuno
maxluqatê de bin, oncia dewr dano u**

çerexino.

**Pers u hasav daêne na dina de ra.
Sewa yeniye roza cemi ya. Cem cayê pers u
hasaviyo. Pir maqamê haqi de nisen ru.
Onciya ki hata tolvi raji mevê nê şikino postê
de roniso u cem giredo. Gunê herkes jubin ra
rajivo.**

Na rayê eve qelvo pak ramina. Her çi
zerrê isoni de ro. Kam se bikero xo re keno. Ye
keşî keşî re nê manena.

Alem têde ju nur o bimbarek ra têra biyo.
Kok u toximê kâinati u nur o.

Mirazê her çi ju yo. Her çi Haqira biyo,
Haqira amo u cereno ra Haqi.

Juên de jedeên, jedeên de juên esta.

Raa Haqi, raa biaêna. Raa Moa. Moê Ana
Naciya wa. Îson di qırçimiyo. Qırçimén moê ra
yena. Moa tayinê Havva wa, ye tayine Naciya wa.
Taye eve sürgüniye amê, taye eve emrê Haqi ra
amê dina. Rayi ki di ye. Ninera juye raa roştî ya,
awa binê raa zulemeta.

Raa Haqi rawa roştîya. Tolivê Raa Haqi
ewladê Şit u Naciya é. Nayine ra “güruhu
naci”vanê. Pêxamberi têde na cîsn raye. U rira
têde pêxamber ki bimbarekiye. Her itiqati re
hurmet esto.

**Raa Haqi toliv serewa. Rajiên u iqrar
serê ramina. Bingê xo adalet u tê janeêniya.**

Her kes fêl u amelê xora gorê pers

Mavênê hard u asmênde çî ke esto bimbareko. Weşiya her çî bimbareka. (Wusar ke dina newe biye qewiye, dar ber ke xeleşiya, her çî ke newe bi teze amera xo ser, u rira namê Hotemali ra şenliğiye virajina)

Çî ke her çî de roê Haq u Talay esto. Her çî deyra vejîyo, deyra amo, tepia cereno ra dey.

18 Hazar Alem tezahürê deyîyo. Dina u alem de ke çî esto, canın, bê canın her çî sır u nurê deyra pêda biyo. Manê "Enel Haqî" nawo.

Madem ke Haqî mürödê xo isonî de diyo. Eke henîyo maqamê isonî maqamo de berzo. İson najîye Haqî yo. Gunê caye xo bî zono. Xo bî zono. Weşiya xo eve axlaxo berz, eve pakiye, eve şeref u namus, eve vîjdan ra bîramo. "destê xo re, mianê xo re u zonê xo re wayir vejîyo." İson gunê her çî de Haqî bî vîno u haqa her çî re hurmet dar vo. Roê dina me dazno. Haqî me dazno. Weşiya her çî dustê weşiya xo de bijero. Zerar tezahürê Haq u Talay medo.

Felsefê Raa Haqî de müröd awo ke her çî jubînra rajî vo. Çî ke hemuye rajîbiyaêne 'çar anasır' ra ama hurê. Adır, uwe, hard u asmen bimbarekiye. (Belki ki çokaro adır eve uwe nê saynîno we. Çî ke na rajîênî wertera dana we)

Mavêne ison u tabiatte ki, mavêne ison u qomî de ki gunê na rajîên bî vo. İson hem xora, hem qomê xo ra, hem ki xoza u tabiatî ra mesulo. Gunê herkes, her çî jubînra rajî vo. Eke nîa nê bî Haq ki isonî ra rajî nê beno.

İtiqatê Raa Haqî de cayê isonî zof berzo. İsono kamil, refê haqiqatî de Haqî de beno ju. Qesê mordemê kamîlî qesê Haqî yo. Hama berzênâ isonî hetê hukumî ra niya. İson wayire dîna niyo. U evê zovîna canînu hevda de tabiatîyo. Weşiya her çî re hurmet

karo. Haqa her maxluqatî bimbarek zoneno. Eke her çî xo ra rajî mekero, Haq ki deyra rajî nê beno.

Raa Haqî de neqiye çîna. Tê dustenî esta. Janeênî esta. Adalet u vîjdan esto. Zerrê weşiye esta.

Dina u dina serê çî ke esto amaneta Haqîya. Gune bî sevekiyo. İson her kerdena xora mesulo. Her neqiye cîra pers bena. Hata ke her kes u her çî isonî ra rajî nê bî, Haq isonî ra rajî nê beno.

İsonê ma ke haqî ra minetê kerde, ravêr dina u darê re, der u ciranî re, vergê yavanî re, dîma hona xo re xêre wazeno. Xo dina u alemî ra cîa nê ceno. Vîrende xêra hometê wazeno.

Dina ewru çî halde ra?

İson biyo çîmê vêsan, her ca tabiat tahrip biyo. Herv, vesaniye, qetîl sare xo gureto şîyo. Xafîla ekolojî çevêr de ra. Ekosistem tenge de ro. Dina hem isonî re, hem

zövîna canînu re biya ceneme.

Cinî bine hukmê camerdu de, tabiat u xoza bine hukmê isonî de, qomî bine hukmê dewletu de tenge de re.

İsoniye, qe honde bê diyax nê mendê.

Roştî lozîma. Felsefe wo xêr lozîmo. Nu felsefe gunê hem isonî re, hem zövîna canînu re, hem hard u asmenî re, yane ekosistemi re xelasê biaro.

Ma çîmdê felsefe wo de niyanen esto.

Nu felsefê Raa Haqîyo.

Raa Haqî ke eve haqiye bî ramiyo, sistemo ewruên u weşiya na rozê bena tê ser u tê bînra.

Na mesela hona xêyle hîra wa. Gune serê hona xêyle bî nuşîyo u qesey vo.

Haq oncia ju ya xêre vazî. Bîmanê weşiye de.

Gola Çetun

Cumhuriyet ve Aleviler

Turabi SALTİK

Daha en başından beri çok farklı süreçleri yaşayan Alevilerin doğayı algılamaları, doğa olaylarına bakışları; ibadet ve inançları farklılıklar gösteriyordu. Aleviliği, Şii, Sünni Hanefi ve Şafi inancından ayıran temel dört özellik vardır. Bunlar; inanç boyutu, felsefe boyutu, yaşam boyutu ve etnik boyutlardır. Yoksa Aleviliği - Kızılbaşlığı sadece inanç boyutuyla ele alırsak onun tümünü yok sayarız.

Aleviler - Kızılbaşlar, Emevi, Abbasi, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerinden başlayarak günümüze kadar pek çok defalar haksızlıklara uğradı, zulümler gördüler. Gene de hep Osmanlı şeriatı ve onun zulüm düzeninin karşısında kendilerini var eden kurumları, kuralları oluşturdular. Aleviler-Kızılbaşlar yaşamlarında şeriata karşıydılar. Osmanlı Şeyhülislamlarının Alevilerin katline yönelik verdikleri fetvalarla Aleviler Osmanlı şeriatına başkaldırdılar. Kendilerine özgü, yaşam ve inanç kurallarını hayata geçirdiler. Onlar, tüm zorbalık, yok etme, inkâr ve asimle etme girişimleri karşısında büyük bir gizlilik içinde varlıklarını sürdürdüler, Osmanlı merkezi devlet yapısı olan şeriat otoritesinin yerine kendi öğretilerini hayata geçirdiler. Kimlikleri, varlıkları ibadet ve inançları inkâr edilen, yok sayılan Aleviler - Kızılbaşlar, cumhuriyetin kurulduğu dönemde ise cumhuriyete destek oldular.

Kurtuluş Savaşıyla Samsun'a gelen Mustafa Kemal, Sivas Kongresi öncesi 2. Ordu Müfettişliğine şu telgrafı çekmişti:

"Tokat ve çevresinin nüfusunun % 80'i, Amasya çevresinin de büyük bölümü Alevi mezhepli ve Kırşehir'de Baba Efendi Hazretleri'ne çok bağlıdır. Baba Efendi ülkenin ve bu günkü güçlüklerini görmekte ve yargılamakta gerçekten yeteneklidir. Bu nedenle güvenli kimseleri görüştürerek kendilerinin uygun gördüğü "Ulusal Hakları Koruma" ve "Başka

Ülkeye Bağlanmama" derneklerini destekleyerek, binlerce mektup yazdırılarak, buralardaki etkili Aleviler'in Sivas'a gönderilmesini pek yararlı görüyorum.

Bu konuda içten yardımınızı dilerim.

3. Ordu Müfettişi Fahri Yaver Mustafa Kemal"

1919 Sivas Kongresinden sonra Ankara'ya hareket eden Mustafa Kemal önce Hacı Bektaş Dergâhını ziyaret eder. Gece, heyeti ile Dergâhta konuk edilir. Yapılan görüşmelerde Aleviler, Mustafa Kemal'i destekleyeceklerini deklere ederek, Kuvva-i Milliye safalarına katılırlar. Dergâhın kasasında bulunan 1800 altının tamamını Mustafa Kemal'e verirler. Altınları teslim alan Mustafa Kemal: **"sayarak verin"** deyince, Bektaşî Dergâhı Piri Cemalettin Efendi: **"sayarsak borç olur"** der, altınları saymadan teslim eder.

Aynı yıllarda İstanbul'da bulunan Şahkulu Sultan Dergâhı, Erikli Baba, Seyit Abdal, Eyüp'teki Karyağdı Baba, Münür Baba, Şehitler, Sütlüce Karaağaç Baba Alevi Dergâhları da Kuvva-i Milliye'nin yanında yer aldılar. Aleviler - Kızılbaşlar hem malları hem canlarıyla cumhuriyete destek olmuşlardır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, ülkedeki farklılıklardan korkulur oldu. İnsanların inançları ve ait oldukları etnik kimlikler tanınmadı. Farklı inançlara ve sosyal anlayışlara hoşgörü yoktu.

Alevi - Kızılbaş inanç ve kültürü farklıydı. Onlar inanç ve ibadetlerini yüz yıllardır geliştirdikleri Ocak sistemi içerisinde; Dedelik, Pirlık, Mürşitlik, taliplik kurumları aracılığıyla sürdürmüşlerdi. İnançlarını, ibadet ve semahlarını bu Dergâhlarda gerçekleştiriyorlardı. Cumhuriyetin kuruluşuna en büyük desteği veren Aleviler, cumhuriyet kurulduktan sonra büyük hayal kırıklığıyla karıştılar.

25 Kasım 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun çıkartıldı.

Böylece Alevilerin - Kızılbaşların cumhuriyete güvenleri boşa çıkartıldı. Aleviler için kötü bir süreç böyle başladı. Dergâhları bu yasayla tümenden

kapatıldı. Bin yıldan fazla bir süre Aleviliğe yön veren ve varlık gösteren Hacı Bektaşî Veli Dergâhı silah zoruyla boşaltıldı. Dergâhın mallarına, belgelerine, el yazması kitaplarına el konulmuştu. İstanbul'daki Alevi - Kızılbaş Dergâhları da bu yasayla kapatıldı. Onların malları da, kitapları da yok edildi. Anadolu'da ise, Mustafa Kemal'in yazdığı telgrafla da ortaya konulduğu gibi Tokat, Amasya ve Sivas yöresinde "nüfusun % 80'inin" Alevi - Kızılbaş olduğu bu yörelerdeki Hubyar Baba Dergâhı ve Sivas Hafik Yalıncağ Sultan Dergâhı yıkılarak ortadan kaldırılmıştı.

Eskişehir'de Battal Gazi Dergâhı müzeye dönüştürülmüş sonradan yapılan onarımlarla Dergâhtaki Alevi - Kızılbaş motifleri ortadan kaldırılmış yok edilmişti. Alevi - Kızılbaş ibadeti olan cemler yasaklanmıştı. Karakollarda baskılar uygulanmış pek çok Alevi - Kızılbaş cemlerden dolayı hapislere çarptırılmıştı. Alevi - Kızılbaş Dedeleri, Pirleri, Mürşitleri köylere, taliplere gidemez ve ibadetlerini yerine getiremez olmuşlardı. Sakallı pek çok Alevi - Kızılbaş Dedesinin sakallarının yarısı kesilerek köylerine geri gönderilenler olmuştu. Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun ile Sünni yurttaşların tekkeleri de kapatılmıştı. Fakat pek çok Sünni tekkesi, açık olarak, seçtikleri camilerde varlıklarını devam ettirebildiler. Yine Kilise mensupları, Havra inançlılar ibadetlerini sürdürürlerken Aleviler - Kızılbaşlar, Dergâhlarının kapatılmasıyla inançlarını ve cemlerini, semahlarını sürdüremediler. Cumhuriyet, Alevilerin - Kızılbaşların asimile edilmesini başlatmıştı.

Böylelikle serbestçe ibadet edemeyen bir tek Aleviler - Kızılbaşlar oldu. Oysa cumhuriyete en büyük desteği onlar vermişti. Ülkede azınlıkların sahip olduğu kadarıyla ibadet hakları bile kalmamıştı. Her fırsatta bu ülkenin asli unsuru olduklarını söyleyen Alevilerin - Kızılbaşların inanç ve ibadet özgürlükleri yok edilmişti. Asli unsur olan Alevilerin - Kızılbaşların 600'den fazla vakıfları vardı. Bu vakıfları,

malları, Dergâhları yok edilirken, azınlık konumunda olanların ellerindeki vakıflar, mallar kadar hakları olmadı. Burada Azınlıkların hakları olmasının anlaşılmasının. Cumhuriyet farklılıkların haklarını, özgürlüklerini, inanç ve ibadetlerini güvence altına alan çağdaş, laik, demokratik bir cumhuriyet olamamıştı.

Cumhuriyet kurulunca varlığını tek dil, tek din, tek ırk anlayışı ile sürdürdü. Etnisite, inanç ve dil farklılıklarını kabullenemedi. Ancak buna karşın ülke içerisinde birlikte yaşamaktan ve cumhuriyet içerisinde kalarak; kültürel, siyasi, inançsal kimliklerini özgürce hayata geçirmek isteyen Aleviler - Kızılbaşlar yok sayılmışlardı. Ankara'da hükümet bu anlayıştaydı.

Bu yüzdende pek çok defa Alevilere - Kızılbaşlara karşı şiddete başvuruldu.

1921'de Koçgiri de, 1937-38'de Dersim de şiddete başvurulmuş, yüz binden fazla Alevi - Kızılbaş yurttaş yaşamlarını kaybetmişti. Sonra Dersim ismi Tunceli olarak değiştirildi. Halk yerlerinden, köylerinden edildi, sürgünler gerçekleştirildi. Katliamlar, ölümler, sürgün yaşamlar birer travmaya dönüşmüştü. Geride sağ kalan Alevi - Kızılbaş çocukları küçük yaşlarda yatılı okullarda asimile edildiler. Başlarına gelen bunca baskı ve felaketlerden sonra Aleviler - Kızılbaşlar, cumhuriyete bağlı kaldı, cumhuriyet hükümetlerini sorumlu tuttular. Sorun cumhuriyette değil, sorun devlet anlayışındadır. Devletin

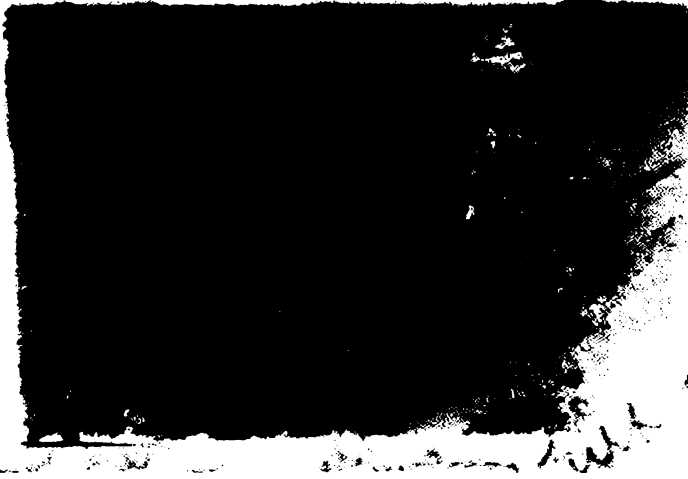
Alevilik - Kızılbaşlık anlayışındadır. Dün olduğu gibi bugünde Aleviler - Kızılbaşlar cumhuriyet içerisinde farklı bir eziyete tabii tutulmuş başları beladan uzak kalmamıştır. Başlarında eksik olmayan belalarla birlikte, sonraki yıllarda şehirleşme ile köylerden şehirlere yerleştiler.

1950'lerden sonra köyden kente göç Alevi nüfusun büyük bir oranını şehirlere taşıdı. Artık yalnızca Alevilerden oluşan, köy birimlerinde değil farklı inançların, kültürlerin bir arada bulunduğu

şehirlerde yaşamaya başladılar. Şehre yerleşen Aleviler, Aleviliği yaşama sorunu ile karşı karşıya kaldı. Köyde tarlasında haksızlığa uğradığında, mal - miras bölüşümü olduğunda bu sorunlarını cemlerde çözen Aleviler, şehirlerde hakkını nasıl arayacaklardı? Şehirde cem yapamıyorlardı. İnançsal ve kültürel olarak Aleviliğini yaşayamıyorlardı. Haklarını cemlerde aramak yerine artık mahkemeye başvurma yolunu seçmek durumunda kaldılar.

Alevi için, devletin Osmanlı'da olduğu gibi bir resmi dini vardır. Resmi mezhepten olmamak Alevi için adeta suçtu, ayıptı. Köyünde gizli biçimde Aleviliğini yaşayan Alevi, bu kez kendini şehirde gizleyerek evinde Aleviliğini yaşıyordu. Şeriatçı kafalar; *“sen de bize benze, sapık yolu bırak”*

diyorlardı. Köyde kalan Alevi'yi ise kendi haline bırakmıyor zorla köyüne cami yaptırıyor onu: *“yola getirmek istiyor”* ramazanda oruç tutmaya zorluyor, Alevileri, Sünnileştirmeye çalışıyordu.

12 Eylül 1980'e gelindiğinde ise, Sivas'ta, Çorum'da, Maraş'ta katliamlarla karşılaştılar. 12 Eylül Askeri darbesini sağ - sol çatışması gibi göstererek, Alevi - Kızılbaş katliamlarını geçiştirenler fena halde aldanıyorlar. **Kenan Evren tıpkı Osmanlı da olduğu gibi Alevi köylerine cami yaptırdı? Kızılbaş -Alevileri Sünnileştirme çabasına girdi.**

Osmanlı'da; Kenan Evren gibi zamanından 700 yıllık tarihi bir yerleşim alanı olan Abdal Musa Ocağının bulunduğu köye cami yapmıştı? II. Mahmut, Hacı Bektaşî Veli "Pir evini ıslah"etmek için, postnişinliğe Nakşibendî şeyhi Mehmet Sait Efendiyi atamış, 1834'de Hacı

Bektaşî Dergâhına cami yaptırmıştı. Yine Kırıkkale - Keskin'de - Hasan Dede kasabasında Hasan Dede Dergâhı'na da cami yaptırılmıştı. Bütün bunlar Alevileri Sünnileştirme çabalarıydı.

Yine II. Mahmut yeniçeri kıyımı yapmış, İstanbul, Trakya ve pek çok yerlerdeki Alevi - Bektaşî Dergâhlarını yıkmış, Üsküdar'da Kincî Baba, Tophane'de Ahmet Efendi ve Salih Efendi gibi pek çok Alevi - Bektaşî Dedesini asmıştı. Ayrıca Alevi - Kızılbaş Dergâhlarının binlerce cilt kitapları, kütüphaneleri yakılmıştı. Yavuz'da 46 bin Alevi'yi katletmiş, Dersim'de Pir Rüstem Saltık'ı asmıştı. Sağ kalan Pirlar, Dedeler, talipler çeşitli diyarlara sürgün edildiler.

Ve 1993 Sivas Madımak katliamı.

2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak Otelinde ateşte yakılanların, Gazi Mahallesi'nde katledilenlerin hesabı sorulmadı. Gerçek faileri bulunmadı. Sorumluları cezalandırılmadı. Dün ve bugün Alevilere - Kızılbaşlara yönelik yapılanların hemen tümünün üstü örtüldü, gerçek faileri yargılanmadı, yapılanlar açık bir şiddet ve katliam uygulaması olarak kaldı. Aleviler sadece kendi Alevi kimlikleriyle değil, sömürü ve haksızlığa karşı, zulme karşı olmalarıyla da baskılara maruz kaldılar. Aleviler tarihlerinde hiçbir vakit egemenlerin ideolojilerine esir olmadılar. Bu bakımdan da Aleviler tarihlerinde hep baskı gördüler. Devlet 1974'te Kıbrıs'ı 8 saatte ele geçirdi. Bununla pek övünülürdü o günlerde. Ama aynı devlet 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak otelinde 35 can diri diri ateşte yanarken 13 saat müdahalede bulunmadı. Seyirci kaldı yetkililer ateşte yakılanlara. Zamanın başbakanı Tansu Çiller: *“çok şükür vatandaşlara bir şey olmadı”* açıklamasıyla oteli içerisindekilerle ateşe verenlerin burnunun kanamadığını dillendirdi.

Uzun yıllar hükümetlerin ve pek çok kesimlerin eliyle Alevilerin - Kızılbaşların inanç ve ibadet özgürlüğü ellerinden alınmış, her türlü baskı, iftira ve karalamalarla Alevilik - Kızılbaşlık kendi yolundan kopartılmış, çizgisinden uzaklaştırılıp asimle edilmek istenmiş, katliamlara maruz kalmıştı. Alevi - Kızılbaş

kimliği, Alevi - Kızılbaş ibadet ve inançlarının karartılmasına çalışılmıştı. Aleviliği - Kızılbaşlığı bir başka bünyenin içerisinde eritip asimile etmek, yok etmek; uygar, çağdaş ve demokratik bir devlet geleneği olmamalıdır. Uygar devletler, yurttaşlarının farklılıklarını korumakla bunun çözüm yollarını bulmakla yükümlüdür. Alevilik - Kızılbaşlık bu ülkenin değerlerindendir. Kim ki Aleviliği - Kızılbaşlığı asimile ederek ortadan kaldırmaya çalışıyorsa suç işliyor. Bu insanlık suçudur. Ayrıca çağdaş devlete düşen yurttaşlarının farklılıklarını korumaktır.

Bütün baskı ve asimile edilme politikalarına karşın Aleviler - Kızılbaşlar cumhuriyeti sevmek için ellerinden geleni gösterdiler. Ancak cumhuriyet, Alevilere - Kızılbaşlara her türlü baskı ve asimilasyonu uyguladı. Bunu her defasında değişik yollarla yaptı.

Aleviliğin Sorunları ve Sosyalistler

Bir toplumun geleceği doğru temelde geliştirilmezse o toplum yok olmaya mahkûmdur. Bu ölçü Alevi toplumu içinde geçerlidir. Aleviler günümüzde buna uygun olan strateji geliştirmektedirler. Sadece Anadolu'da değil, insanlık için de bir değer olan Alevilik inancı da diğer inançlar gibi yaşamalıdır. Alevi inancının yaşaması içinde Alevi örgütlenmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Alevi toplumunun istemlerinin yerine getirilmesinde Alevi gençliği ve sosyalistlerde yükümlülükle karşı karşıyadır. Sosyalistler ve Alevi gençliği istese de bundan kaçamaz. Sol ve Alevi gençliği çabalarını, çabasızlıklarını, başarılarını, zaafalarını, sorumluluklarını görmek durumundadır.

İnançlar nasıl oluşmuştu, Aleviliğin bu inançlar içerisinde yeri ve konumu neydi? Aleviliği geleceğe taşıyacak olan ve insanlığa tanıttak olan Alevilik bilinci ve Alevi kadrolarına karşı solun tutumu ne olmalıydı?

Aleviler 1400 yıldır hep aynı sorunlarla karşı karşıya kaldılar.

Onların tarihleri bile yalan yazıldı ve çarpıtıldı. Alevi tarihi içinde Kerbela, Hasan Sabbah, Hallacı Mansur, Nesimi, Babai ayaklanmaları, Pir Sultan, Şeyh Bedrettin, Bogomil (Hakk Erenler) hareketi gibi Alevi - Kızılbaş önderlerinin toplum tasarımları, komün geleneği içerisinde: "**yarın yanağından gayri her şeyde ortak**" diyen felsefeleri, direniş gelenekleri insanlık için, sol ve sosyalistler için de birer kazanımdır.

Düşünsel açıdan sol hareket düşünce çizgisi bu direnişlerin çizgisi ve onların bıraktığı miras üzerinden yükselmiştir.

68'lerden günümüze sol tabanını en çok Aleviler - Kızılbaşlar içerisinde buldu. 12 Mart'ta, 12 Eylül'de sol hareketler aldığı yenilgilerden sonra Aleviler; Sivas'ta, Çorum'da, Maraş'ta, İstanbul Gazi'de ve Sivas Madımak'ta katledildiler. Sosyalistler ve sol düşüncedekilerde günümüzde Alevilerin ezilmesini, baskı ve katliamlara maruz kalmalarını engelleyemedi. Sol hareketler ve sosyalistler Alevilerin müttefiki ise Alevi gerçekliğini kabul etmek zorundadırlar. Alevi gerçekliğini kabul etmek demek ne demektir? Alevi tarihini boyutlarıyla bilmek, Alevi sorunlarının çözümü için mücadele etmek demektir. Bugün; sol partiler, demokratik kitle dernekleri ve sendikalar, eğitim emekçileri sendikaları; bilimsel, çağdaş eğitim istemektedirler. Öyleyse tüm emekçi sendikaları,

demokratik kitle kuruluşları ve özellikle öğretmen sendikaları bilimsel bir eğitim için neden zorunlu din dersleri gibi Alevi sorunlarının çözümü için aktif mücadele etmemektedir? Daha bunun gibi pek çok konu var.

Sol hareketler Aleviliğin çarpıtıldığı gibi olmadığını, Alevi karşıtlarının iddia ettiği gibi Aleviliğin "**sapık bir mezhep**" olmadığını bilmek durumundadırlar. Sol hareketler şunu söyleyebilmelidirler:

68'lerden günümüze sol tabanını en çok Aleviler - Kızılbaşlar içerisinde buldu. 12 Mart'ta, 12 Eylül'de sol hareketler aldığı yenilgilerden sonra Aleviler; Sivas'ta, Çorum'da, Maraş'ta, İstanbul Gazi'de ve Sivas Madımak'ta katledildiler. Sosyalistler ve sol düşüncedekilerde günümüzde Alevilerin ezilmesini, baskı ve katliamlara maruz kalmalarını engelleyemedi.

Bir Budist kendine hizmet ediyorsa, bir Sünni kendine hizmet ediyorsa, bir Katolik kendine hizmet ediyorsa, bir Alevi neden kendine hizmet etmesin? Sol bunda bir beis mi görüyor? Bir kişi inancına hizmet ediyorsa, bir Alevinin de kendisine hizmet etmesi hakkı değil midir? Bir Alevi bu hakkını kullanıyorsa kullansın. Ama dünyada bütün inançlar yok olduğunda Alevilik - Kızılbaşlık da o zaman yok olsun.

Türkiye'de, Alevilikle ilgili sorunların olduğu genel bir kabul halini aldı. Buna rağmen Aleviliğin ve Alevilerin sorunları yoktur diyenler var. Alevilikle ilgili sorunlarda eskisi gibi inkâr ve yok saymanın karşısında bir ilerleme olsa da, yeni bir aşamaya varmak gerektiği bilinmelidir.

Bugün hala geniş halk yığınları içerisinde Alevilik nedir ve Aleviliğin sorunları nelerdir birbirlerine karıştırılmaktadır. Aydın ve entelektüeller arasında, sol siyasi parti ve kurumlar arasında da bu böyledir. Alevilik nedir? Aleviliğin sorunları nelerdir?

Alevilikle ilgili tanımlar yapılmaya çalışılırken, mezhep, tarikat, meşrep gibi kavramlar kullanılıyor.

Aleviliğe yabancı gelen, yabancı olan söylemlerle Alevilik tanımlanamaz. Alevilik ve Alevi tarihinin en önemli etkeni olan sorunları ortaya konurken daha düne kadar; **“Siz de Müslümansınız, kabul ettik, biz de Hz. Ali'yi çok severiz”** denilerek geçirtilmek isteniyordu. Sorunu ortaya böyle koymak samimiyetsizlikti. Aleviliğin ve Alevilerin sorunları farklılık olarak algılanmalı ve buna göre çözümler ortaya konmalıdır.

Alevilik ve Anayasal Eşitlik Sorunu

Diyanet ve Çevrelerinin Açıklamaları

Alevilik konusunda devletin bir kurumu olan Diyanet ve çevreleri hep: **“Kendi arzuladıkları Müslümanlığın ilkeleri bellidir ve Aleviler o ilkelere uymalıdır. Bunun dışında hareket edenler bölücüdür, maksatlı kişilerdir”** düşüncesindedirler.

Yüzyıllardır bu anlayışı ileri süren, savunan ve uygulayanlar, Alevi inancına geçmişte saldırıp iftira atanlardı. Bu iftiralara artık kimse inanmamaktadır. Gene de değişik karalamalarla:

“Alevilik cümbüşlüktür”, “camiden başka ibadethane yoktur”, “cem evleri ibadethane değildir”, “İslam'ın tek ibadethaneleri camilerdir” diyerek basında ve medyada kendi görüşlerini topluma zorla kabul ettirmeye çalıştılar. Bu, anayasaya ve temel özgürlükleri tanımlayan evrensel yasalara aykırıdır.

Cumhuriyet ve onun bir kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı bugün belli bir din anlayışını desteklemiş, üniversitelerde, İlahiyat Fakültelerinde ve diğer onlarca bölümde, binlerce öğretim üyesi kadrolaşmaya gitmiştir.

Cumhuriyetten beri üniversite kuruluyor. Bu üniversitelerde Alevilikle ilgili yüksek lisans, doktora, doçentlik ve profesörlük tezleri yapılmış mıdır? İlahiyat Fakültelerinde, Alevilikle ilgili kaç konu ele alınmıştır? İlahiyat Fakültelerinde Alevilikle ilgili kaç sempozyum, seminer ve ders verilmiştir ya da veriliyor mu? Diyanet İşleri Başkanlığı, Alevi inançlılara yönelik kaynak ayırmış mı?

Aleviler için ne yapmış?

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Alevilere kimse:“vatan - millet edebiyatı” yapmasın. Bu edebiyatı yapanlar içinden çıktı çeteler ve mafyalar.

Anayasanın 10. maddesi: “Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz” diyor.

Yine anayasanın 63. maddesi: “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır” diyor.

Alevilik inanç ve yaşam bakımından manevi bir

değer değil midir? Aleviler haksızlığa uğramaktadırlar. Bu gün genel bütçeden Alevilerin inançlarını, değerlerini yaşatabilmeleri için gerekli kaynak sağlanıyor mu?

Diyanet ve çevreleri hep **“ya Alevilere para aktarılırsa?”** korkusunu yaşadılar. Diyanet, pek çok dönem Alevilerin **“Sünni olduklarını”** ispatlamak için telaşlı bir gayret içine girmişti.

Diyorlardı ki:

“Alevi - Bektaşî büyüğü olarak bilinen türbe ve tekkelerin yanı başında bulunan camilerle, Anadolu'daki binlerce Alevi köyündeki tarihi camiler, Alevilerin dini durumları hakkındaki ret ve inkâr edilmez en önemli belgelerdir. Dolayısıyla ülkemizdeki Alevi - Sünni herkesin ortak mabedi camidir.”

Bir çırpıda Alevilerin tek **“mabedi”**nin **“cami”** olduğunu ispatlıyorlardı (!)

Anlatmak istedikleri Hacı Bektaşî Dergâhı'ndaki cami ise, bunun Yeniçeri kıyımından ve Dergâh'ın, Nakşibendî işgali altına verilmesinden sonra oraya cami yapıldığı gerçeğini inkâr ediyorlar. Şu gerçek iyi bilinmelidir ki, hiçbir Alevi köyüne, Alevilerin istekleriyle cami yapılmamıştır. **“Binlerce”** diye abarttıkları tarihsel camiler, 17. yüzyılda Bektaşîlikten dönme Şeyh Aziz Hüdaî Efendinin, padişaha: **“Ve her köye bir Sünni imam nasboluna”** tavsiyesi üzerine, Osmanlı siyasetinin Alevilerin köylerine cami yaptırmayı zorla olmuştur. **“Ret ve inkâr edilemez önemli belgeler”** diye abarttıkları budur. **“Ülkemizdeki Alevi - Sünni herkesin ortak mabedi camidir”** diyorlar.

Bu, büyük bir yalandır. Aleviler ne camiye gider, ne ramazan orucunu tutar, ne de hacca giderler.

Daha 10., 11. yüzyılın Proto - Alevileri olan Karmatiler; beş vakit namazı, bir aylık orucu zorlayan İslam ibadet anlayışına son vermişlerdi. Karmatiler'in en önemli kentleri olan Lahza'da, bu kente gelen, kentle ilişkileri olan misafir Sünnilerin namaz kılmaları için sadece bir cami yapılmıştır.

Yine Diyanet ve onun çevresinde bulunan pek çok kişi; **“Aleviler, ibadetlerini Hanefî mezhebine**

göre yapmakta, Alevi Dedeleri cenaze namazlarını Hanefî mezhebine göre kıldırırmaktadırlar” diyorlar.

Bu da yanlıştır. Alevilerin ibadetlerinin, Hanefî mezhebinin ibadetleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Aleviler Hanefî mezhebinin kurucusunu, 12 İmamlardan İmam Cafer'in öğrencisi olarak tanırlar. İslam'daki salât (tapınma, dua), vakit ve cenaze namazı uygulamalarını herkes de bilir ki mezhepler kendileri yaratmıştır.

Camilerdeki Sünni cemaatten çoğu, camiye bir Alevi cenazesi geldiğinde; **“Sağlığında cami tanımayanın cenaze namazı kılınmaz”** dedikleri ve Alevilerin cenaze namazlarına durmadıkları; hatta bazı cami imamlarının Alevi cenazelerinin namazlarını kıldırmadıkları Türkiye'de bilinmeyen bir gerçek midir?

Günlük yaşamda camilere, Alevilerin girmediklerini bilmeyen var mı?

Ama Diyanet İşleri Başkanlığı ve çevreleri bu durumu yalanlamaya çalışmakla, kendileri yalan söylemiyorlar mı?

Alevilikte ölü gömüldükten sonra, ölen talip için ilk Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece **“dar'dan indirme”** ritüeli yapılır. Ölenin musahibiyle, eşleri **“dar'a** durur. Yaşadığı dönemde ölenin borçları ve ardından bıraktıklarına verdiği zararları musahipler üstlenir. Canlardan razılık alınır. O zaman ölenin **“ruhu arınmış olarak yükselir.”** Alevilikte ölenin ardından yapılan budur. Bu durumun Diyanet İşleri Başkanlığı ve çevrelerinin söyledikleriyle ve Türkiye'de ölen Sünnilerin cenaze törenleriyle bunların bir benzerliği var mıdır? Sünnilikle ve Hanefilikle bu durumun bir bağı var mıdır?

Alevilerin - Kızılbaşların inançlarına, kültürlerine, yaşamlarına, ibadet ve tapınım biçimlerine sahip çıkmaları, acaba Diyanet İşleri Başkanlığını ve çevrelerini neden üzmektedir?

Bu yüzden Alevilik hala bin türlü yolla Sünnileştirilmek istenilmektedir. Alevilik; Arap - Sünni İslam ve Türk - İslam sentezi çerçevesinde Diyanete ve camiye bağlanmak için asimile edilmek istenilmektedir.

Resmi ideoloji ve Diyanet, Alevi toplumunun inancını içten içe yok saymaya

***Dede devletten
maaş almaz.
Dedelik
maaşla
yapılmaz.
Dedelik
Kurumu
minnet
lokması ile
sürdürülemez.
Dedeler
minnet
lokması
yemezler.
Dedeler bu
güne kadar
rızalık kültürü
içerisinde
aldıkları
sosyal
bağışlarla -
Hakk'a-tulula
ve Çıralıklarla
- varlıklarını
sürdürmüşler.
Dede hiç
haksız
kazanca ortak
olur mu?
Ayrıca maaş
alan bir Dede
halkın içine
çıkıp
dolaşamaz.***

devam etmektedir.

Türkiye siyasi iktidarları, AB üyeliği için; insan hakları ve demokratik açılımlarda, reformlarda, ilerleme konularında samimi bir şekilde Alevi gerçeğini tanımalı.

Farklı inançların, farklı görüşlerin, farklı ibadetlerin, yaşam özgürlüğünü; varolma özgürlüğünü tanımalı. Cem evlerinin birer ibadet hane olduklarını ve onların statülerini tanınmalı, anayasal ve yasal değişiklikleri yapmalıdır. Camilerin elektrik, su giderleri devlet tarafından karşılanıyor. Bu haktan cem evleri neden yararlanmamaktadır?

Zorunlu Din dersleri kaldırılmalı, gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Ders kitapları Alevi inancına yer vermediği gibi öğretmenler hala Alevileri yeren konuşmalar yapabilmektedirler.

Aleviler - Kızılbaşlar bu gün ücret ödeyerek ibadetlerini, cemlerini yerine getiriyorlar. Pek çok Alevi - Kızılbaş kurumu, derneği, vakfı ibadet ve inançlarını yerine getirmek için kendi ücretini kendisi ödüyor.

Laik, demokratik, çağdaş bir devlette Diyanet İşleri Başkanlığı olur mu? Laik demokratik bir devlette, yurttaşlar imkânlarıyla ibadetlerini gerçekleştirirler. Batıda, kiliseler olanaklarıyla kendi iç devamlılıklarını sağlar. Her kilisenin okulu vardır. Okullarında öğrenim görenler kiliselerde görev alırlar. Ücretleri kilise tarafından karşılanır.

Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bir inancı başka inanca dayatmak üzere düzenlenmiştir. Devlet yurttaşlarından topladığı

vergilerle Diyanet Kadrolarına ödeme yapıyor. Bu paralar bir tek inanca ödeniyor. Diğer inançlar bu vergilerden pay alamamaktadırlar. Çağdaş bir devlet ve demokratik bir cumhuriyet bir inancın diğer inanca üstünlüğünü savunamaz, destek veremez, arka çıkamaz.

Hükümet uzunca bir süre üzerinde tartıştı. Dedelere maaş bağlanmasını tartıştı. Maaş bağlanarak inançlar arasında eşitlik sağlanır mı? Maaş bağlamakla Alevi sorunlarını çözmeye kalkışanlar fena halde aldanıyorlar. Sorun maaş ve para ise Aleviler daha en başından beri devletten alacaklıdılar. Onların şimdi değil seksen yedi yıldır devletten alacakları var.

Dede devletten maaş almaz. Dedelik maaşla yapılmaz. Dedelik Kurumu minnet lokması ile sürdürülemez. Dedeler minnet lokması yemezler. Dedeler bu güne kadar rızalık kültürü içerisinde aldıkları sosyal bağışlarla - Hakk'a-tulula ve Çıralıklarla - varlıklarını sürdürmüşler. Dede hiç haksız kazanca ortak olur mu? Ayrıca maaş alan bir Dede halkın içine çıkıp dolaşamaz.

AKP iktidarı hükümet ve Başbakan Erdoğan, Alevi Çalıştayını düzenlemekle Alevi - Kızılbaş sorunlarını çözeceğinde samimi olmadı. Takke düştü kel göründü. Geçmişte eski Cumhurbaşkanı Demirel'de, eski hükümet ortağı Başbakan Ecevit'te, cem evleri açılışlarına resmen katılmış vaatlerde bulunmuşlardı. Cumhurbaşkanı Gül'de cem evini ziyaret etmişti. Alevilerin sorunları gene de çözülmemişti. Cem evlerinin yasal statüsü sağlanmamış, gerekli yasal düzenlemeler yapılmamıştı. Bugün cumhuriyet devleti ve siyasi iktidar Alevilerin, Sünni inancından farklı uygulamalarının olduğunu tanımalı, ibadet ve inanç özgürlüklerinin önündeki yasal ve anayasal engelleri kaldırmalı.

SEVİYENE

Ali Bıra SILİZ

Seviyene ez pukeleke viyene

Verva vay de hewr viyene

Zerê hewr de siliye viyene

Bivorene

Çhilika mı

Lıska tuya sure ra niştene

Seviyene ez tij viyene

Tijiya sodırya şirene viyene

Sewq bıdene

Sewqê mı bezna tuya rindeke dene

Seviyene ez phephug viyene

Phephugê wusar viyene

Tu ke gul sosin de şiya ware

Koyê sosin ra niştene

Serva rıdekena bezna tu

Peroz u pesewe biwanene

Seviyene ez mirçıke viyene

Mirçıka biri viyene

Raperene

Gilê dara verê çeverê sîma ra

Niştene

Son sodır to de niyadené

Munzur Sero
Bendu newazeme

GEZİ

Ozan VELİ

Şimdi çıkıyorum hücremden

Çukurova'nın bereketli tarlalarında
narenciye'nin renklerine yatırıyorum gözlerimi
tarlalarda kürt kadınları

kulak veriyorum kalkıp inen çapaların ritmine
her vuruşta bir ağıt
her bakışta bin ah...
her kadında yarım kalmış bir sevdâ
her sevdada memleket

sonra toroslara yaslanıyorum
göçer çadırlarında gelincik kızlar
yüzüme sürgün öyküleri çarpıyor
böyle mahsun bitip tükeniyorsa hayat
varsın gömecinde saklı kalsın türküler

şimdi çıkıyorum hücremden
ötelere
hasret kuşları gibi uğruna tükendiğim
sevdiğim sevdiğim
parmaklarımda sızını dinlediğim
sore sem 'in diyarına gidiyorum

Kürt kıamlarının
anadolu yakarmalarının
ayın
suyun
ekmeğin
ne varsa memlekette emekten yana
sunuyorum kendimi onun sığınağına
bitiyor al atın terkisinde gezi şafağım
dönüp geliyorum içimdeki ırmağın kıyısına
hücreme ranzama voltama...

16 Ocak 2004

Adana I No'lu F Tipi Cezaevi

DERE LAÇ

(Laç Deresi'nin, Vadisi'nin) gerçek isim hikayesi

Pilvenk (Dede Agaç) Köyü.

Derleyen: Ali DOĞAN

“Pilvenk Köyü Dersim merkeze onbeş kilometre uzaklıkta, Munzur Sıradağlarının eteginde, güneyde Munzur Vadisi ve Munzur Suyunun geçtiği güneybatısında başlayarak kuzeyine doğru Laç Deresi'nin bulunduğu ünlü, Anabar ormanlarının bulunduğu Pilvenk ve Pilvenk Köyü'dür. Güzel bir doğa parçasıdır. Aynı zamanda evlialar diyarıdır. Evliaların mekan kurduğu bir yerdir. Birkaç mitolojik öyküye de sahip bir yerdir. Halen günümüzde ziyaret olarak yüzlerce insanın gelip ziyaret ettiği evliya mekanları mevcuttur. (Prisevdin Ocağı, Şiğtelibergöcan Evi, Istana Reş. Şaverdan Mileali Mecnun) Bu isimlere ait mekanlar halen ziyaret olarak büyük bir ilgi görmektedir. Bugün Dersim yöresi gerekse diğer illere dağılmış bura çıkışlı ismini köyün isminden almış Pilvenkler aşağı yukarı onbeş yirmibin arası bir nüfusa tekabül etmektedir. Genel bir kabul gören bu topluluğun dört kardeşten oluştuğudur. Bu kardeşlerin dördü de Pilvenkte birlikte yaşadığıdır. Sonra da dört kol üzerinde büyüyerek gittikleri yerlere birlikte yerleşmişlerdir. Gittikleri her köyde aşağı yukarı dört koldan gelen aileler mevcuttur. Bu kollar;

1)Gelifan	2)Piran
3)Keşkeğuran	4)Sılamanyan

İşte büyük dedem olan Laç'da bu köyde doğmuş. Bu köyde yaşamış. Kendisi Pilvenkli. Pilvenkilerde de Sılamanlı kolundadır. Bize Mala Laç e derler. Yörede herkes özellikle yaşlılar dedemiz Laç ile ilgili bu meseleyi çok iyi bilirler. Fakat son zamanlarda giderek birçok şeyin unutulduğu gibi bu konu da giderek az insanın bildiği bir mesele oldu. Bizde 1938 Dersim Katliamı'nda bu Laç Vadisi'nde en kanlı katliamın yapıldığı bölge olduğu için Laç Dere'si olarak anılmaya başlandı. Büyüklerimin anlattığına göre; dönem Nalcak, Kılıç Dönem'i. Günün birinde büyük dedem Laço vadinin zirvelerinde ava gider.

Munzur Suyu'na yakın bir bölgede bir canavarla karşılaşır. Canavar Laço'ya saldırır. Boğuşurlar. Laço kılıç ve nalcağı ile canavarın bacaklarını keser. Bu boğuşma uzun sürdüğü için ikisi kayadan aşağı yuvarlanarak düşüyorlar. Canavar kayadaki dardoğan ağacına takılıyor. Laç kayalardan derenin yatağına düşüyor. İkisi de ölüyorlar. Laç avdan dönmeyince aile efradı, köylüleri Laç'ı aramaya çıkarlar. Dağda kan izlerini takip ederler. Önce canavara daha sonra da Laç'a ulaşırlar. Köylüler canavara (şer) olduğu söylenir. Laç'ın ölüsünün

bulunduğu bu derin vadiye Laç'ın ismi konulur. (Dere Laç) Laç Dere'si olarak o günden bugüne bilinir. Laç'ı dereden alıp köyüne Pilvenk'e götürülür. Defin edilir. Mezarı halen bu köydedir. Laç'ın ölümünden sonra eşi, iki oğlu, bir kızı vardı. Laç'tan sonra birkaç yıl kadın çocuklarıyla bu köyde yaşar. Fakat kendisine çevrede evlenme teklifleri yapılır. Kadın kabul etmez. "Ben Laço'nun yatağına başka bir erkek alamam; o bir kahramandı" der. Rahatsız edilmelerin sonu gelmeyince üç çocuğunu yanına alıp, köyü terk ederek; Van ağası'nın köyü olan Margike (günboğazı) köyü'ne yerleşir. Günboğazı Köyü Perteğe bağlıdır. Laço'nun eşi ömrünün sonuna kadar

evlenmez. Laço'nun iki oğlu 1)Karasilö 2)Cemo kızı Alte. Karasilö benim büyük dedemdir. Ailemize Mala Karasilö derler. Aşağı yukarı 150-200 aile civarındayız. Mala Cemo da amcamın çocuklarıdır. Şimdiki Cemikanlar olarak bilinen ailelerdir. 200-300 hane gibiler.

Halen Karasilö ve Cemo kardeşlerle ilgili bir dizi kahramanlık meseleleri yöremizde anlatılmaktadır. Karasilö ve Cemo kardeşlerde babaları gibi cesur babayiğit olarak gösterilmektedir. “

Kaynak ; Memi Hesi Keresilö
İbrame, Memi Hesi keresilö
İbrahim Yalçın – Dersim

Sairêde Kirmanciye Usenê Pardiye

Cemal TAŞ

Kirmanciye de zaf sairê Xirti eştbîyê. Ni saira Roê Kirmanciye hata ni roca ebe vengê xo sevekito, ardo. Xezna jûan o zoganê Kirmanciye saa sairara hata ni roca ama. Her qom qimetê sairane xo zaneno. Gereko ma Kirmanci ki qimetê zedi sairane xodime. Çike herg o jû sairê ma ke şî, ma kitabxanade xo kenime vindi.

Sairanê mara zedine dina xo vurna. Yiê ke hona weşîê, her firsendde ez sona lewe yi sairi, xal xatir perskena. Ni sairara jû ki Sair Usenê Pardiyo. Cêr mobetê yi sima danêwendene.

Caê Mobeti: Adaköy/Kestel-Bursa

Tarixê Mobeti: 10 Ocak 2009 Cumartesi

Mobetkari: Cemal Taş & Xeyri & Xal Çelker

Cemal Taş: Marê xo dana naskerdene. To naskerime. Kami serrowa, kotirawa?

Usenê Pardiye: Ez namê xo dewa xo Pardiye ra cên. Dewanê Nazmiye ra Pardiye de Serra 1935 de amo riê dina. Mî xeylê serri muxtarina dewe kerde. Hetê made taê ki mirê vanê Usenê Muxtari.

Piyê mî 38î de kişîyo. Piyê mî nêno mî viri. Namê Piyê mî Qemero. Qemer lacê Aliyo. Ali lacê Mursayo. Namê piyê Mursay Mîstafao. Mîstafa lacê Heseno. Namê piyê Heseni Uşeno.

Ma Arzunime. Leqema ezbeta ma Kitunê. Maa xo ke kame biya, çî senik do, destemqisire biya, cirê vato 'Qita.' Leqeme uza ra gureta. Leqema phirika mawa no ve evbeta mara.

Khalikê ma bonê Khal Ferati ra amo. Uza hegaê esto, vanê; "no hegaê Mîstafaê Heseno." Des u di aşîrê Dêsimi di birau ra biyê zêde.

C.T.: Namê yi bîraa çîgo?

U.P.: Namê zuy Khalo, zu ki Ferato. Domonê ho ki, Demo, Heydo, Aro, Alo. Aşîri ni domonu ra biyê zêde.

C.T.: Domankina tora çî êno to viri?

U.P.: Ez ke amune hirê çar serru, mî niada ke ma u piyê mî çîno. Ez nê keşî re daê vano, nê ki bao. Mî va:

"Ma u piyê mî kuyo?"

Yine mira qesey kerd, vake; "hal o mesela nia wa." 38î êno, piyê mî kişîno. Miletê ma surgin kenê, ma surgun nêsome. Ma, di biray o zu waê sey manime. Di apê mî benê, mî tey benê lewê phirika mî. Phirika mî Qeredewranê Sampasay'de bena. Maa mî ki sona Tercan, sona lewê maa xo. Kena ke mî ve waa mî ki tey bero, phirika mî ma nêdana maa mî, vana:

"Tî nêşîkina hirê domono weyi kêrê."

Tercan'de mordemo de zani beno, namê xo Usiv Ağa beno, moa mî ey de zewejina. Uza serrê mana, biraê mino qiz uza mireno. Namê xo Heseno. Serra de bine sona, na rey ki mêrdê maa mî o pên mireno. Lazê apê yi Usiv Ağay beno, azeb beno, na rey ki o maa mî cêno. Ey ra ki zu çenek u zu lazek beno. Namê biraê mî Heseni nana yi lazeki ra. Heseni nika Almanya Esen dero. Namê çeneke ki Mexpula nanêpa. Mexpula nika Estemol de Tuzla de merde kerdo. Uza waa di mî bena namê xo Fecira wa, hoa Alamanya de.

Ez ke şîyo bizeku, lewê apê xode biyo. Apê mî zeweciyo. Najinia mî ki mirê zof rinde biye. Mî heni zonêne ke a maa mina, o ki piyê mino. Apê mî Ağa, najinia mî ki Gulizare biye. Hurdimine ki mira zof hazkerdêne. Najinia mî Karsanu'ra Kılawuşuze biye. Çae vato Kılawuşu? Karsaniz şîyo veyve, kula şîaê sana sarê ho, vato; 'kulauşia.' A leqame heni cira menda. O apê mî zof marifetli bi. Kılami vatêne, mî ki cira pers kerdêne. Ey ki mirê kamice kılame kami ser vaciya, ey mirê qeseykerdêne. Apê mî kılami vatêne, ez dey ra muso.

Mî des u phonc serri maa xo nêdiye. Ez biyo des u phonc serre, defê şîyo lewê maa xo, asmê lewe de mendo. Maa mî vat:

"Îta vinde."

Ez qiz biyo, hama aqilê mî her çî birneno, mî va:

"Daê thawaê mî ni mordemeki de çino. Nika ke ez ita vinderine, no mordemek mira vano 'bira ciandaisê to mide çino, koti ra ama xorê so uza!"

Çê Haqi de sêyr ke... ez o wusar peyiser şiyune çê apê xo, maa mî payız bena nêwese, benê xestexanê Erzingani. Efendiê mî ke tî bê... benê, zure nêbo... ez vacine, serra 1952'o. Mordemê ama, vat:

"Maa to nêwesa berda Erzingan, xestexandera. So bivene."

Ez ki hona raa Erzingani nêzona. Mî lew na destê apê xora, ey mira vake:

"So."

Ez şiyô Erzingan ke kerda taburci. Jûo de Khuresîz bi, otel de bi, mî cira pers kerd, ey vake:

"Moa to ita biye, xestexanra taburci kerde, berde çê."

Ez cêrora peyiser şiyô çê apê xo. Ma mî ki benê çê, uza dirê roci mana dina xo vurnena. Mî zu şüware imis kerde:

"Dertli annem hastalandi

Helal eyle anne bana sûtün

İzin al gel oğul amcandan

Helal eyle anne bana sûtün"

C.T.: Na sairine kotira yena, cîsnê sîmade tora raver keşide sairine biya?

U.P.: Raver, biraê khalikê mî Ali kemane cînito. Ora tepia piyê mî cînito. Apê mî ki xora kemane viraştêne. Apê mî thamur u saji ki viraştêne. Apê mî hem hotsa bi hem sair bi. Ez ni hawunê ke vano, têde dey ra muso. Hawê Sey Qaji, ê Saheyderi, têde dey ra muso.

C.T.: Namê Apê to çig bi?

U.P.: Namê xowo resmi Memedo. Hama namê xowo Heqani Xıdıro. Biraê Khalikê mî biyo, Xıdır namê dey biyo, ey Pulemuriye Urus ra xelesna, coka namê ey Xıdırî no ve apê mîra. Yî Xıdırê biraê khalikê mîrê ki Kirmancunê ma vato; "Ağâê mî" Heni name Ağâ mendo. Apê mî çaê resmîyet biyo Memed? O ki hurendia biraê pili de, nîfse de gëlet pil qeyd kerdo, hurendia ey de gureto eskeriye, resmîyet de Memed mendo. Cira Memed ki nêvatêne, vatêne; "Ağâê Aliê Mursay." Hama sîfrê xo tîma hard de bi. Dênewardene, dênêsîmitene. O serra 1939'de biyo esker, çor serri eskeriye kerda. Eskeriye ama ke yajio de henên muso ke, se vajîne. Eskeriye de kemane vîrsto, hode ard bi.

C.T.: To vake bîraê khalikê mî kemane cînito. No kemane tî nêvana kotira amo Dêsim,

ya tî vacê xora gunê verênira şinata mawa?

U.P.: Biraê khalikê mî Hemedê Mursay zaman de şiyô Estemol, uza ra kemane muso. Kemane ey ard, ey ra piyê mî miso, piyê mîra ki apê mî muso. Bavay amêne, eve thamuro hirê telin vanga Haqi dêne. Apê mî serva dîno thamuri virasti. Saji viraşti. Endi kemane caverda, baslê saji kerd.

Ez ke biyo des serre, mî ki dest kerd cî, thamuro hirê têlin cînîto. Apê mî mîrê kitabê ard, namê xo 'Bektaşîlîğın iç yüzü bi.' Ez dey ra yajî muso. Mî hem o kitab, hem ki kitabê 'Genç Abdalî' dawendene. Yî kitaba de beyiti bi, mî ey beyitu ser kîlamî vati. Yani.. nuste esto mî qeyda yine gore imis kerde.

J ü bava bi, ez ve eyi ma ses serri şime Seviz. Divrigi o Zara de, Kangal de ortê elewianê made feteliyaime. Mî zakirine kerde.

C.T.: Namê yi bavay çî bi?

U.P.: Sêy Qemer vatêne, wayirê kevs o keramete bi. Seydunê Tasniye ra bi. Namê piyê mî ki Qemer bi ya.. mî vatêne, 'tî piyê mîna.' Mî cira zof haskerdêne.

C.T.: To kitabara yi beyiti ebe Tirkki vati henîyo, ma kîlamê Kirmanciye ebe senê jûani vati?

U.P.: Ez apê hora muso. Ey kîlamê Sêy Qaji vatêne, mî ey ra gureti. Endi Mazra, Hakis ez feteliyo mî vati. Hama belka mî se ten vato, nîka zof mî viri de nêmendê. Taê şüwarê belî-başlî mî viri derê.

C.T.: To ke beyitê Bektaşîne vati, yi Tirkki vatê. Thaba hukmê jûanê Tirkki kot kîlamânê Kirmanciye ser.

U.P.: Nêe.. ez tenena biyune ra.. mî daa ret Kirmanckî vati. Nejdîyê 30-40 serre mî ebe jûanê ma kîlamî vati. Mî virri ra sonê? Çike mî kîlamânê Kirmanciye ra tepia ebe Tirkki vati.

C.T.: Keşka tî ey beyiti nêvatêne, hukmê Tirkki de nêmendêne. Ez vana hukmê Tirkki roê Kirmanciye isani ra cêno.

U.P.: Nêe.. Elewîyîna made ey ki lozîmîê. Coru ki ro isaon ra nêcêno. İsan nêvurîno, tora vacine. Aqîl o izano ke Haqi do ve to, oncia o Haq tode cêno, marîfet dano ve to.

C.T.: Eke henîyo to çaê moa xo ser şüware ke imis kerde tî Tirkki vate?

de. O Vake:
 "Çigo."
 Mı va:
 "Tı mîde sare meqefelne. Tı namê malzer
 vurnena."
 "Tamam" vake. Ma waxtê nonê peroji d
 niştîme ro, xoci vat:
 "Owo ke mezep nasnêkeno, tiya?"
 Mı va:
 "Ezune."
 Vat:
 "İson çitur mezep nêzano?"
 Mı va:
 "Waxtê Pexamberi de mezep çinebiyo."
 Ma ke xeylê têver ro şime, mı va:
 "Nika ki sıra mîna, ez tora pers ken, tı cuabê m
 mîde.

Vat:
 "Pers ke."
 Mı va:
 "Hz Muhammedi ke Hz. Hatice Ana ma gurete,
 senê mezhebi ser more birno?"
 Vat:
 "Ebo Hanife."
 Mı va:
 "Hefê to, to nia wendo?"
 Mı va:
 "Mabenê Ebo Hanife be Muhammedi de çıqa
 mesafe esto. Vacime ke mı o ki qebul kerd. Peki Adem

be Hava ya ke zeweciyay kamici mezhep sero more birno. Eke birno ki kami morê yine birno?"

Vineto riê miro sêyr keno.. êe.. xora dî teniê, imam çino.. mî va:

"Eke henio bêmore gureta heni niyo?"

Veng çino. Mî va:

"Morê yinu Cebrail birno Xocê mî, hama mezhep çino. O zaman qurene ki çina. Surf esto, kitabê xo surfo, 10 pelgio. Ey kitabî ser Cebraili more birno."

Vat:

"Ma ve to bas nêkeyme."

C.T.: Hawa Soxariye esta, hetê simao heni niyo?

U.P.: Soxariye mazra dewa ma Pardiya. Tepia mordemê maê.

C.T.: Çaçê vaciya, hal o mesela xo çıga, kami vata?

U.P.: Usenê Girmku ve Aliê Girmku derezaê maê. Girmku xirt benê, qersuna xo bose nêsona. Yine zamande waxtê amaêna Urişi de zof xoverdo, dî teniki a taw kişinê. Qaymaqamê Pulemuriye ki serva a dawa cîsnê Girmku'ra zof hazkerdo. 38'de cîra vano; 'tî ki ewladê de mîna, ez nêverdan ekser hetê sîmara bêro, sîmarê heqeret bikero.' Ağaê mî ke tîbê... waxto ke dewu vêsnenê, dewa Pardiye nêvesnenê. Mesela Mazra vêsnenê, Harşiyê vêsnenê. Çike çaê nêvesnenê? Xîdirê Mursay, zu; Sêywuşênê Khali dîde; Mistafaê Khali hirê. Ney domonê biraunê. Nine qeza xelesnara, seyd biye ya? Sevatonê thayra hukumat tahayrê heqeret nêkeno. Xîdê Alî Îsme ki vano; "Çitûrbo, dewa Pardiye nêvesnenê. Girm ki modemo de bexto, bextê xo nêrizneno, ez seri uza qekenê deso phonc mordemê ma uza raxeleşiyê. Xîdirê Ali be des phonc mordemê Heyderu yenê sonê Soxariye. Milisê a zamani ajanê na zamaniê. Lazê Xhekê Momîd Ağay ki Areyîzo o sono qerrekeno. Soxariye de Pirriye vanê, nîka name kerdo Beyce. Sono uza, vano:

"Des o phonc mordemê Heyderu ve Xîdirê Aliya eve çekîê, Çê Girmî'dêrê."

Heyderu ki yîê ke qîrrkerdê qîrrkerdê, yîê ke xeleşiyê hukmatide çekederê, amê uzka. Eke qerre beno, qaymaqam Ali'rê xebere rusneno. Vano vano; 'Ali Bêro Pulemuriye!' Uşêno bîra ki Ali'rê vano meso.' Uşen bîrao pilo, qîzê xo ki Aliyo. Jû Alio de bin esto, o ki lazê apê dîno. Hawa dine de vano:

"Soxariye persena

peyde sona şûye

mîrê xeverê rusna qaymaqamê Pulemuriye

Uşê vano bîra toke gosnanaro mî meso

o mêrdo Tîrko

deyra vecina qexpiye!"

Ali ki vano:

"bîra dewrê çar serrio

ma verra keno dawa wekiliye"

Ez tora vaci, o çaê yine beno, xoxode vano Uşeni ve Alia ke qarşîê hukmatî veciye, zof ekser qîrrkenê!" Qaymaqam Ali beno, sonde keno nezeret, sodir urzenora, Ali qaymaqamîrê vano:

"tî çîra ez ardune?"

Eke qaymaqam eskeri sano dorme, vano:

"Qexpine meke! Elemanê mî bîde mî, ez hata son na eskerê tode pêrodine, hona mî bikîse!"

Qaymaqam ki vano:

"To Xîdir Aliê Îsme yî ardê Soxariye!"

Taê ki vanê, lîngera kerdo dirvetin ke, merremo. Desto ki peyra girêdano, eve boligê eskeria ano bînê Rebeti. Eskeri sano dorme. Onbaşı Ali ra vano:

"Verê xo bîçarne, toranime!"

Ali vano:

"zalim ez qersuna tora terson ke verê xo tora bîçarnine. Senê mî açoğô, mîrane!"

Dî roci ki ekser cesetê Useni pîno. Vanê; 'Uşen nîka yeno cînaza bîraê xo beno, namepa, yî ki kîseyme."

Taê ekser ki kîstena Ali'ra tepia sono Soxariye. Piyê mî ki a waxt sono kono qereqolê Tasniye, qomutairê vano:

"Na hetê zu thol verde, Xîdirê Ali'de çatîsme mekuye. Usenê Girmîko derezaê mao, va zav u zêçê xo bicero, wertera veciyo, sêro!"

Qomutan ki hetê zu thol verdano, Hîdirê Ali'rê vano:

"Na hetê derey tholo, mevace ke mîrê qexpine kerda. Yî des o phonc mordemonê xo bîce, veciyê so. Xîdirê Ali mordemonê xo cêno, sono hetê Harşiyê."

1

de bîrao, bîrao, Aliê mî, xhekîlê mî, bîraê mî
sewtmalêka na Soxariye
wiy Ali bîra pey de sona şûye

2

yê bîra seke xîraba dûna de çîra honde jêde zoro
mîro zor kerdo

erdê na sewtmalêka to biraiye

ê bira seke xıraba Comerdi mirê amê mı tı arda
be xodeşti piştatêra
ray rusna na suka Pulemuriye

ê de dewrê dirê asmio
ulemuriye de Qaymaqam çino
a cenderme o yüzbaşıyê Pulemuriyê
riy Ali bira marê keno qaymeqam vekiliye

ano, “bira ez seke Pulemuriye mêşeri
izê Xhekê Ağaê Momid Ağay şıyo yüzbaşıê Pulemuriye
e gerrê ma kerdo”

ato, “vizeri na Xidê Ali be des o dı tenunê Heyderu ra
mêy verdi ra şı dot Soxariye
vay na Çê Girmi eve Meymaniye”

üzbaşıê Pulemuriye veng a biraê mı do berdo
enderma dayraşiye
ara xo de tikmiş kerdo
ıraê mı zar o zon nêzano cıra perseno
sul o şertunê na vêsaiya to Kirmanciye

7

yê dest o paê biraê mı gir
do ra cendermo dest |
Pirdiyê Xatune
way na dina de to biraê m

8

yê vano, “bira roca verêr
mede
no cıs nê merdê Tırkio cıs
nonê nayine ve zoni sero
tım a nayine ra marê vı
babağiye”

9

yê weşiye keno, vano, “

derguse miye
sarê bêçıke ve bêçıka to
Tırkunê Pulemuriye ra k
jüye

11

Yê na Soxriya vêsaiye per
Ali bira ver de sono heniy
Düna de çıra honde zêde
ez ve arunê khal o kokım

XESRETAM VESENA

Bülent ÇETİN

Tiji miradiya né vecina bétu
Çımané xuyé gulorona mı re sekı
Derd mı re biyé waşti néşikina betu
Laqan xuyé rindekan ra mı re buhi

Xesretam vékena pesuyani bétu
Vayé koyé Munzur bé bémı
Tiji miradiya ne vecina bétu
Çımé xuyé gulorona mı re sekı

SABAH KAHVALTISI VE ÖĞLEN YEMEĞİ

Hüseyin AYRILMAZ

1997'de yaşlı bir Dersimliyle Otuz Sekiz üzerine konuşuyorduk bende biraz öncesine gittim ve Ermenileri sordum "Onların lafını etme; Allah düşmanıma vermesin, o insanların başına gelen zannetmiyorum ki insanlık aleminde başkasının başına gelsin" dedi.

Adamlar zanaatkârdı, ustaydı üretkendi ticareti en iyi onlar bilirdi. Malları mülkleri vardı. Öbürününse bütün işi gücü istilaydı eşkıyalıktı ve dünyada böyle biliyordu. Önce Ermenilerin mal varlıklarına göz diktiler sonrada öldürüp hem malını hem de canlarını aldılar.

Ermeniler, sizinde komşularınızdı. Bu kıyımda sizler ne yaptınız? "Doğrusu onlar bizim desteğimizi beklediler fakat biz devletin dediğini de yapmadık, onların dediğini de. Ama Dersim' e sığınanları da Osmanlıya geri vermedik."

Aslında onların Dersimden beklentileri vardı. Açıkçası bizden destek istiyorlardı hatta bir sözlerini hiç unutmam "**Boşuna avunmayın Dersimliler, biz sabah kahvaltısıysak sizde öğlen yemeği olacaksınız**" demişlerdi. İsterseniz gelin düne dair bir şeyleri hatırlamaya devam edelim...

Bilge Dersimlinin deyimiyle "**Sanki herkes sırasını bekliyordu.**" Birileriye varmak istediği yere ulaşmak için yolunda engel olarak gördüğü her şeyi bir bir ayıklamaya devam ediyordu. Bu süreçte bir birini seyredenlerse hatalarının bedelini oldukça ağır ödediler. Kazananlarsa bu zaafiyetimizin ve saflığımızın üzerinden kazandıkları zaferin tadını çıkardılar. Evet, bu oyunlardan biride Kürtlere Cumhuriyet öncesi verilen sözlerdir; Cumhuriyet kadroları kuruluş aşamasında verdikleri bu sözleri daha sonra hem unuttular ve hemde inkâr ettiler. Haksızlığa uğradığını düşünen ve kullanıldığını düşünen Kürtler 1925' de karşı bir hareket başlattılar ve Dersimden de destek istediler.

Dersim den gelen cevap ise; " Hayır, size destek olamayız çünkü güvenmiyoruz" denildi ufak çaplı birkaç olayı saymazsak Dersimliler Şıxsait hareketine ciddi bir destek vermediler. Tabi burada hamidiye alaylarından dolayı bir güvensizlik var.

mezhep sorunu var, dönemin milletvekillerinin payı var. **Ayrıca Doğan Dedenin (İzzettin Doğan'ın babası) ve Hacı Bektaş dergahının bu olaydaki rolleri asla göz ardı edilmemelidir.**

Dersimden Şıxsait hareketine verilen olumsuz cevaplarda bunların payları oldukça büyüktür. Ankara'dan aldıkları talimatlar doğrultusunda hareket ettiler ve oldukça da organize çalıştılar.

1915 ermeni ve 1925 Şıxsait Hareketi istenilen şekilde sonuçlanınca artık sıra Dersim' e gelmişti ve Uzun süren hazırlıklarda tamamlanmıştı. Dolayısıyla hareket için her şey hazır. Yollar yapılacaktı sonra karakol inşaatlarında okul yapacağız diye Dersimliler çalıştırılacak ve ihanetler yoluyla aşiretler bir birine düşürülecekti.

Aslında Onlar ağacın kurdunu görmüşlerdi ve kurulan kanlı sofrada yer kapmak için bir biriyle yarışanları da çok iyi tanıyorlardı onun için M. Kemal "Dersim'de para harcamada sınırsız davranın" demişti ve nihai sonucu almak içinde o meşhur son sözünü söyledi "**Efendiler, Dersim Cumhuriyetimiz için katii bir çıbandır dolayısıyla beş yüzyıldır bize sorun çıkaran bu çapulcular yurduna artık Cumhuriyet hükümetinin ne demek olduğunu göstermek zorundayız**". Gerçekten de iyi gösterdiler.

İlginç olan, Dersim o zulme maruz kaldığında ne **Hacı Bektaş**tan kimse geldi nede **İzzettin Doğan**gillerden.

Hani aleviydi hani bizdendi. Bunları Dersimliye sizler söylediniz. Bari bir kez de kıyımdan sonra gelseydiniz. O öldürülen kadın, çoluk-çocuk ve yaşlılar için bir hayır duada bulunsaydınız. Ve bir hayır yemeği verseydiniz olmaz mıydı?

Şimdi bütün bunları niye yazdım; uzun süreden beri bazı Dersim aydınlarını, bir kısım siyasetçiyi ve kurum yöneticilerini izliyorum, yazdıklarına bakıyorum, konuşmalarını dinliyorum ve dinlerken de hep ırkiliyorum sonrasındaysa hep dünün fotoğrafı gözlerimin önüne geliyor. Sanki bir şey aslına rucu ediyormuş gibi geliyor bana. Niye mi dersiniz hep yukarda söylenen sözler geliyor aklıma

dünün aşiret yapılanması içinde mezhep farkı birlikte davranmanın önünde engel olarak görülebiliyordu bu o günün koşulları gereği çokta yadırganmamalıdır diye düşünüyorum.

Peki, bu günün okumuş yazmışlarına ne demeli! Birileri Biz Dersimliyiz dilimiz Dersimcedir, biz aleviyiz biz Kürt değiliz, birileri de biz İran'dan gelmeyiz, belki de yakında Azerilerle ilişkimiz kurulacak ve Türküz de denilecektir. Peki, varın ki böyledir. Bu kötü bir şey midir? Hayır, benim takıldığım nokta bütün bu tarihi zorlamaların Kürt siyasal hareketine karşı yapılıyor olmasıdır. Kim kendini ne olarak hissediyorsa öyle yaşamasına tarafım. Aynı dilinden ve inancından dolayı gelecek her türlü baskınında karşıındayım. Dolayısıyla kültürel farklılığımı her koşulda savunacağım ama bunu savunurken farklılığımı beni karşıtlarımın yanına götürmemelidir. İşte kötü olan burasıdır. Çünkü biliyorum ki bu son tarihi hesaplaşma aslında benimde hesaplaşmam olacaktır ya birlikte kazanacağız ya da birlikte kayıp edeceğiz. Dolayısıyla vicdanlı olmak zorundayım; tersi bir durum beni dün Dersim'de onlar Ermenidir, Şafidir propagandasını yapanların yanına götürür ki işte bu tehlikelidir ve de devletin arzu ettiği bir durumdur. Kaldı ki tarihimiz buna dair sayısız örnekle doludur. Anadolu da aynı kaderi ve aynı sonucu paylaşan halklar eğer zorun karşısında birlik olsalardı belki de bu kadar acıyı yaşamıyor olacaktı.

Dikkat edilirse, herkes bir birini seyretmiş bu Dersim'de de böyledir. Resmi ağızlardan dökülen bu sözleri duymayanınız mı var. "İçinizdeki Ermenileri bize teslim edin ve bize destek olun bir de şu aşireti bir halledelim göreceksiniz Dersim'de hiçbir sorun kalmayacaktır" Evet, Dersim'in bilinen sonunu hazırlayan birazda böylesine kurnazca politikalar değil midir?

Dersim'de çoğunlukla derler ki; 1937 Mart ayında Pax Köprüsü eylemini Ermeniler yaptı. Onlar, bu eylemi yapmasalardı devletle Dersime asker çıkarmazdı. Peki, gerçek böyledir? Hayır; çünkü işin içinde olanlarla konuştuk. Bu eylem Demananlar tarafından yapılmıştır. Hal böyleyken o zaman neden Ermeniler üzerine atılmıştı. Çünkü "Ermeniler 1915'in intikamını Dersimlilerin eliyle almak istiyorlar" deniliyordu. Dolayısıyla kahin olmaya gerek yok

başarılı olmak isteyenler bu ve benzeri politikalarla başarılı oldular.

Elbette ki bütün bunları uzun uzun anlatmamızın haklı bir nedeni var. Nasıl ki dün kendi elimizle en zayıf yanlarımız kullanıldıysa, bu günde sistemin el altından siz farklısınız türünden göz kırpmaları hayra alamet değildir. Dolayısıyla karşı karşıya olduğumuz bu tehlikelerin görülmesi artık bir zaruri yettir. Çünkü bu gün dünden daha çok ortak bir dile ve birlikte davranmaya ihtiyacımız var. Dün yapılan hataların bedelini oldukça ağır ödedik bu gün aynı hataları yapmamızın hiçbir izahı olamaz ve de olmamalıdır. Özcesi dünün akıbeti bu gün nasıl davranacağımızla direk ilintilidir. Dolayısıyla topraklarımızdaki bu toplumsal hesaplaşma aynı zamanda tarihsel acılarımızın da bir hesaplaşmasıdır. Ben kendi adıma böyle bakıyor ve böyle değerlendiriyorum. Biliyorum ki karşı karşıya olduğum bu ceberut yapılanmaya karşı bir nefes alacaksam, dilimi kültürümü ve özgürlüğümü kazanmada bir yol katedeceksem gerçekte derdim buysa o zaman dün bedelini oldukça ağır ödediğim kirli oyunlardan bu gün uzak durmalıyım.

Diğer bir çıkmazımızsa bir içe kapanmadır gidiyor. Örneğin bu gün Kürt sorunu bu ülkenin en önemli sorunu haline gelmiş durumdadır. Peki, biz bu sorunun dışında mıyız? Hayır, ama gelin görün ki bu somut gerçekte bizi hiç ilgilendirmiyormuş gibi acayip tavırlar içindeyiz. Kurumsal etkinliklerimizde bu soruna dair tek bir cümle etmeyiz yani dünya yansa çöpümüz yanmazmış gibi yaklaşımlar içindeyiz. Binlerce çocuk tutuklanır, Ermeniler sınır dışı edilmek istenir, kimliğinden dolayı insanlar linç edilir.... Biz ise bir Dersimciliktir dilimize dolamış gidiyoruz. Kurumsal işleyiş olarak bizde yalnız kapımızın önünü süpürme noktasına geldiysek işte bu Dersimin yalnızlaşması demektir. Kanımca bundan bir an önce vazgeçmeliyiz çünkü bu tavır bilinen Dersimin tarihine kültürüne ve de mücadele geleneğine çokta uygun değildir.

*İsan; pi ra nê,
maê ra sey maneno.*

İNİNİ YARATAMAYAN HALK

Derviş MUNZU

zı sonuçlar çıkarmaya, güncelde bizi zayıf kılan
osa yol açan çelişkilerimizin nedenlerini anlam
lışalım.

**Dersim; Farklı Bir Evren Çözümlem
gısı, Varlıkla İlişkilenme Biçimi ve Toplum
ojenin Adıdır.**

Evet, insan bireysel ve toplumsal yaşar
rlıkla ilişkilenme biçimini, evren çözümlemesi
zmogonisine bağlı olarak belirlemiştir. Dersim
içinde yer aldığı bütün Ortadoğu ve Anac
ğrafyası iki güçlü öğretinin karşı karşıya gel
ndir. Bu karşılaşma aynı zamanda bir çatışma
eolojik/siyasal mücadele anlamına gelmekte
rgimizin 7 ve 8. sayılarını inceleme olana
lan okurlarımız her iki öğretiye ilişkin daha et
ıklamalarımızı anımsayacaklardır. Başlığım
rin ilgisi nedeniyle iki öğretiyi burada

Zaman ve mekândan münezze bir yaratıcının buyurmasıyla var olan evren, yaratılan insan çifti ve bunların uyması gereken şeriatı içeren dal/öğreti, tapınakların ortaya çıkışı ve sınıflı erkek egemen süreçle başlamış, izlenebildiği kadarıyla Mısırdan olgunlaşmış, Musevî, Hristiyan ve İslam gelenekleriyle doruğa ulaşmış, İran'ın batısını kapsayan bütün uygarlıklara damgasını vurmuştur. Birer tapınak dini olarak gelişmiş, sınıflı, erkek egemen toplulukların yönetim aracı olan devlet aygıtının ideolojik aracı olarak merkezileşmede doruğa varmışlardır. Bu gelenekte **erk** esas olduğundan geniş insan topluluklarının organizesi, itaati ve sıkıca denetim altında tutulmalarını sağlayacak biçimde formüle edilmişlerdir.

Bu kısa açıklamadan sonra Dersim'in karakteristik özelliklerini borçlu olduğu tarihsel zemini açıklamaya çalışalım. Dersim, İran'ın doğusunda kalan uygarlıklara rengini veren ikinci guruptaki öğreti yani, **Varlık Birliği** anlayışı içerisinde yer alır. Özenle vurgulayalım; her iki öğretinin pek çok dalı vardır. Yine Varlık Birliği anlayışı da erkek egemen yönde dejenere olmuş, bir tapınak dini haline getirilmiş ve sınıflı toplumlar tarafından ideolojik araç olarak değerlendirilmiştir. **İşte Raa Haqi/Aleviliğin önemi ve özgünlüğü bu noktada ortaya çıkar.** Dersim'i ele alırken geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan Raa Haqi/Alevilik öğretisini mercek altına almak gerekir. **Raa Haqi; Dersim'e karakteristik özelliklerini veren, bireysel ve toplumsal sistematiğimizi belirleyen, halkımızın "biz" kavramının içini dolduran algı/çözümleme/değerler bütünüdür...**

Yerleşik yaşamın ve üretici/tarımci toplulukların önce Verimli Hilal ve Anadolu'da ortaya çıktıkları mutabık olunan bir realitedir. (örnekle dipnotla) Doğayla gerçekleşen bu ilişkilendirme biçimi, yeni gözlem olanakları ve bağlı olarak bilgi birikimi anlamına gelmektedir. İlkel dönemlerinden beri yüz binlerce yıl çetin doğa koşullarında hayatta kalma mücadelesi veren insan, artık daha güvenli ve istikrarlı yaşam olanaklarına kavuşmuştur. Yani cennet bulunmuştur...

Yerleşik/Tarımci üretici olan bu yeni yaşam biçimi Neolitik köyleri yaratmıştır. Erken dönemin büyüsel/sihirsel Şamancıl inançları yeni gözlem ve bilgi birikimi süreciyle yerini "**Ana**" (Tanrıça algısı/inancıyla karıştırılmamalıdır) algısına/çözümlemesine/inancına bıraktı. Kadının doğurgan özelliği ona Paleolitik dönemlerden beri

saygın bir yer sağlamıştır. Bunun arkeolojik kanıtları Venüslerdir. Tarım yapan, bitkiler dünyasını gözlemleyen insan her şeyin annesini, **Toprak Ana'yı** keşfetmiştir. Varlığın bütün formlarının aynı vardan/özden doğduğunu, mikro düzeyden makroya bütün varlığın aynı yasalara tabi olduğunu keşfetmiştir. Bu ise Varlık Birliği öğretisine giden sürecin örülmesi anlamına gelir. Bu vurgu önemlidir. Zira bu anlayış, bu çözümleme doğayla yeni bir ilişkilendirme biçimini getirmiş ve kapsamlı bir kozmogoninin yolunu açmıştır. Paleolitik dönemin kendiliğinden komünal olan küçük avcı toplayıcı topluluklarının aksine; artık "**iradi**" komünal topluluklar tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu süreç derinleşerek bizde özelleştiği biçimi, Raa Haqi öğretisini yaratacaktır. Varlığın dışı gücünün esas alınıp kutsandığı bu dönem aynı zamanda "**ana soylu**" bir dönemdir. Henüz sınıflaşma yoktur ve bu neolitik köyler komünal bir yapıdadır. Bu mutlu ve cennet dönem sınıflaşmanın ortaya çıkmasıyla gasp edilecek, fakat insanlığın hafızasında bıraktığı derin iz özgürlük savunusunu, arayışlarını besleyecek, direngen gelenekler yaratacaktır.

Ana Yolu/kültüyle varlığın dışı gücünü kutsayan bu tarımci topluluklar şehir devletlerine geçiş yapılan kimi alanlarda (Sümer gibi) kendi iç dinamikleri üzerinden sınıflaşmaya doğru evrilirken, kuzeyden Aryanlar, güneyden ise Semitik halkların istilasına uğradılar. Erkek egemen ve göçebe karakterde olan bu topluluklar aynı zamanda bir kast olarak yerli halkların üstüne çöreklenmiş, sınıflaşma sürecini hızlandırmış, Ana soylu toplum ve dışı algının yerini "**eril ideolojinin, erkek tanrıların, erkek egemen toplumun**" almasına yol açmıştır. Bu durum ise gittikçe derinleşen egemenlik ilişkileri ve güçlü hiyerarşik örgü anlamına gelmektedir.

Belirtmekte yarar görüyoruz ki; **Tanrıça inancı ve tapınakları** "tüketim fazlası ürün" üzerinden gelişen tapınaklar ve üretimden kopan ruhban sınıfı süreciyle erken dönem erkek egemen/sınıflı toplumda, "**Ana**" düşünsel ve toplumsal sistematiğinin dejenere edilmiş bir ürünü olarak belirmiştir. Arkeolojik kanıtlardan Tanrıça'nın mülkiyet ilişkilerine bulaştığını ve sınıflı toplumun yedeği durumuna getirildiğini görebilmekteyiz. Uzun bir tarih aralığını kapsayan Dışıl/komünal düşünsel ve toplumsal sistematiğin, Eril/sınıflı düşünsel toplumsal sistematiğe yönde evrilmesi direnç görmüştür ki; bunun örneği günümüze kadar

ulaşan Ra'a Haqi/Alevilik geleneğidir. Bu anlamda "Ana" sistematigi tapınaklarda dejenere edilerek Tanrıça kültüne dönüştürülmüş, eril/sınıflı düşünsel toplumsal sistematigin zemini güçlendikten sonra ise Tanrıça; erkek tanrılara önce eş, sonraki süreçlerde ise seks sembolleri durumuna düşürülüp günümüze sadece isimleri ulaşırken, erkek tanrılar ve eril/sınıflı sistem ise günümüzde tüm gücü ve otoritesiyle kendini gerçekleştirmeye devam etmektedir.

İnancı; sistematik bir din biçiminde, yine kendi elleriyle yarattıkları devlet aygıtının ideolojik aracı olarak örgütleyen tapınak rahipleridir. Özgür ve mutlu neolitik köylerden hiyeratik şehir devletlerine ve ardından imparatorluklara doğru evrililen süreç; insan özgürlüğünün, ortaklaşmacı yaşamının gasp edildiği bir zulmün tarihidir. Yine bu süreç insanın doğaya yabancılaştığı, diğer canlı türlerine, doğaya karşı dizginsiz bir faşizmi gerçekleştirdiği, derinleştirerek sürdürdüğü bir tarihtir. Binlerce yılı kapsayan bu süreç hala devam etmektedir. İlk yerleşik/tarımcı toplulukları, neolitik köyleri, şehir devletlerini, imparatorlukları, uygarlığın erken düşünsel ve maddi araçlarını doğuran bu bölge, aynı zamanda hiyerarşi ve erk'in, sınıflaşmanın, cins ayrımcılığının, emek sömürsünün, binlerce yılı kapsayan köleci dönemin de ortaya çıktığı, en uzun tarih aralığını kapsadığı bölgedir... Evet, cennetin bulunduğu ve kaybedildiği topraklar...

Bütün bu süreçlerde insanın özgür ve eşit yaşam mücadelesi de süreklilik arz etmiştir. İşte Dersim'e ve yol kardeşleri diğer Alevi topluluklara karakteristik özelliklerini kazandıran bu ana soylu, komünal özellikteki toplulukların direniş geleneği ve tarihsel süreç içerisinde gittikçe derinleşen öğretisidir.

Erken neolitik dönemin "Ana" kültürü ve komünal yaşamını yaratan topluluklar "Varlık

Birliği" öğretisini **"Doğuş"** kavramı üzerinden formüle ettiler. Bu öğreti tarihin derinliklerinden süzülerek gelen bir nehirdir. Uzun bir zaman diliminde bu günkü biçimini almıştır. Varlık birliğinin yoğunlaştırılmış bir özetinden sonra yakın tarih ve günceli ele alacağız.

Ra'a Haqi/Alevilik öğretisi **"Doğuş"** anlayışı üzerinden sistematize edilmiştir. Yoktan var edilmeyi, yaratılışı ret eder. Varlık, "Var"dan doğarak gelir. Hiçbir şey yoktan var edilemez. İlk varlık, tüm kâinatın bilgisini ve ona dönüşebilecek potansiyeli içermektedir. Bu öz ezelden beri vardır. Bu özden ilk doğuşu **"Çar Anasır"** yani, Ateş, Hava, Su ve Toprak yapmış, Ruh'ta aynı anda

doğuşu gerçekleştirmiştir. Varlığın üç temel unsuru "Eril niteliği, Dişil niteliği ve Ruhtur (canlı yaşama yol açan potansiyel/enerji). Çar Anasır'ın biri birlerine İkrar verip İmanla (sevgi ile) bağlanmaları, yani Cem olmaları varlığın bütün formlarının/hallerinin doğmasını sağlar. Ruh ise bu unsurlarda ki gizil güçtür. İkrar İman süreği tam bir uyumu, sonsuz bir sevgi bağını, yani "Rızalık"ı ifade eder. Bu bir sürektir ve her biri Hakk'ın bir "Makam"ı olan her varlıkta ortaya çıkar. Pirimiz Baş Köylü Hasan Efendi "Hakk Doğuşta ispat olur" derken bu anlayışı dile getirmektedir. Varlık, sayısız makamdan/formdan geçerek "İnsan Makamına" varır. Ve İnsan (İnsan-ı Kâmil) Makamında Hakk kendini bilir.

Ra'a Haqi/Alevilik bir "Yol"dur. Bu Yol'un temel kriteri ise kâinatın/varlığın döngüsünde mevcut olan İkrar İman süreğidir. Hakk'tan doğarak gelen unsurlar tam bir uyum ve Cem halinde ise, insan toplumunda da karşılığı budur, yani **İkrar İman Süreğidir**. "Yol'da" her kes Taliptir. Pir, Rehber, Mürşit olsun Yol'a taliptir. Hakk kendi de Yol'a Taliptir. Ve Talipier **Naciye Ana**'ya evlattır, Ana Yolu sürmektedirler. Hakk kendi de Naciye Ana'ya evlattır...

Halkımızın felsefesinde esas olan **"Ana"**dır.

Yani varlığın dışıl gücüdür. Eril, dışilin içinde Sır'dır. "Rızalık" veya "Rızalık Kapısı" olarak ifade edilen kavram "**Erk**"'i yani insanın insana tahakkümünü ret anlamına gelir. Rızalık Şehrine giren her kes Talip'tir. **Bu "Yol Kardeşliği" anlamına gelir ve red anlamına gelmemekle beraber her türlü genetik bağın üstündedir.**

Varlığa ilişkin algı ise yukarıda belirtildiği üzere her formun Hakk'ın halleri, ya da makamı olduğudur. Çar Anasır nesnel alemde var olan canlı cansız her varlığın/formun doğup geldiği unsurlardır/kapıdır. Halkımızın bu unsurlarla ilişkilene biçimi, kutsaması bu bağlamda anlaşılmalıdır.

Özellikle vurgulayalım ki; bu öğreti günümüzde ki anlamıyla bir etnik kökenin yaratısı, ya da malı değildir. Ve süreğin bu günkü mensupları etnik köken birliğini değil, "**yol kardeşliği**"ni ifade etmektedir. Bu kadar eski bir gelenekten gelen halkların ilişkileri ise üç ya da beş yüz yıllarla açıklanabilecek bir şey olmayıp, bin yılların vefakâr yoldaşlığıdır. İnsanlığın bu onurlu mirası yakın tarihten dahi bilmekteyiz ki nice bedeller üzerinden taşınabilmiştir bu güne. Buraya kadar yapılan sınırlı açıklamalar dahi bu öğretinin derinliğini, insan ve doğa ilişkileneğinde ki saygılı yaklaşımını, onu kutsamasını, insana dair de bir toplumsal proje olduğunu, yeryüzüne dair söylenmiş ve geçerliliğini koruyan sözleri olduğunu göstermektedir.

İfade edilmeye çalışılan bu süreç erken dönem neolitik/tarımcı topluluklarla başlamış ve Anadolu'ya taşmıştır. Sınıflaşma süreci ve göçebe erkek egemen topluluklar tarafından bastırılan, yaşam biçimleri gasp edilen bu halklar şüphesiz ki direndiler. Fakat Ana Yolu'nun çocukları yok oluştan kurtulamadılar. Ortaklaşmacı özgür yaşam yerini kölecî dönemin esaretine, bitmez tükenmez sömürge savaşlarına bıraktı. Emperyal imparatorluklar yeryüzünü kasıp kavurdu. Ve insan özgürlük arayışına, direnişine hiç

ara vermedi. Bu direniş geleneğinin izlerini son bin yılda da görmek mümkündür. Bunlardan Mazdeki'ler, Hürremmedini'ler, Karmatiler, Taborlular ve Bedreddiniler' akla gelen bazı örneklerdir. Vurgulayalım ki bu hareketler Komünal nitelikte ki odaklar, direnişlerdir.

Erkek egemen kölecî sistemlerin dayattığı egemenlik ilişkilerini ret eden halklar, kendilerini bütün Mezopotamya, Anadolu ve Ortadoğu da **günümüze** Raa Haqi/Alevilik öğretisi ile taşıdılar. Yazımız bu engin konuya sınırlı bir göndermedir. Bu felsefenin kozmogonisini, varlığa dair çözümlemelerini ve ilişkilene biçimini, adalet anlayışı ve öngörülen toplumsal modeli öğrenmek isteyenler **Pirimiz Baş köylü Hasan Efendi'nin Hakk'ın Emri Rızası** adı altında bastırılan eserine başvurmalıdır. On bin yıllık bir tarih ve algıdır sunulan. Günümüz kuşakları algılayabilir, bu mirası sahiplenebilirlerse güncel ve gelecek perspektifine ışık olabilecek, bütün ideolojik saldırıları püskürtebilecek derinliktedir. Sınıflı ve erkek egemen sistemlerin kuşatmasında kalan bu gelenek önemli zafiyetlere uğrayarak günümüze varabilmiştir. Son özgür odak olan Dersim ise 1937-38 süreciyle tasfiye sürecine sokulmuştur. Bu tasfiye projesinin adı ise "Tunceli" dir...

Sadece Emevi, Abbasi, Selçuklu ve Osmanlı'nın yönelimlerini, Cumhuriyet sürecinde de devam eden baskıları göz önüne alan herkes bunun nedenleri üzerine düşünmelidir. Söz konusu olan basit bir inanç çelişkisi

değil, öğretiler/ideolojiler üzerinden yeryüzü düzenini belirleme mücadelesidir.

Rehberini Yitiren Halk

Dersim'i anlayabilmek için ona karakteristik özelliklerini kazandıran tarihsel zemine bazı göndermeler yaptık. Görüyoruz ki Raa Haqi/Alevilik alternatif bir toplumsal model olması, erkek egemen sınıflı toplum sistematığının ön gördüğü insan tipine aykırı ve özgürlükçü bir gelenek olması itibarıyla her

¹ Bkz. Haşim Kutlu Kızılbaş Kadın. 2002

dönem hedefte olmuştur. Bu durumu pek çok tarihsel iftira ve kıyım belgelerinden ve halkımızın belleğinden biliyoruz. Günümüzdekiler ise cabası...

Bu geleneğe yaptığımız göndermelerden sonra yerelimizde özelleşelim;

Dersim; 1937-38 süreciyle, özetlemeye çalıştığımız zemininden, tarihsel Yolağından koparıldı. Selçuklu ve Osmanlı döneminde Sünni İslam ideolojisiyle üstüne geline Dersim, bu tarihten sonra buna eklenen "ittihatçı" ideolojiyle/yönelimle de karşı karşıya kaldı. Bilindiği gibi Osmanlıdan cumhuriyete geçiş ittihat ve terakki partisinin yarattığı gelenek üzerinden gerçekleşti ve Türk milliyetçiliği oldukça katı, tek tip insan öngören bir anlayışla şekillendi. Sanayi toplumu koşullarında Burjuvazinin ideolojisi olarak batıda ortaya çıkan bu ideoloji, esasta ekonomik/ sosyolojik olarak tarım toplumu özelliği taşıyan bölgelerde büyük sancılar yarattı. Etnik boğazlaşmalar ve ayrışmalara yol açtı. Konumuz açısından asıl önemli olan boyut, Türk aydınlanmacılığının ittihat ve terakki geleneği üzerinden gerçekleşmiş olmasıdır ki Tunceli bu sürecin ürünü/yaratısı ve dayatmasıdır.

Ulusal devlete geçiş ve dayandığı katı milliyetçi ideoloji, Dersim'e yeni bir yönelimin habercisidir. Anadolu Aleviliği; bağlı olarak Dersim uzun yüzyıllar süren saldırılarla sınırlandırılmış, Anadolu'da düşünsel olamasa da Alevilik, şiddet temelinde baskılanmış ve kontrol altına alınmıştır.

Neolitik ortaklaşmacı topluluklardan bu yana süren çetin mücadelelerde ödenen ağır bedellere rağmen "Yol"un tarihteki sürekliliğinin yegâne sırrı rehberine; yani "felsefesine" olan sadakati; bu düşünsel, bağlı olarak toplumsal formasyonda ısrarındır. Bu düşünsel formasyonun karakteristik özelliklerini ise yukarıda özetlemiş, esas mücadelenin dünyevi düzen üzerinde yaşandığını belirtmiştik: Sınıflı erkek egemen toplumun ve dayattığı egemenlik ilişkilerinin, erk'in reddi...

İnsan tarihinin bu onurlu damarı, Anadolu ve Kürdistan özgülünde ittihatçı yönelimle tarihinin en büyük kirlenmesine uğradı. Bu kirlenme düşünsel

boyutta başlayıp siyasal duruşa yansıdı. İttihatçı ideoloji ile ilişkilenme biçimi, nedenleri ve sonuçları, üzerinde özenle durulması, başlı başına ele alınması gereken geniş bir konudur. Biz yine bazı vurgularla yetinip bunların sonuçlarına dikkat çekmekle yetineceğiz. Zira Dersim'de olsun, tüm Anadolu ve Kürdistan'da olsun yol kardeşlerinin yaşadıkları iç çelişkiler ve sorunlu siyasal tutumların nedeni, esas olarak bu süreçle ilişkilidir.

İttihat ve Terakki Süreci

Bilindiği gibi, yerleşik yaşam ve insanın üretici duruma gelmesi neolitik köyleri, şehir devletlerini, giderek imparatorlukları yarattı. Gittikçe güçlenen bu merkezler geniş alanları kontrol ihtiyacı duymaktaydı. Tarım ve zanaatların, önemli maden ocaklarının (çakmak taşı ve obsidiyen, sonraki süreçlerde madenler v.b) esasta insan emeğiyle yürütülüyor olması bu bölgelerde köleci sisteme yol açtı. İmparatorluklar, uygarlık alanlarında tarım ekonomisinin siyasal yapılanması olarak tarih sahnesine çıktılar. Özellikle vurgulayalım ki bu siyasal sistemlerin dışında kalan özgür tarım toplulukları ve göçebe yaşam biçimleri de tarih boyunca var oldu. Yine bu topluluklar söz konusu merkezlerin boyunduruğuna girmemek için sürekli direnç gösterdi. Bu yaşam biçimleri tarihin ayrı bir çizgisi olarak her zaman var oldu.

Neolitik; yani tahıl devrimi, sanayi devrimine kadar olan uzun tarih aralığını kapsadı. Sanayi devrimiyle beraber emek yoğunluklu üretim yerini makineye dayalı üretim biçimine terk edecek, bu durum ise yeni bir siyasal yapılanmaya; teknik/ulusal devlete yol açacaktır. Yeni gelişen üretim biçimi yeni bir sınıfı, burjuvaziyi ve ideolojisi milliyetçiliği doğuracaktır.

Anadolu merkezli bir imparatorluk olarak tarih sahnesine çıkan Osmanlı imparatorluğu da bu tarihsel gelişmelerin dışında kalamayacak, bünyesinde ki halklar ulusal taleplerle başkaldıracaklardır.

Avrupa merkezli gelişen süreç diğer

imparatorluklar gibi Osmanlı'yı da tarih sahnesinden silecektir. İttihat ve terakki yapılanması da bu sürecin bir ürünü olarak tarih sahnesine çıkacaktır. Klasik bir burjuva hareketi değildir. Esas dokusu Osmanlının askeri erkânı ve saray bürokrasisinden oluşmaktadır. İmparatorluğun parçalanma tehlikesi belirince arayışlar başlamış, iki ayrı eğilim belirmiştir. Bunlar;

Güçlü bir merkezi yönetim ve halkların asimilasyonundan yana olan, başını Ahmet Rızanın çektiği ittihat ve terakki cemiyeti, diğer çizgi ise prens Sabahattin'in başını çektiği, yerinden yönetimi esas alan Osmanlılık (şahsi teşebbüsü âdemi merkezi) yapılanmaları olup ittihat ve terakki çizgisi ağır basmıştır. Bu cemiyetin Osmanlı coğrafyasında izlediği politikayı M. Kalman şöyle özetlemektedir:

İttihat Terakki döneminde Balkan ülkelerinde, Batı Ermenistan'da yani Hristiyanların yaşadığı ülkelerde Osmanlılık, Müslüman ülkelerde İslamlık, Anadolu'da ise Türkçülük politikası uygulanır.²

Bu cemiyet, Osmanlı imparatorluğunu Alman faşizminin müttefiki olarak 1. paylaşım savaşına sokar ve Almanların yenilgisiyle Osmanlı da tarihe karışır. Bu yenilgi ittihatçıların önemli kadrolarının tasfiyesine yol açarsa da, yarattıkları siyasal gelenek cumhuriyete, yani ulusal devlete giden süreci belirler. Kadroları da esas olarak ittihatçılardan oluşur. Anadolu dışında tüm topraklardan çekilmek zorunda kalan Osmanlı mirasçılarının politikası bütün çıplaklığıyla belirir; **güçlü merkezi yönetim ve Türk İslam sentezi; sonuç olarak tek tip insan...**

Cumhuriyete giden sürecin aktörleri olan bu kadrolar esasta sivil bir hareket olmayıp, belirleyici kesimi askeri ve saray bürokrasisinden oluşmaktadır. Tüm imparatorluk topraklarında ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmak için savaşmış, iktidarlaştığı veya sıkıştığı Anadolu coğrafyasında ise fiziki veya kültürel olarak neredeyse bütün halkları tarih sahnesinden silmişlerdir. Türk İslam sentezi olarak formüle edilen politika, günümüzde de Alevi halk ve Kürtler özelinde yaşanan ciddi sorunların nedenidir. İttihatçı geleneğin bu politikası odağa konmuş olup sistematik bir şekilde yaşamın her alanında ciddiyetle uygulanmaktadır. Yine nicel olarak daha az olan birçok halk ise ya tamamen eritilmiş, ya da sessizce son demlerini yaşamakta, ağır ağır tarih sahnesinden çekilmektedir.

İmparatorluktan cumhuriyete, yani ulusal

devlete giden süreç kabaca budur. Bu süreç sol cenahta Milli Demokratik Devrim olarak ifade edilmektedir. Bu ön kabul ise ittihatçı geleneğin suçlarını peşinen meşrulaştırmakta, Dersim özelinde ise, sol geleneğin ciddi etkisi nedeniyle yoğun iç çelişkilere, insani ve tarihsel değerlerimize mesafeli duruşa, asimilasyon sürecinin derinleşmesine yol açmaktadır. Milli ve demokratik olduğuna hükmedilen bu sürecin bütün halklar adına yeniden ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Tarih sahnesini terke mecbur edilen sayısını bilemediğimiz kadar farklı halk ve kültürün bu "Milli" ve "Demokratik" süreç karşında ki duygu ve düşüncelerinin değerlendirilmesinde ciddi yarar vardır. Biz bu sürecin sonuçları anlamında Anadolu Aleviliğine kısa bir gönderme yapıp yerelimizde özelleşmek durumundayız.

İttihatçı Sürecin Anadolu Alevilerinde ki Yansıması

Oldukça kapsamlı çalışmalara konu olabilecek birçok başlıkta olduğu gibi bazı tespitlerle yetinmek durumundayız. Dersim'i karakterize eden tarihsel zemini ele alırken genel anlamda Aleviliğin karakteristiklerine de değinmiş olduk. Anadolu Aleviliği uzun bir tarihten beri yoğun bir kuşatmayı diğer Alevi topluluklar gibi yaşamaktadır. İslam imparatorluğu ve ardıllarında egemen anlayış olan Sünni gelenek, Selçuklu ve Osmanlı özelinde Anadolu ve Kürdistan Alevilerine yönelik kıyım politikalarını sürekli gündeminde tuttu ve sık aralıklarla gerçekleştirdi. Bu durum Alevi yolağı için sürekli bir daralma anlamına geldi. Sanayi devrimiyle Avrupa merkezli gelişen süreç yukarıda değinildiği gibi Osmanlı coğrafyasında da yankısını buldu.

Ulusal devletin laik (tartışmalı bir laiklik olsa da) karakteri Alevi halk üzerinde ciddi bir yanılsama yarattı. Doğrudan iktidar alternatifi olmayan bir topluluk iki güç arasında tercih yapmak durumunda kalmış ve laik cumhuriyet söylemine sahip olan ittihatçı geleneği desteklemeyi (cumhuriyetin kuruluş sürecinde) daha doğru bulmuştur. Zira diğer alternatif kendilerini yüzyıllardır katleden geleneğin doğrudan kendisiydi. İttihatçı gelenek ise aynı odaktan gelmekle beraber daha modern ve özgürlükçü bir gelecek iddiasıyla karşılarındaydı. İmparatorluk coğrafyasında ulus devlet rüzgârlarının güçlü estiği, bütün bileşenlerine yansıdığı ve cezp ettiği bir tarih aralığıydı. En azından haklarında sayısız katliam fetvası düzenleyen ve uygulatan saray ve temsilcilerinin

² M. Kalman belge ve tanıklarıyla Dersim Direnişleri s.94

gidiyor olması da tek başına önemliydi.

Burada artı ve eksi kefaletlerin değeriendirilmesi gerekmektedir. Evet, Osmanlı haklı gerekçelerle desteklenmemiş ve yeni siyasal yapılanmaya sıcak bakılmıştır. Söz konusu tarih aralığında anlaşılır bir tutumdur. Bu arada kaçırılan yaşamsal konular vardır.

Raa Haqi/Alevi düşünsel/toplumsal sistemi, yeni olarak sunulan modelin çok ilerisinde olan bir sistemdir. Öngördüğü bireysel ve toplumsal model amaç olarak geçerliğini yitirmiş değil, yeni olarak önerilen modelin çok ilerisindedir. Sünni İslam geleneğinin, erk'in ideolojik aracı olarak topluma dayatılması insan yaşamını ciddi şekilde zorlamış ve sınırsız bir sömürüye açık duruma düşürmüştür. Erk'in emir ve ihtiyaçları tanrı buyruğu olarak dayatılmış, yüzyıllar süren despot bir yönetim meşrulaştırılmış, insan yaşamının her alanı katı bir şekilde belirlenmiştir. Bu anlamda Sünni halk için gerçekte laik olmayan bu laik yapı dahi bir kazanım olarak düşünülebilir. Aleviler ise dönemseller olarak tarihin o koşullarında tercihlerini bu yönde yapmış olabilirler, haklı nedenleri olabilir. Bunların ihtiyaç olarak bilince çıkarılması, tartışılması gerekir. Özellikle dikkat çekilmesi gereken boyut; ittihatçı ideolojik batağın içine savrulma durumudur.

Şüphesiz ki Aleviliğin devrimci damarı hala Anadolu Alevileri içerisinde işlemektedir fakat egemen ulus mantığıyla ciddi bir milliyetçi kirlenmenin yaşandığı da bir realitedir.

Bu durum binlerce yıllık bir duruşun; düşünsel ve toplumsal formasyonun inkârıdır. **Hâlihazırda ki laik sistem; öncesinde tanrı buyruğu olarak meşrulaştırılan "erk" "hiyerarşi" "tahakküm" "emek sömürüsü" "insan ve doğa düşmanlığı" hakkının, tanrı aracılığına başvurmadan doğrudan devlete devredilmesi halidir.** Hâlihazırda özgürlük ve demokrasi, eşitlik, sosyal adalet gibi ihtiyaçların gerekçesi değildir. Temel algı ve esasları anlamında geleceğin toplumuna zemin teşkil eden Raa Haqi/Alevilik gibi bir düşünsel/toplumsal formasyonun zavallı bir milliyetçiliğe feda edilmesi kabul edilir bir durum değildir. Bu tercih özgür koşulların tercihi olmayıp

ehveni şer durumudur. Zira bu öğretinin tarihsel zemini ve içeriğine yönelik açıklamalarımız göz önüne alınırsa çapsız bir milliyetçiliğin içerisine sığamayacağı kolaylıkla görülecektir. Son on yıllarda Anadolu Aleviliğinde bir kıpırdanma, hapsedildiği ittihatçı ufku parçalama yönünde değerli gelişmeler gözlemekteyiz. Bu eğilim yeterince güçlenmemişse de boy veren filiz yeniden doğuştur ve ümit vericidir. Son dönem saldırılarında Hacı Bektaş Ocağının tutumu anlamlı ve saygındır. Geliştirilen kuşatmanın karşısında onurlu bir duruş sergilenmiş, maaşlı memurluk gibi bir tuzağa düşülmemiş, devamen gelecek saldırılar karşısında kesinlikle Hakk bir duruş sergilenmiş ve kimi Aleviler arasında ocağa ilişkin birçok önyargının kırılmasında da etkili olmuştur.

Raa Haqi/Alevi düşünsel/toplumsal sistemi, yeni olarak sunulan modelin çok ilerisinde olan bir sistemdir. Öngördüğü bireysel ve toplumsal model amaç olarak geçerliğini yitirmiş değil, yeni olarak önerilen modelin çok ilerisindedir.

Süreke; İkrar İman ve Rızalık üzerine kurulu olup, ikilik hali olan yetmiş ikinin terki, Yetmiş Üç'te buluşmadır. Yetmiş Üç ise insan boyutunda "renklerin Rızalıkta buluşmasıdır". Yani "Mevcut"ta var olan tüm renklerin tanınması, tartışma konusu edilmemesidir. Ebedi barış ve sonsuz sevgi bağını gerçekleştirmektir. Bu da Rızalık Şehri ile mümkündür. Milliyetçi ırkçı damar emirsiz nefis süregidir, yani yetmiş ikinin yoludur.

İttihatçı yönelim öncesi Dersim'de Durum

Dersim'in merkezi otoritelerle sorunlu olan ilişkisini, özetlemeye çalıştığımız tarihsel süreç bağlamında değerlendirmek, algılamak gerekir. Zira Varlık Birliği olarak ifade ettiğimiz kozmogoninin; bağlı olarak Rızalık Toplumu gibi bir toplumsal projenin ürünü olarak karakterize edilmiştir. Uzun bir tarihsel kuşatma ve mücadeleler sonucunda tamamen özgür değilse de son özerk odak durumundadır.

Vurgulamaya çalıştığımız erken dönemlerden beri süreklilik arz eden baskılanma ve tecrit yaşam olanaklarını kısıtlamış, istisnalar hariç yoksulluk ve açlık tüm toplumu kuşatmış, bu durum ise gittikçe derinleşen bir çürümeye, iç çelişiklere yol açmıştır. Bu yoksullukta sayısını bilemediğimiz seferlerin, eldeki mevcudun fatihlerce her defasında talanının, taşınmazların tahribinin ve verimsiz yaşam alanlarına mecbur edilgin belirleyici olan payını

dikkatlerden kaçırmamak gerekir.

Yani İkrar ve Rızalık, gerçek anlamıyla Dersim'de de sürdürülememiş, "Bir" in değil, yetmiş ikinin süreğine tabi olunmuştur. Bu ise "Yol" un ret ettiği, emirsiz nefis süreği olarak ifade ettiği karşısına dönüşme halidir. Neredeyse tarih boyunca süren kuşatma, (zira erk'in/merkezi otoritenin, tarih boyunca tüm özgür yerleşik ya da göçebe topluluklara yönelimi bilinmektedir) sınırlı yaşam olanakları; içeriye ve dışarıya yönelik bir şiddet ve gasp şeklinde yansıyabilmiştir. Bu durum **halkımızın vicdanında mahkûm** edilmiştir. Bunu yakılan ağıtların içeriğinden izlemek mümkün olduğu gibi; bu olumsuz anıların Dersimli'nin hafızasına yansıdığı biçimi günümüzde izlemek dahi yeterlidir. Yine halkımızın uğradığı katliam, İkrar'ın zayıflaması sonucu kötülüğün kuvvet bulup kendini şiddet ve gasp biçiminde gerçekleştirmesine bağlanır. Bir yoksula yönelik gasp sonrası "on iki lokmanın" davacı olması ve Dersim'in batında mahkeme edilmesi tüm halkımızca bilinen, dillendirilen bir anlatıdır ve **toplumsal vicdanın yansısidir**.

Yol'un öngördüğü değerler sistemi her türlü kan ve etnik bağın üzerindedir. Başköylü Hasan Efendi'nin yazmaları ve beyitlerinde aşiret olgusunu ve ocakların parçalı halini eleştirmesi, reddi bu bağlamda değerlendirilmelidir.

İttihatçı gelenek tüm donanımıyla Dersim'e yönelim hazırlığındayken yoğun iç çelişkiler ve tecrit yaşanmaktadır. Kimi çelişkiler ise bizzat devlet eliyle yaratılmakta³, mevcutlar ise derinleştirilmektedir.

İttihatçı Sürecin Dersim'e Yönelimi

Hatırlatalım ki bu sürece gelinceye kadar, ittihatçı gelenek tarafından Anadolu'nun irili ufaklı pek çok halkı tarihin sayfalarına gömülmüştür. Dersim; eşkiya, asi, çapulcu, ilkel, dış güçlerin maşası v.s. sıfatlarla anılmış, propaganda ve psikolojik savaş yürütülmüş, kıyım ve asimilasyon gerekçelendirilmeye çalışılmıştır. İncelenince diğer halklarında aynı gerekçelerle ittihatçı geleneğin kurbanı olduğu görülecektir. Olayın ideolojik boyutu kamufle

edilmek istenmektedir. Bu tutum günümüzde de aynen sürdürülmektedir. İttihatçı gelenek, onun yarattığı olarak şekillenen merkezi ve tek tipçi devlet Dersim'e, **Tunceli adını verdiği bir projeyle yöneldi**. Bu projenin içeriğini artık pek çok kaynakta yayınlanan Dersim Raporlarından izleyebiliriz. Öngörülen; zor aygıtıyla ezildikten sonra kültürel dönüşümün; yani asimilasyonun gerçekleştirilmesidir. Zor aygıtı devreye girmiş, insanlar kitleler halinde yok edilmiş, sayısını tam

olarak bilemediğimiz bir kitle ise "toplulu olmamak" kaydıyla Anadolu'nun değişik bölgelerinde "zorunlu iskâna" tabi tutulmuştur. Asimilasyonda ise öncelikle kadın hedeflenmiş, yatılı okullar bu amaç için önemli bir araç olarak değerlendirilmiştir. Kürtçe yerine Türk dilinin yerleşmesi için ilmi ve idari tedbirlerin alınması (büyük kız çocuklarının okutulması)⁴. Ünlü misyoner Sıdika Avar'ın öğretmen yayınlarından yayınlanan "dağ çiçeklerim" adlı kitabı da bu politikayı birinci elden itiraf etmektedir. Ayrıca gündemleşen Dersim'in Kayıp Kızları ise yeni keşfettiğimiz bir trajediyi, asimilasyon yöntemini de ortaya çıkarmıştır. Yine ocakların vurularak işlevsizleştirilmesi, kontrol altına alınarak bu kitlenin denetlenmesi de öngörülmektedir ki; bunun anlamı toplumsal örgütlülüğün, dokunun tahrip edilmesi, bünyenin savunma mekanizmasının pasivizasyonu, asimilasyonun daha hızlı gerçekleştirilmesidir.

Ayrıntıları artık bilinen sürece bu kısa göndermeleri yeterli görmekteyiz.

Yönelimin Sonuçları

Bu başlığın kapsamını daraltarak ele alacağız. Tunceli adı verilen proje, Dersim'de gerek insan, gerek ekolojik, gerekse ekonomik boyutuyla ağır sonuçlar yarattı. Biz asimilasyon boyutuna, günümüzde ki sonuçlarına dikkat çekeceğiz.

Bilindiği gibi asimilasyon hedefte ki halkı kültürel dönüşüme tabi tutarak her türlü insani değerlerinden arındırmayı, o halkın ya da topluluğun bedenine yeni bir ruh yerleştirmeyi öngörür. Tarih bilinci kesintiye uğratılır, anlam dünyası tahrib edilir. Ulusal bir kimlikse topluluğun dili öncelikle hedefe konulur. O topluluğa;

³ Bknz. 1926 koçuşığı (Qozu) direnişi. M. Kalman. age.

⁴ Genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak'ın raporu. Age. S. 152

saldırganın değerleri, dili, anlam dünyası, simgeleri, idealleri benimsetilir. **Hedef alınan halk, saldırıların zayıf bir müsveddesi olarak yeniden üretilir.**

Bu yönelim Tunceli'yi yarattı. Tunceli ise Dersim'in karşıtı, sırtında ki hançer olarak var oldu, süregeldi. Tunceli Dersim'den arındırılmadı ise de suni bir varlık olarak Dersim'in bağrında hep sancıldı, sancıyor.

Asimilasyon politikalarının adı ve sonucu olan Tunceli, ittihatçı ruhun derinliklere sızdığı, ciddi çarpılma ve travmalara yol açtığı bir zemin oldu. Öyle ki; en radikal muhalif yapılarda dahi kendini var edebildi. Bu anlamda Dersim-Tunceli ayrımını belirlemek, buna bağlı olarak Dersim-Tunceli aydını sorununa değinmek gerekir. Zira hayati öneme sahip bir sorun olduğu inancındayız. Bazı belirleme ve vurgularımız nedeniyle şimşekleri üzerimize çekeceğimiz muhakkaktır. Fakat bu sorunun daha açık, net bir şekilde tartışılması gerekiyor. Siyasal dengeler ya da oluşacak tepki nedeniyle birçok çevre bu sorunu es geçmekte veya üstü kapalı ve yüzeysel dillendirmektedir. Bunun bedeli ise oldukça ağır olmakta, sorun bir kangren haline dönüşmektedir.

Evet, Türk aydınlanmacılığı ittihat ve terakki geleneği üzerinden gerçekleşmiştir. Bu geleneğin karakteristiklerine ise bazı vurgular yapmıştık. Keza bu konuda sayısız kaynak mevcuttur. Dersim'i, onu var eden tarihsel zemini ve süreci özetlemiştik. Bu düşünsel ve toplumsal formasyonun uzun bir tarih aralığı boyunca, sınıflı toplum ve devlet aygıtının ilk ortaya çıktığı coğrafyalarda; kendisini kuşatma ve tecrit altında da olsa bugüne taşıdığına dikkat çekmiştik. Bu gelenek, öğretisinin öngördüğü biçimiyle bu güne taşınamamış, erkek egemen yönde kirlenmeye uğramış, komünal yapısı da bazı küçük nüveler (Musahiplik gibi, Cem'de ise komünal ruh hala hakimdir) dışında günümüze taşınamamış, mülkiyet ilişkilerine bulaşmıştır.

Fakat düşünsel mirası olduğu gibi günümüze taşınamamış, tarihin derinliklerinde ise

toplumsal boyutta da yaşam bulabilmiştir. Tahribatin üst seviyeye, son birkaç bin yılda yaşanan süreçlerle yakın yüzyıllarda çıktığı düşünülebilir. Hristiyan ve İslam imparatorlukları, takiben merkezi ulusal devletler, tahribin en yoğun olduğu süreçler olarak değerlendirilebilir. Raa Haqi/Aleviliğin hafızası, son bin yıl içinde ki kimi kayıtlar bu yaklaşımı doğrular.

Toplumsal ve siyasal yelpazedeki yansıması

İttihatçı gelenek Anadolu'da iktidarlaşınca, her iktidarın başvurduğu yöntem; düşünsel hâkimiyet mücadelesine girdi. Osmanlı geleneği ile kimi noktalarda ayrıştı ise de o gelenekten gelen, beslenen ideologlar olarak gerçekte bir ideolojik senteze gittiler. Farklı kimlik ve muhalif odaklar güç kullanılarak yok edilmiş veya zayıf ve dış etkiye açık bir hale sokulmuştur. Sünni İslam'la sentezlenen milliyetçi zehir bilinçlere sistematik olarak zerk edildi.

Bu yönelim, toplumsal boyutuyla yerelimizde ciddi sonuçlara yolaçtı.

a) Resmi ideolojiyle neredeyse yeniden yaratılan kitle ki;

Sıdika Avar tarafından dillendirilen, kendisinin de etkin katılımıyla yatılı okullar özelinde uygulanan asimilasyon politikalarının üründürler. Dersim'de Türk

milliyetçiliğinin önemli bir zeminini teşkil etmektedirler. Bütün politik süreç ve günlük yaşamda, kendi halkından doğru hiçbir şeye tahammülleri yoktur. Yerelin insani ve tarihsel değerlerine yöneltilen tüm saldırılara ön saflarda katılmaktadırlar. Popüler bir isim olması nedeniyle Kamer Genç tipik bir örneği teşkil etmektedir.

Yine tarihsel anlamda dikkat çektiğimiz Hakk Duruşun sahibi olan Ocakzadelerin ciddi bir kısmı bu duruşu yitirmiş, ittihatçı ideolojinin neferi durumuna düşmüştür ki; Dersim kökenli olması itibarıyla İzzettin Doğan örnek gösterilebilir. Raa Haqi/Aleviliğin toplumsal kurumları, bel kemiği olan ocaklar Alevi kitlenin asimilasyonu önünde ki en ciddi engel görülerek vurulmuş, kontrol altına alınmış, acıdır ki bin yıllardır direndiği zihniyetin

cılanmış bir haline biat ettirilmişlerdir. Bu bir genelleme değilse de ağırlıklı tavır bu yönde olmuştur. Son kuşak Ocakzadeler⁵ gerek geleneğin savunulmasında, gerekse yakın dönem politik süreçlerinde sınıfta kalmış, kendileri tecride maruz kaldıkları gibi, toplumu yanılsamaların içine sürükleyebilmişlerdir.

b) Türkiye sosyalist hareketinin biçimlendirdiği kitle;

Genel Alevi kitleleri içerisinde olduğu gibi Dersim'de de etkili olan bu geleneğin insana dair iddialarıyla Dersim özelinde yol açtıkları sonuçlar artı ve eksi keşifleriyle önemlidir. Dersim'de yürütülen sistematik ve uzun soluklu asimilasyon politikaları, ciddi bir kesimi tanınmaz hale sokmuş, bünyenin savunma sistemini çökertmiş, her türlü dış etkiye açık hale getirmiştir.

Dünya'da esen sol rüzgârlar Türkiye'de de yankısını bulmuş, sosyalist hareket ciddi bir potansiyele kavuşmuş, tarihsel bir muhalefet odağı olan Alevi kitle içerisinde hızla taban bulmuştur. Bu gelişme Alevilerin uzun bir tarih aralığından sonra **ilk kez yalnızlıktan kurtulması**, tecrit çemberini parçalaması anlamına da gelmektedir. Alevilerin, diğer halk ve inanç guruplarından yoldaşları olmuş, devrimci dinamikten etkilenen her renkten insan aynı saflarda buluşmuştur. Bu buluşma, mücadele süreci ve sonuçları, yakın tarih olması itibarıyla belgelendirilmiş ve bilinmektedir. Amaçları anlamında onurlu bir mücadeledir ve halkımızın tarihinde ciddi emek katılan, bedel ödenen bir süreçtir.

Radikal bir muhalif hareket olması, amaçları ve söylemi itibarıyla Türkiye sosyalist geleneğinin yerelimizde ki sonuçlarına vurgu önemlidir. Zira en dinamik potansiyelimizin ciddi bir kesimi üzerinde etkindir. Sonuçları ise halkımızın geleceğini etkileyecek ölçüde önemlidir.

Satırların yazarı olarak İsmail Beşikçi hocanın Tunceli Kanunu ve Dersim Jenosidi isimli kitabını incelerken "Dersim'liler önemli Türk milliyetçileri olmuşlardır" belirlemesine o dönem oldukça tepkisel yaklaşmış; ama, fakat, için, lakin v.s. gibi kelimelerle başlayan savunma ve ret gerekçeleri bulmaya çalışmışım. Fakat canımızı

acıtsa da yüzümüze tutulan bir aynaydı sadece. Sonrasında bu belirlemeye hak vermiş, nedenleri üzerine düşünmüştüm. Bu süreç esas olarak ittihatçıların belirlediği ve bizlere dayattığı politikaların bir sonucuydu. Fakat en radikal muhalefet odağı olan devrimci hareketin bu süreçte katkısı nasıl anlaşılabilir? Değerlendirildiğinde, asimilasyonun 1970 ile 80 aralığında onlarca yılda olamadığı kadar hız kazanıp derinleştiği, en ücra köşelere nüfuz ettiği görülecektir ki; bu yıllar devrimci hareketin Dersim'de de etkin olduğu yıllardı. Mücadelenin en etkin olduğu ve asimilasyonun en hız kazandığı yılları? Özgürleştirilmek istenen, fakat kendisine karşı mücadele edilen sistemin hedefinde olan halkın dilinden, değerlerinden hiçbir üretimin gerçekleştirilmediği yıllar. Dahası bu tutum tüm eleştirilere rağmen ciddi bir sorgulamaya tabi tutulmamış, yerele ilişkin pratiğe yansıyan olumlu bir gelişme yaşanmamıştır.

Bu sonucun iki boyutu vardır: birincisi ve esas nedeni ittihatçılarla başlayıp cumhuriyetle sonuçlanan süreçtir ki; kimi boyutlarına vurgu yapıldı.

İkincisi ve birçok on yılın asimilasyon sürecini tek bir on yıla sığdıran süreç; Türkiye sosyalist hareketinin (bu düşünce sisteminin mantığında bulunan) bazı ideolojik ön kabullerinin yol açtığı sonuçtur ki;

a) Tarih anlayışı; bir biri ardına dizilmiş tarihsel süreçler ve bir sonrakinin bir öncekinden ileri ve kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla kapitalizm tarafından tasfiye edilen feodalite; bu bağlamda millî demokratik devrimin mimarı olan ittihatçılar...

Oysa bilmekteyiz ki birbiri ardına dizilen bu tarihsel süreçleri insanlık hiçbir zaman bütün olarak yaşamadı. **Erken dönemin Komünal toplulukları dışında diğer toplumsal süreçler hiçbir zaman geneli kapsamadı. Söz konusu edilen yeryüzünün tamamını kapsamayan uygarlık alanlarında** yaşanan süreçlerdi. Özgür tarımcı ve göçebe topluluklarda uygarlık alanlarının yanı başında dahi hep var oldu.

b) İlerleme ve gelişim anlayışı; yine sanayi toplumuyla "tarih sahnesine çıkan en devrimci sınıf olan" burjuvazi gelmiş, dünyanın diğer "ilkel, barbar" halklarına yaptığı gibi yerelimizde de uygarlığa vesile olmuştur. Zira tasfiye edilen "feodalitedir"! Bir "kır toplumu" olduğumuz

⁵ Dikkat çekelim ki Başköylü Hasan Efendi pirimiz bu belirlemenin dışındadır ve karanlığı aydınlatan bir güneştir. Bıraktığı yazmaları ve örnek yaşamıyla karartılan geleceği kurtarabilecek bir miras bırakmıştır.

gerçektir fakat neye dayanarak "feodal toplum" ilan edildik merak konusudur. Kır toplumuyla feodal toplum aynı şeymidir sormak isteriz. Cevap çarpıtılır, **aynı şeydir** olursa, "döneminin en devrimci sınıfı" gelmiş, feodaliteyi "tarihin akışı gereği" tasfiye etmiş, haklı iktidarını gerçekleştirmiştir. Zira yaşananlar acıdır fakat "tarihin akışı, ilerleme ve gelişim karşısında başka bir seçenek zaten yoktu" olacak, mağdurların çocuk ve torunları süreci "bilimsel" bakış açısıyla kavrayacak, sonuca razı olacaklardır.

Teknolojik olarak gelişim kaydeden, büyük insan organizasyonlarına yol açan bu süreçlerin insan ve doğa adına ne kadar "ilerleme" ne kadar "gelişme" olduğu da artık ciddi biçimde tartışılmaktadır. İlerleme ve gelişim kavramlarına yüklenen anlamlar kesinlikle sorunludur.

Teknik anlamda ki yaratılar, esaret altına alınmış daha büyük kitleler, insanlığın uzun binyıllar gasp edilen özgürlüğü, mekanik bir algıyla koşullandırılmış ve makineleşmiş insan, geline aşamada doğaya ve diğer canlı türlerine dizginsiz bir faşizm... Eşiğe kadar gelmiş küresel imha, intihar. İşte ilerleme ve gelişim...

Zazacılık anlayışı, esin kaynağı, sonuçları;

İttihatçı gelenek üzerinden şekillenen Türk ulus algısının Kürt ulusçuluğuna yansıması tepkisel bir akıma yol açtı. Zazaların ayrı bir ulus olduğunu öne süren bu akımda ittihatçı geleneğin ulus algısını referans almıştır. Dersim özelinde vurgu yapan çevre; Dersim'i, onu var eden tarihsel zemini, düşünsel ve toplumsal formasyonu algılayamamıştır. Yukarı da Dersim'in söz konusu karakteristiklerine göndermeler yapmıştık. **Dersim, bir toplamdır.** Milliyetçi algı ve ideolojiyle tarif edilebilecek bir vaka değildir. Yerele ilişkin duyguları ve üretimleri güçlü olan (kendilerini renklerden biriyle sınırlamış olsalar da) bu arkadaşların ideolojik çözümlmeleri, algıları, pratikleri Dersim'i atomize ve bütün tarihi boyunca dayatılan tecride bir kez daha mahkûm edecek içeriğe sahiptir. Bu tartışmalar

ve tutumlar sonucunda halk boyutunda değilse de politize olmuş kitle içerisinde ayrışmanın belirtileri şimdiden ortaya çıkmıştır. Dersim'in hiçbir rengi tartışma konusu edilmemelidir. Dersim'i yeniden tarif etmek yerine mevcut formasyonu algılamak, çözümllemek ve perspektifi buna göre oluşturmak gerekir görüşündeyiz.

Kürt hareketi, sonuçları ve sorunlar

Türk aydınlanmacılığının ittihat ve terakki geleneğiyle başladığını belirtmiştik. Bu gelenek misakı milli olarak adlandırılan coğrafyada iktidarlaştığı gibi, bütün yenilikçi akımlara; bağlı olarak Türkiye sol hareketine de derin ideolojik etkide bulundu. **Türkiye Kürdistan'ı anlamında**

Kürt hareketleri de sol gelenek üzerinden bir aydınlanma sürecine, dolayısıyla ideolojik etkileşime girdiler. Sosyalist hareketin bu ideolojik hegemonyayı aşamaması, ittihatçı geleneğin tek tip insan ve merkezi devlet politikasının paralelinde bir yapılanmaya, duruşa yol açtı. Bu durum birçok halk ve kültürel kimliğin dönemsel ve aciliyet arz eden sorunlarının geçiştirilmesine, dahası itirazların baskılanmasına yol açtı. Yani sosyalist sol ittihatçı geleneğin şiddet temelinde diğer halklar ve kültürel kimliklere dayattığı fiili durumu meşru kabul ederek politikalarını bu zemin üzerinde şekillendirdi.

Bu durum Kürt ulusal hareketinin ayrı örgütlenmesine yol açtı. Bir halk ve coğrafyanın ihtiyaçları doğrultusunda kendini örgütleyen, formasyona kavuşturan bu hareket, bütün Türkiye, Kürdistan ve bölge özelinde, bir kısmı uzun vade de ortaya çıkacak olan ciddi sonuçlara yol açtı. Bu çıkış, Alevi halkı kuşatan tecrit çemberinin ikinci kez parçalanıyor olması anlamına da gelmektedir. Süreç tüm hızıyla devam etmektedir. Bu hareket ve sürecin yerelimize ilişkin yol açtığı sonuçları değerlendirmemiz gerekmektedir.

Son yıllarda gelişen yeni Alevi örgütlülüğü

M. Nûrî Dêrsimî
1893-1973

de ihtiyaçları dikkate alınmayan bir kimliğin kendini ifade çabası olarak algılanmalı ve anlaşılmalıdır.

Dersim merkezli Alevi Kürtlerde Raa Haqi düşünsel ve toplumsal formasyonu **kimliğin genetiğini** oluşturmaktadır. Zira dikkat çektiğimiz gibi kozmogoni çözümlemesi o toplumu oluşturan bireylerin ruhunu, sosyal yapısını, hukukunu, dost düşman tanımını, varlıkla ilişkilenme biçimini v.b. belirlemektedir. Basit fakat önemli bir örnek verirsek; **Havva ananın Âdem babanın kaburga kemiğinden yaratıldığını açıklayan mitos**, bölgede, binlerce yıldır kadının ikincil konumunu belirlemiştir. Bu mitos, erkek egemen/eril düşünsel/toplumsal sistematüğün ideolojisini içermekte, günümüzde dahi yüz milyonlarca kadının yaşamını belirlemektedir. Diğer mitoslarda bu anlamda, toplumsal boyutta yol açtıkları sonuçlarla ele alınmak zorundadır.

Bu vurguyu yapmamızın nedeni ittihatçı geleneğin ulus algısının neredeyse tüm siyasal çevreler ve sıradan vatandaşın bilincini koşullamış ve esir almış olmasıdır. Genetik bağ tek başına ulus olmanın gerekçesi olamamaktadır. Eğer bir ulus tanımı yapılacaksa, farklı renkler mutlaka dikkate alınarak yapılmalı, düşünsel ve örgütlülük düzeyinde samimi yankısını bulmalıdır.

Kürt ulusal hareketi Dersim (özgünlüğüne vurgu yapıyoruz) özelinde de önemli sonuçlara yol açtı. Kimlik bilincinin oluşmasına; bağlı olarak dilin ilk kez yazılı hale gelmesine, yeni kuşakların müzik, öykü, roman, şiir, resim v.s. alanlarında üretimine, kesintiye uğratılan tarih bilincinin yeniden oluşmasına vesile oldu. Bütün bunlar çok ağır bedeller üzerinden gerçekleşti.

Dikkat çekilen bu gelişmelerin yanında bazı zafiyetlere dikkat çekmek gerekmektedir. Bizim esas ilgili olduğumuz konu **"ulus"** algısıdır. Zira bu algı ittihatçı gelenek üzerinden tüm yenilikçi akımlara, Türkiye sosyalist hareketinden de Kürt hareketine yansıyan etkiyle oluşmuştur. Genel olarak Kürt halkı özelinde devrimsel gelişmelere yol açan bu dinamik, Kürt halkının farklı renkleri anlamında gereken duyarlılığı gösterememiştir. **Düşünsel boyutta farklılıklara vurgu yapılmışsa da pratikte yansısını güçlü bir şekilde bulamamıştır.** Bunun temel nedeni egemen ulus algısından etkilenmedir ki bu durum kendini Kürt ulus algısında tek tip eğilimi olarak açığa vurmuştur. Eğer Kürt halkının dilsel ve inançsal farklılıkları güçlü bir şekilde kapsanamadıysa bunun üzerine düşünmek gerekir.

Kurmanci de kaydedilen büyük gelişim, Kirmancki de başarılamamıştır. Bunun nedeni; özgür Kürdistan sonrası bir lehçede, ezici çoğunluğu oluşturmaları nedeniyle de Kurmanci de karar kılınacağı anlayışıdır. Bu anlayış tartışma, aşılma sürecine girmişse de pratikte ki yansıması hala güçlüdür. Bu durum Dersim'li yurtseverler anlamında da kültürel üretimsizliğe yol açmıştır. Ortaya çıkan kültürel ürünler teslim edelim ki söz konusu mücadelenin yarattığı zeminde; fakat esas olarak (Kirmancki özelinde) örgütlülüğün dışında olan kesimler arasında görülmektedir. Şimdi yaşamını ortaya koyacaksın, ağır bedeller ödeyeceksin fakat uğruna bedeller ödediğin değerlerin sahiplenilmesi noktasında denk düşen bir çaba içerisine girmeyeceksin! Oysa asimilasyonun en sistemli ve uzun süredir dayatıldığı bu coğrafyada en büyük karşı atılımın gerçekleşmesi gerekirdi. Kürt kültürel coğrafyasında yer alan diğer topluluklara değinmesek bile, tek başına, milyonlarca ifade edilebilecek Kirmancki konuşan kitle, yine inançsal düşünsel/toplumsal sistematik olarak, farklı lehçeleri konuşsa da milyonlarca Alevi var. Bu kitlelerle ciddi bir buluşma sorunu yok mudur acaba? Bütün sorun söz konusu topluluklarda mıdır?

Dersim'in aydını kimdir sorusuna birkaç paragrafa değinmeden önce bir kez daha dikkat çekelim ki ittihatçı zehir; en radikal konumda da olsa bütün yenilikçi hareketlere sızmıştır. Yenilikçi hareketlerin yoğun ilgisi nedeniyle Dersim; resmi ideolojinin kamufle halleriyle boğuşmaktan muzdariptir. Açıklamalarımızda toptan ret anlayışı ya da tarafsızlık yoktur. Fakat dikkat çektiğimiz hususun bilince çıkarılıp tüm taraflarca sorgulanması Dersim'in geleceği için yaşamsaldır. Ayrıca vurguladığımız çevrelerin gerçekten özgürlükçü bir misyona kavuşmaları içinde aynı öneme sahiptir.

Dersim'in Aydını

Dersim, insandan ve doğadan yana yürütülen tüm mücadelelere evlatlarını katmıştır. Bunun ağır bedelleri olsa da onur duyduğumuz bir realitedir. Değişik cenahlarda söz konusu mücadelelerde yer alan çok sayıda insanımız ideolojik, felsefi birikime sahip ve gözü karadır. Bu nitelikler insani açıdan önemli ve demokratik yaşamı güçlendiren bir faktördür. Bütün ülkede, demokratik yaşama dair verilen mücadelelerde, örgütlülüklerde Dersimlilerin yoğun katılım ve desteklerini rahatlıkla gözlemleyebiliriz. Fakat çoğu zaman öncülüğe

Alişer Efendi'yi, Dersim'in aydınına prototip teşkil eden bu dervişi bir başka yazımızda etraflıca algılamaya çalışacağız. Şimdilik dikkat çekmekle yetiniyoruz.

Berlin'de MUNZUR gösterileri!

**Slughter to turn
brown nation**

Phonem- und Graphem-Bildung
Kern der Schrifttheorie ist die
phonetische und graphische
Darstellung der Sprache. Die
Schrift ist ein System von
Zeichen, die die Laute der
Sprache in einer bestimmten
Form darstellen. Die Schrift
ist ein Mittel zur Übermittlung
von Informationen. Die Schrift
ist ein System von Zeichen, die
die Laute der Sprache in einer
bestimmten Form darstellen.
Die Schrift ist ein Mittel zur
Übermittlung von Informationen.
Die Schrift ist ein System von
Zeichen, die die Laute der
Sprache in einer bestimmten
Form darstellen.

**İsmet İnönü değil,
Zartlı Karaman olsun**

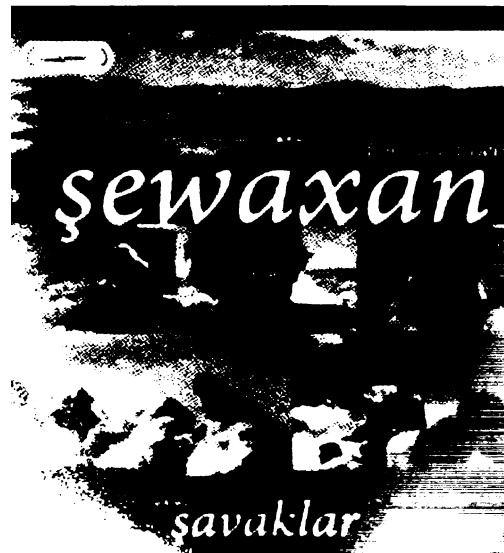
terras brasileiras, cujo poder sobre o mundo que nos
cerca se mede de paradas variadas graças aos
serviços oferecidos às nações latino-americanas. Não
há dúvida de que, graças ao trabalho desenvolvido
nestas instituições, os países latino-americanos terão
uma melhor compreensão do mundo e, portanto,
uma melhor compreensão de si mesmos. Assim, a
cooperação técnica é uma das formas mais eficazes
de promover o desenvolvimento econômico e social
das nações latino-americanas.

newede

DERSİM

BARIŞA SAVAS KURŞUNU

*Serê to balişna de bo,
gosê to dina de bo!*

EREN DENİZ'İN KIRVESİ

Ali C. Yıldız

Hani Dersim'de 'gelenektir' veya 'yaygın bir kültürel ve dini ritüeldir' dersem inanmayın, yalan olur. Lakin bizim ailenin bilinen geçmişinden bugüne kadar süre gelen tarihine baktığımızda bu pekala bir gelenektir denilebilir. İşte buna inanın! Zira biraz sonra bu geleneğin halihazırda son halkasını temsil eden bendeniz sizlere bunun nasıl cereyan ettiğini bizatihi anlatacağım. Vakayı, bu kültürel ve dini ritüelin benden önceki fevkalade inançlı temsilcisi olan babam, Hüseyin Yıldız'ın (nam-ı diğer **Wusen Ağa-i Kasım**) bakış açısından anlatmaya başlayayım.

Dersim'e ve onun nadide kültürüne aşina olanlar '**kirvelik**' kavramını ve onun inançlı Dersimliler üzerindeki bağlayıcı etkisini çok iyi bilirler. Genelde kirvelik en az bir erkek evlat sahibi olan biri göreceli olarak varlıklı diğeri de nispeten yoksul iki aile arasında en az bir ailenin talebi üzerine karşılıklı varılan bir akitir. Bu akitle ailelerden birisinin reisi (**baba**) diğer aileden '**peşine atılan**' (kucağına bırakılan/kendisine emanet edilen) henüz sünnet edilmemiş çocuğa yaşadığı sürece bir tür vaftiz babalık yapmakla kendisini sorumlu ilan etmektedir. Bu bağlamda kirvelik bir mertebedir ve bu mertebeye öncelikli olarak '**Muhammed'in Honçası**' (üzerinde bir örtü, bir sini ya da lengeri bulunan içi ikram dolu masa) indirilerek vasil olmaya çalışılır. Bu masada Allah'ın bütün kullarına kirvelik kurmaları gerektiğine dair emirleri dede tarafından dile getirilir. Sonra sünnet gerçekleştirilirken kirve çocuğa eşlik edip onun mutlu eden hediyeler alır. Bu ritüelden sonra hem çocuk ile kirvesi arasında hem de iki aile üyeleri arasında kuvvetli bir bağ kurulmuş olur. Bu bağ sadece iki aile reisi ile erkek çocukları bir araya getirmemekte, karşılıklı iki ailenin bütün fertlerinin birbirlerine karşı gönülden bağlılığını sağlamayı taahhüt etmektedir. Yani bu iki ailedeki kadınlar da birbirlerini '**kirve**' diye çağırmakta ve onun ağırlığına uygun davranışlar sergilemektedir.

Esasen sünnetle erkekliğe geçen bir çocuğun babasından sonraki ikinci en önemli dayanağı olan bir kirve bu durumdan gurur bile duyabilmelidir. Zira, ikinci bir oğlu olmuştur ve kendisine bu görev verilerek büyük bir onur bahşedilmiştir. Ancak, kirvelik kurumu daha çok kapsam itibarıyla zaman

içinde büyük bir değişiklik göstererek Dersimlilere özgü bir hal almıştır. İlk olarak, iki aile arasındaki kirveliliğin sosyal dayanışma özelliği olan 'bir fakir-bir zengin aile' arasındaki akit niteliği büyük oranda yitirilmiştir. Güçlü aileler arsında giderek artan oranda karşılıklı çıkara dayalı kirvelik akitleri tecelli etmeye başlamıştır. İkinci olarak, sadece iki aile arasında kalması gereken kirvelik sözleşmesi dallanıp budaklanarak yedinci kuşak ve daha ötesi için bile yaptırım dayanağı olarak ortaya konulmuştur. Bu yaptırımların yaygınlık ve kesinliği önemli bir toplumsal kurum olan kirveliliğin itibarını sarsmıştır. Zira, özellikle kirvelik sözleşmesi ile birbirine vasil olan iki aile arasında evlilik ve benzer ilişkilerin kurulan kardeşlik bağı dolayısıyla men edilmesi, daha sonraki dönemlerde pek çok insanın bu kurumu tanınamalarını, ret etmelerini gerektirmiştir. Kirveliliğin tesirini yedi cedde kadar sirayet ettirmesi, bu kurumun Dersim halkı üzerindeki manevi hükümrancılığını adeta alaşağı etmiştir denilebilir. Kirveliliğe dair yaşanan üçüncü ve son bozulma ekonomik sebepler dolayısıyla bu bağlılığı göstermekte zorlanan inançlı insanların sayısındaki artışta gözlenmektedir. Dersimliler liberalleşmiştir, hatta neo-liberalleşen Dersimlilerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Zenginleşenlerin ayısı artmış, eğitim seviyesi kümülatif olarak yükselmiştir. Özetle Dersimliler kentleşmede ipi diğerlerine göre önde göğüslemiştir. Ama ne pahasına!.. Özetle, kirvelik makamının bugün geline nokta artık temsile uygun inançlı şahsiyetler bulmakta zorluk çektiği kanımca aşıkardır.

Yazının başında sözünü ettiğim zat, Wusen Ağa-i Kasım, babası Ağa ve dedesi Kasım'dan gördüğü bir geleneği kendi evlatlarına aktarmak için daha ilk çocuğu doğar doğmaz ona iki kirve tayin etti. Biri herkesin bildiği ve yaptığı gibi eşraftan saygıdeğer bir esnaf; lakin diğeri şimdi duyunca pek çoğunuzu şaşırtacak olan Dersim'in kadim, züht sahibi velilerinden, erenlerinden, ulularından biri olan **Sultan Melek**'ti (ya da Sultan Melik!). Sultan Melek bir çeşmeden ibaret mabetti. Yerin çok derinlerinden kaynayıp gelen Sultan Melek'in suyu her mevsim soğuk, içimi de lezzetliydi. Bu kutsal suyu insanlar sadece susuzluğunu gidermek,

oyunlarını, sığırlarını arlalarını sulamak için ndıklarında kendileri, la bu sudan, bu kutsal n her kim ve ne olursa inanılırdı. Bu çeşmenin boyunca bu suyu kutsal aygı göstermişlerdi. Bu finsel törene ev sahipliği nlar güçleri oranında pak giyinip kurban ve mak için bu çeşmeye te öncesinden bilinirdi. e hem maddi hem de di. Mesafe yakında olsa, hep birlikte dışarı çıkar başlarında evin reisi ya ak gönüllü bir dinginlik rürlerdi. Bütün aileler ayyla getirilen adaklar zır hale getirilip dualar iyaret edilen mekanda oturularak her adaktan ar bir araya getirilip hep abbetle tüketilirdi. Bu çok alçak gönüllü bir ıdu. İşte sözünü ettiğim renlere ailesi ile birlikte

Baba'ydı. Sultan Baba ulu bir dağdı. Ovacık il Pülümür arasında konuşlanmıştı. Yüksekliği 300 metre civarında olan bu silsilesiz yek pare dağın bölgede sıkça anlatılan bir efsanesi vardı. Sanıyorum pekte uzak olmayan bir geçmişte Sultan Baba'nın eteklerinde konuşlanmış pek çok köyün birinde cimri mi cimri, acımasız mı acımasız, merhametsiz mi merhametsiz, dalavereci mi dalavereci bir esna varmış. Civarda insanlara yapmadığı kötülü kalmamış. Aklı selim sahibi inançlı ve bilge insanla bunu defalarca uyarmışlar. *"Yukarıda Sultan Baba var, bari ondan kork. Fakir fukaranın rızkına göz dikme harama uçkur çözme"* demişler ama ondan teşekkür yerine azar ve küfür işitmişler. Zalimin zulmü sessi sedasız bir şekilde bir süre daha devam etmiş Günün birinde, akşama doğu bu zorba ve acıması adam dükkanını kapatmak üzereyken, Sultan Baba'nın üzerinde şiddetli bir patlama ve ardında önce havada yükselen sonra da köye doğu inmeyi başlayan bir alev topu görünmüş. Gürültüyle bütün köylüler evlerinden çıkıp huşu içinde vakay seyretmeye koyulmuşlar. Ateş topu köye yaklaştıkç köylülerin Tanrı ve Sultan Baba'ya olan yakarıları artmaya başlamış. Bu sırada zorba ise, *"Aman demiş. "Bu köyde bunca ev var, bu ateş topu gelir d benim mekanımı mı bulur sanki"* diye böbürlenere içeriye girip o günkü hasılatı bir kez daha saymay başlamış. Dönerek yanan ve köye doğru yaklaşı

olası görünmüyordu. İnsanlar her yaz Temmuz ayı başında hep birlikte bu kayaya tırmanıp orada dualar eder ve kurbanlarını keserdi. Yayladan oraya varmak oldukça çetindi. Tırmanış yaklaşık bir saat sürerdi. Ancak tören sonunda bütün insanlar büyük bir manevi doygunlukla kayalıktan inip çadırlarına giderdi. Bu kutsal mekan **Kalo Şis** (Aksakalı Dede) olarak biliniyordu. Bu mekanın arkasındaki bir başka kayalıkta ise Kalo Şis'in zamanında kaldığı devasa bir mağara vardı. Wusen Ağa-i Kasım her ne zaman ağzını açıp dua etse herkes onun Kalo Şis'i de telaffuz ettiğine şahit olurdu.

Zaman su gibi akıp gitti. Wusen Ağa-i Kasım zorunlu olarak memleketini, toprağını terk edip kemale erdiği bir yaşta büyük bir kentte ikamet etmeye başladı. Bu onun için çok zordu. Alışık olduğu coğrafyadan koparılmıştı. Kendisini ait hissettiği hiçbir şey artık ona yakın değildi, daima çağırdığı, yalvar yakar seslendiği Dersim erenleri, velileri ve pirleri hariç. Ölünceye kadar onlara seslenmeye devam etti.

Şimdi benim de bir oğlum var. Onu, diğer velileri, uluları, dedeleri, pirleri incitmeden **Düzgün Baba**'nın peşine attım; sevgili oğlumu, en değerli varlığımı onun merhametli eteğine bıraktım. İnaniyor ve biliyorum ki, ne zaman oğlum darda kalsa, kirvesi Düzgün Baba onun yanında olacak ve ona el uzatacak. Elbette o da Düzgün Baba'yı hep bilecek ve yüzü ona dönük olacak, tıpkı benim kirverim Sultan Baba'ya olduğum gibi...

Haq, İqrar, Cem ve Evrensel Hukuk

AI ERENLER

İnsanlar arası ihtilafları gidermenin Türkçe'deki medeni adı hukuk. Hukuk, etimolojik köken itibarı ile haklar, gerçekler anlamına geliyor. Yani hukuk, hakları, gerçekleri tanımlama yöntemi, uygulaması.

Hakların, gerçeklerin neler olduğunu çocuklara masallar, destanlar ile öğretiyoruz, haksız, yalanı, iyiyi ve kötüyü. Rüştüne ermiş insanlar için hukuk, suçluyu bulma, cezalandırma, haksızlığa uğrayan mağdura hakkını verme yolu. İnsanın medeniyet yolculuğu en geçerli hak yoluna ,evrensel hukuk' demiş. Evrensel hukuk ise öldürmeyi, idam cezasını reddediyor ve kötünün, suçlunun toplumdan uzak tutulmasını ve hukuki terbiye görmesini öneriyor.

Medeniyet tarihinde hukuku tanımlayan iki olgu var, biri iktidar sistemi, biri de kurumsallaşmış din kültürü. Bu iki kaynak tarihte kimi zaman kurumsal olarak birleşmiş, kimi zaman ise birbiri ile hakimiyet kavgasına girmiş ve hakim olan, insanlığa ya kılıcı, cihadı, ya engizisyonu, ya da giyotini bahşetmiş. Oysa medeni hukuk , idam bir ceza değil , hak, gerçekler doğruluğunu kanıtlamalı ve korumalı' diyor. Çünkü ölüm hakları ve gerçeği, yani hayatı, yani herşeyi bitirme fermanı.

Dersimli Kırmancılar kendi dillerinde tanıya, "haq" der ve tartışmalı bir durumda, karşısındaki haklı olduğunda, haqa to esta, haklısın' diye ifade ederlerdi. Yani, haq=hukuk, tanrı=hukuk/adalet.. Bu ifadelerin modern dil felsefesi mantığına tercümesi: tanrı=hukuk (tanrı=haklar ve gerçekler). Bu, haq' da eksik olan, kılıç, cihad, engizisyon ve giyotin.

Dersimliler haq yoluna "ıqrar" derlerdi, yani kararlaştırma, yani birlikte karar verme, karar birliği, yani demokrasi. Ve Dersimliler'de sevgi ıqrar, komşu ıqrar, talip, pir ıqrar idi. Ve hatta , Ya haq oli, to virende hometa xore be comerdiye, theyr u turi re, mılçık a werte biri re, kamo ke thengiedero, verende ine re derman bide, roştıye peda kere, badena ki, kose ju de mare, , Ya

haq, önce muhtaç olanlarına, doğadaki canlılarına, ormandaki kuşuna, darlık çekene, önce onlara derman, ışık ver, sonra da bir köşede bize', diye dua ederek darda olan her canlının hakkını ıqrar bilirlerdi. Yani önce doğa hakkı, canlı hakkı, en sonunda da biz insanların hakkı, derlerdi. Ve haq a bir yol da biçer, ya haq, gzeve to ke esto, gzeza to de bımano, to neqiye mara dürrı bere' Ya haq, kusura itirazın/sitemin varsa haznende sakla, kötülüğü/cezayı bizden uzak tut', derdi.

Bu nedenle mi ki, ıqrar kültürü haksız dışlar ama, ölüm fermanını bilmezdi.

Cem Dersimliler' in divanıdır. Bu nedenle, her haq'ını, hukukunu cemde, divanda ararlardı. Cem, bir araya gelme' dir, yani birliği savunma, birlikte karar verme. Dersimli sabah kalktığına güneşe selam verir, ıqrar eder, akşam aya saygısını dile getirir, dua eder, suyu, ağacı, taşı ziyaret eyler, toprağa, teberık' der kutsal bilir, yani insanı, canlı cansız doğasıyla, bir görür, canlı cansız hayatı, haq'ın, hukukun birliği sayardı. Dersimliler cemlerine, bu birlik iradesiyle, lokmasını, meyvesini ve derdini getirir, divanda dara çekilir, haq'ına düşeni ıqrar kabul ederdi ve pirlar haq divanını ıqrar

haq'ının edep, erkaniyla tartar, ceme haq'ın, ıqrarın birliğini kabul etmeyenleri almaz, onları, ıqrar hukuku için, cem' in, birliğin dışında görürlerdi. Ama pirlar ıqrarı kabul etmeyenlere dahi ne ölüm fermanı, ne kılıç, ne de giyotini, haq' eylerdi.

Evrensel hukuk, yani haq' ın, yani hakların, gerçeklerin birliğini, canlı cansız tüm dünya için geçerliliğini öngörüyor. Bu değerlerin geçerliliğini birlikte karar vermeye, yani ıqrar'a, yani demokrasiye bağlıyor, birlik hukukunun, yani ,haq'ın kabulünü de birliğin varlığına, yani cem'e bağlıyor.

Evrensel Hukuk: ,haq', demokrasi: ıqrar, canlı cansız hayat: cem, deyip, gerçekler demine , ondört bin yıl gezdik, pervanelikte'.

SUCA BULU

Müzik dinliyorum günlerdir. Sabahın yakıcı güneşi balkonumdan ayrılmıyor bir türlü. Ateş deta. Klima zehir zemberek çalışıyor. Fatura yüksek gelecek bu ay. Yasemin su vermeyince oyununu büküyor. Tıpkı boncuk gibi. Kedim 19 aşında. Geldiğinde dört tane kardeşi vardı. Minnoş, irin ve Duman... Bir ara Boncuğun çabasıyla urtuluştaki evimde 11 kuyruk salınırdı. Erken öbetlerde halimi düşleyin. Geceliğimden ukanlara tırmanan irili ufaklı kediler, yatakta yurken benimle dönüp duran tüylü yaratıklar. onuştukça yanıt döken ufaklıklar. Koltuklar, çekler ve şansız akvaryum kiracıları.

Müzik; Kardeş Türkülerin “Bahar” adını verdikleri çalışmaları. Gülsüm diye bir söz müzik var

Hasankeyf'de tahtların kahkahaları saklı kentin balıklarıyla, puluyla neden buluşmasın. Biz olmak dururken ayrılığın yakamıza ilişmesine izin yok. Bugüne kadar tamamlanmış 700 baraja karşın birlikteyiz. Kurulması plânlanan ve çalışması yürütülen baraj ve heslerin fotoğrafını merak edenler için en yakın tarih Rize İkizdere. Olabilecekleri hayal etmeye gerek yok. Her şey çıplak ve ortada.

Suyu evinden söküp almaya çalışanlar, satmak, kiralamak, kullanım hakkını devretmek için kapalı kapılar arkasında koca koca defterlere korkmadan imza atanlar!.. Gelecek çıkarlarınızın değil çocuklarımızdır. Alliano'i'da bilgiyi hiçe sayıp, Fındıklı'da yaşam hakkını çöle teslim etmeye kalkıştıkça biriz beraberiz. Munzur'da, Yuvarlakçay'da sofranın bereketine göz dikip Loç'da çamın dallarına kepçe asanlar, Palovit vadisindeki, Erzurum, Artvin suyunun, vadisinin adresini bulamayacaklar yine onlar!.. Haksızlık bin yıllardır değişmedi. Şimdi değişmeli... Suyu özünden koparıp yolunu değiştirmeye çalışmak kime, kimlere hizmettir?.. Sorular çok. Bir çok hastalığın özellikle bebeklerde, çocuklarda su nedeniyle olduğunu bilenler orada mısınız?.. Görmezden gelin bizi. Anladık... Ya kendi çocuklarınız?.. Suyu parayla değiştirenler yanıt arıyorsanız işte "biz"...

Bunu hiç beklemediler! Böylesine sevdalı, tutkulu, özgür çocukları ummadılar. Sofranızı, gönlünüzü tereddüt etmeden açın. Asmen, Ercan, Diren, Gilman, Süreyya, Yağmur, Eren, sen, o...su insanları. Suyun evi yok oluşturma diyen. Senin, diğerinin ocağı yanmasın aman!.. Aşk bu olmalı. Suların birbirine döküldüğü toprakların, taşın, üç beş anılmayan, hakkının verildiği günlerin habercisiyiz. Haritamızın adlarına dokunmadan bekliyoruz güzeli. Suyun isyanı.

Güneşle dökülen kimsesizlerin yuva bulduğu yer su!.. Heves sahiplerinin önünü kestiği çağlayan!.. Balıkların, kuşların, bitkilerin, köyün, ekinin, rüzgârın... Besé'nin tandır pişirdiği, saçlarını açtığı akar su!..

Bekle ömrümüzü sana verdik!..Geliyoruz!...

İZMİR 2010

MUNZUR FESTİVALİ ÖNCESİ

MUTU KÖPRÜSÜ'NDE HALAY

Ali ERENLER

Pencereni aç, koşuşan çocukları izle,
kulak ver sokağın sesine, güneş ruhuna değsin,
bırak rüzgar okşasın, sıcak ele hasret saçların,
sal yüreğini rüzgara, umut hayatına göversin,

her sabah yeniden açan güneşe bir merhaba,
her gün aynı durakta otobüs bekleyenlere,
Haydarpaşa garından iskeleye koşar adım,
Eminönü vapurunda bir çay iç, bir de simit ye,
işportacıardan her derde deva yeni buluşları dene,
bir yandan da dalgalarla oynaşan martıları izle,

Harem'den Erzincan otobüsüne bir bilet,
bir kilo üzüm, ekmek peynir, bir kaç da gazete,
bir ayran iç, Bolu Dağı'nda otobüs mola verdiğinde
Ankara yakınlarında Kızılırmak'a bir şiir söyle,
Akşam Yozgat bozkırında yanan tarlaları izle
Sivas ellerinde bir türkü yak, Pir Sultan gelsin dile
Kadılar fetva yazmış, sakın otele gitme

Erzincan' a vardığında karşında karlı Munzurlar,
Yüreği kan içinde bir gelin 1915'e mi ' 38 e mi ağlar
Munzurlar inat etsin, erimesin karları,
Ankara'ya protestolar yağsın,
Yıkılsın baraj duvarları.

eğer ahdım tutar ise Mutu Köprüsü'nde halay sözüm,
oğlumla gözelere vardığımda bastona dayansın dizim.

VE KADIN

Dilara BIÇAK

(Ceren Kadın Derneği 2010

Yazılamayan Yaşamlar Öykü Yarışması 1.si)

in sonra
zlerinin
biz evin
ralandı,
im kısık
işlediği
ağrıyor.
z, sanki
her yer.
ji duvar
eveli bir
m ama
şık 3 yıl
şyaların
iemden

ı içime
mezun
yatırım
devam

hakkımız yoktu, tek kelime etsek bu izin de elimizden gidecekmiş korkusuyla sustuk. Ben içeri girdim, onlara çay götürdüm....

1 hafta sonra kayıt işlemleri yapıldı, derken okullar açıldı ve liseli Zelal oldum. 3 yıl boyunca bir kere bile arkadaşlarımla bir cafede oturamadım, sinemaya, tiyatroya, konsere gidemedim. Okula bıraktımdı- okuldan alındım. Amcamın oğlu her gidiş gelişte yanımda oldu.

Okul günlerim böyle akıp giderken, babamın "erkek evlat istiyorum" cümleleri ortalıkta dolaşmaya başlamıştı. 40 yaşındaki annemden, benden önce 2, benden sonra da 1 çocuk kaybeden babam tek çocuk olarak "Zelal'le" yetinemeyeceğini her fırsatta dile getiriyordu. Annem ona erkek verememiş, eksik bir kadındı onun gözünde. "Seni seviyorum Xece, karım, kızımın anasısin ama ben soyumun devamını istiyorum, bir erkek istiyorum" derken başka bir kadın istediğini açık açık dile getirmiş oldu. Ona erkek evlat verecek bir kadın. Annem sustu... bu arada herkes seferber olmuş ona erkek evlat verecek bir kız arıyor, bazı aileler de

yağışladı
dim, bu
onunda
, "gitsin
am, ben
i. İtiraz

kendi kızlarını öneriyordu. Varlıklı Heso'ya kim kızını vermezdi ki... ben 18 yaşındaydım ve babam 20 yaşında bir kızla evlendi. Dağ köylerinden birinden getirildi yeni gelin. Hewal... Zeytin karası gözleri ceviz büyüklüğünde, beline kadar uzanan simsiyah saçları, hafif buğday teni, küçücük burnuna inat dolgun ve

büyük dudakları vardı... Güzel Hewal... 45 yaşındaki babamın yanında, kırmızı örtüsü yüzünü kapatmış öylece kaderine boyun eğmiş oturuyordu. Düğün yapılmadı, köyünden davul-zurnayla alındı, bahçede misafirlere yemek verildi ve herkes dağıldı. İçerideki odada babamın yanında, annemle-babamın fotoğrafının altındaki divanda oturuyorlardı. Annem mutfaktan hiç çıkmadı o gün. Gece benim yanımda uyudu, sabaha kadar ağladığını hatırlıyorum. Günler birbirini kovaladı, 1 ay olmuştu ve onlar Heso ve Xece, tek kelime etmemiş 2 yabancı gibi yemek yemiş, oturmuş ve akşam olduğunda da herkes sessizce odasına çekilmişti.

Hewal, eve alışmaya çalışıyor anneme, bana mahçubiyetini susarak göstermeye çabalıyordu. Çok sonra öğrenecektik ki Hewal, 10 bilezik karşılığında babama satılmış, sevdiğinden ayırmışlar, yüreği yaralı, bilmediği bir eve göndermişlerdi.

Annem 1 ay içinde 15 kilo verdi. Heso'su yabancılaşmış, evde tanımadığı bir kadın yerini almıştı. Zelal ona yetmiyordu, yetemiyordu.

Bir gece tek bir “ppaaat” sesiyle uyandık.
Annem yanımda yoktu, duvarda av tüfeği yoktu...

Ben odadan çıktığımda babam anneme sarılmış ağlıyor, Hewal onları izliyor, susuyordu. Göğsünden sızan kan betonda birikmiş, ela badem gözleri açıktı. Evet, annem yok sayılmaya daha fazla dayanamayarak canına kıydı. Yastığının altına bıraktığı yüzüğü ve diğer altınlarını kanlı işliğine sardım ve 3 yıldır aynı şekilde açılmadan duruyor.

3 yıl önce annem sonsuza dek susmak üzere gitti, ben liseden mezun olalı 1 yıl oluyor ve Hewal babama 1 erkek evlat verdi, Şilan. 1 yaşında şimdi, çok ilginç ama anneme benzeyen ela badem gözleri var. Sanki annem onun gözlerinden bana bakıyor.

Liseden sonra üniversite sınavına girmeme izin verilmedi, Hewal sustu.

Şimdi de beni Hewal'leştirmek istiyorlar ve Hewal yine susuyor.

Bazen annemin o meşhur lafı aklıma geldikçe taş olsam daha mı iyiydi diyorum “Qantir nazé, xwé şin nayé” Annem kadının boyun eğdikçe söz sahibi olamayacağını bu atasözüyle anlatmaya çalışırdı. “Kadın “taş” olmaya ne kadar da meraklı, hep susarak kendi kendimizi bu sona mahkum ettik, kızım sen susma” derdi.

Gitti, yapayalnızım, Hewal susuyor...

Onu çok özlüyorum, yataktan çıkmak istemiyorum, sonsuza dek susmak istiyorum...

İşte yine bağıırıyorlar!

- Zeelaaaaa|||||||

Kalkmıyorum, kalkmak istemiyorum...

Bugün onlar geliyor, babam beni benden 10 yaş büyük bir adama verecek, karısı ölmüş, 5 yaşındaki kızıyla kalmış adama. Ya Baran... Ya ben, hayallerim...

Doğru ya, söz hakkım var mı ki? Tercih yapma hakkım? Ben namusum ya!

Aşiretin namusu... Namus nerede? Tanımı ne? Nerede bulabiliriz kaybolan namusu? Bedeli nedir ki acaba? Kadın erkeğin namusu mudur? Ya erkek, onun namusu yok mu, Kadın da mı saklı acaba? Yazık !

Kafamı yastığa gömdüm, mor-sarı-yeşil renklerle etamine çiçekler dokumuş, işlemlerinde onu arıyorum... Ne güzel elleri vardı annemin.

Çeyizime de bunlardan yaptığını hatırlıyorum, dantellerde örmüştü.

Baran?

Baran, üniversitede, 3. yılını bitirdi, daha 2 yılı var, bitirince Sosyolog olacak. Arada bir çarşıda yanından geçiyordum, özlemle dolu bakışları yine canlandı karşımda. Liseden sonra doğru düzgün biraraya gelip konuşmadık, mektuplarını bile başka bir arkadaşşıma gönderiyor, Lizge bize getiriyor.

Evleneceğimiz günlerin hayalleriyle süslü mektupları defalarca okuyup sonra da yakmak zorunda kalıyorum, evde görülürse “namus”a (!) leke düşer çünkü, kıyamet kopar biliyorum...

Baran okulda şimdi, Çukurova'da. Acaba son gelişmelerden haberi var mıdır? Gelip alsa şimdi beni, kaçsam yanına... Ya da sussam sonsuza kadar.... Ne yapsam, ne yapsam?

Beynim beni terk etti, düşünemiyorum...

Geleceğim elimden alındı, eğitimim çalındı.

Şimdide sevdiğim elimden alınıyor, elime bambaşka bir hayat veriliyor...

Kader mi?

Hayır, hayımmırrrr... Kader değil bu, alın yazısı değil, kadınların yüzyıllardır gömüldükleri sessizliğin bedeli bu. Kadının kadına zulmüdür bu, erkeğin değil. Anaerkil bir toplumun nasıl ataerkil hale getirildiğinin trajik öyküsünün finalidir bu.

Kadere boyun eğmek yok, annemin yaptığı gibi sonsuz sessizliğe gömülmekte yok. Susmuyorum, kabul etmiyorum....

O yaz tatilinde yaptığım gibi sessizce izlemeyeceğim, Hewan susuyor... hep susuyor.

- Zeaaaa|||||||

İşte yine bağıyorlar, kalktım. Bir kez daha av tüfeğine, İran işi haliya baktım, çerçevenin boş çivisi duruyor ama duvarlar tertemiz. Kireç kokuyor oda...

Giyindim, sandığı açtım, annemin işlediği tülbentlerden birini saçıma bağladım... ellerini başımda hissediyorum...

Odadan çıktım, bahçedeki çardakta oturuyorlar. Hewal, babam, büyük amcam ve karısı...

Kahvaltı bitmiş bile, hepsi gözlerini dikti üzerime...

Kot pantolonuma ve üzerindeki kısa kollu gömleğime bakıyorlar. Giymemen gereken bir şey biliyorum ama daha günün başından duruşum belli olsun istedim. Günlerdir, susarak, yemek yemeyerek, odadan çıkmayarak bir şeyi değiştiremedim. Bugün, herşeyi değiştireceğim gün olacak.

İşe kendimden başladım, gömleğin altına uzun kollu bady giymedim mesela, saçımı at kuyruğu bağladım, lastiğin üzerine annemin işlediği tülbenti toka yaptım. Gömleği kot pantolonumun içine koydum... kalçalarımı kapatması için üste salmadım. Yüzüme isyankar bir ifade oturttum, selam verdim ve boş bulduğum bir kürsüye oturdum.

Rüyam geldi aklıma, "Baran elimi tutuyordu" evet Baran elimi tutacak... Daha doğrusu, ben istemediğim bir adamın karısı olmayacağım, bunda kararlıyım.

Ben kimsenin malı değilim, alınıp-satılan meta değilim, korunacak "Namus" değilim ben...

Yıllardır, susarak kadının köleliğine boyun eğen kadınların ilk hecesi olacağım, sesiz çığlıklara ses, yitip giden umutlara minik bir mum ışığı olacağım.

Evet, ben Zelal.

Babamın boğuk sesi sessizliği bozdu, irkildik.

- Bugün gelecekler Zelal, git giyin.

- Giyindim baba, gelecekler senin misafirin benim değil.

- Seni alacaklar Zelal, vereceğim seni defalarca anlattım sana.

- Anlattın ve ben sustum baba. Artık söz sırası bende, ben evlenmiyorum. Evlenmek istemiyorum.

- Kızım namuslu bir adam, sende bizim namusumuzsun 21 yaşına geldin, evin barkın olsun.

- Namusumu koruması için "namuslu" bir adama ihtiyacım yok benim, namusumu kendimde koruyabilirim baba, hem namus nedir tarif eder misin?

- Sus Zelal, evleneceksin... verdim seni.

- Kaçarım baba, giderim buralardan gerekirse öldürürüm kendimi ve o adamla evlenmem.

- Hewal götür bunu içeri.

Hewal susuyor ve yüzüme bakıyor, tepkisiz...

Amcamın karısı ve amcam babamdan yana...

Ben yalnız.

İçeri gittik, ben yine odaya kapandım, Hewal sessiz kapıdan döndü gitti.

Kaç saat geçti bilmiyorum, öylece oturdum divanda. Derken bir koşturmaca, hareket duydum, camdan gördüğüm kadarıyla 15-20 kişi geldiler. Kız istemeye... Ellerinde hediyeler, büyükleri önde bir bir girdiler içeri.

Neler konuşuyorlar bilmiyorum ama tüm gücümü toparlayarak yanlarına gitmeye karar verdim. Zor bir kararla, dönülmez bir yola çıkacaktım. Saçıma baktım, biraz kolonya sürdüm

Ve odadan çıktım. Kapının yan tarafında durdum, hakkımda konuşuyor birtakım kararlar alıyorlardı. Mesela 15 gün içinde düğün vb olacak, Adana'ya götürülecektim. Anladım ki babam aklına koyduğunu yapıyor annemi duymadığı gibi beni de duymuyordu. Ve annemin o meşhur sözü "Qantir nazé, xwé şin nayé" kulaklarımda çınladı. Kendi başımın çaresine bakacak, kaderimi kendim çezecektim. Ani bir hamleyle kapıdan içeri girdim.

O odaya girdiğimde herkes şaşkın ve babam mahcup bana bakıyorlardı. Hoşgeldiniz dedim, belki beni kınayacaksınız ama hayatıma dair fikrim alınmadan kararlar veriliyor ve susmam bekleniyor. Susamam. Eminimki herbiriniz çok değerli insanlarsınız, kültürünüze bağlı, geleneklerinize düşkünsünüz. Ancak, ben yıllardır yok sayılan susturulan kadının sesi olarak konuşmak istiyorum. Analarınız, bacılarınız, kızlarınız... yüzyıllardır yok sayıp meta haline getirdiğiniz "namuslarınız". Gelenek, töre adı altında hiçleştirildiğiniz yaşamlar...

Ben bunun bir parçası olmak istemiyorum, görmediğim, tanımadığım bir adama eş olmak istemiyorum. Şu an namussuz mu oldum? Namus'un tanımı bu mudur? Hayatını tayin etmek isteği namussuzluksa, evet ben namussuzum. Vuracak mısınız? Yaşam hakkım yok mu? Buyurun karşınızdayım...

Ama bu adamla evlenmeyeceğim.!

Bütün bu kelimeleri nasıl sıralayıp yan odaya geçtim bilmiyorum ama bunu yaptım... Ben konuşurken herkes susmuş beni dinliyordu, kadınlar kapıda birikmiş izliyorlar, Hewal susuyordu. Babam yerinden fırladıysa da yanındaki yaşlı adam tuttu onu, beş dakika sürmedi belki ama bir ömre bedeldi o an.

Odanın kapısını kapattım, aynı divanda

BEN KİMİM ?

Zeynep KIRIKKAYA

Sen kimsin?

Ben kim miyim?

Soruya soruyla cevap veriyorum değil mi. Cevabı zor bir soru. İnan bana gerçekten de cevaplaması çok zor... Hani bundan bir iki ay önce sorsan, sana hiç duraksamadan cevap verebilirdim. Adımı, soyadımı söyler ve kim olduğum sorusunu yanıtlamış olurdum. İki ay içinde, insanın ne olduğu, kim olduğu gerçeği değişir mi diye sorma. Öyle bir değişir ki, öyle bambaşka biri olursun ki sen bile anlamazsın. Bildiğin her şeyin aslında koca bir yalandan ibaret olduğunu anlar ve ben gerçekte kimim diye sormaya başlarsın.

İki ay öncesine kadar bambaşka biriydim. Şimdiyse kim olduğumu bilmiyorum bile. Şaşıırıyorsun farkındayım. Şaşkınlığın söylediklerime anlam veremememden geliyor biliyorum. Merak etme anlatacağım her birini tek tek. Dinledikçe hak vereceksin belki, kim olduğum sorusuna neden cevap veremediğini...

Anımsıyor musun, çocukken en çok sevdiğimiz şeydi çatı katına gizlice gidip, orayı karıştırmak. Yasak bölgeydi bizim için. Yakalandığımızda az ceza almamıştık. Onca cezaya rağmen yine de bulduğumuz ilk fırsatta gitmekten vazgeçemediğimiz yer. Bizim evin tavan arası. Eşyaları karıştırıyorduk. Orta boy bir dolap vardı hani. Kapağını açtığımızda içinde onlarca üst üste yığılmış kâğıt olan dolap. Bizim için çok da cazip değildi kâğıtlar, umursamıyorduk. İşimiz yoktu onlarla. Biz daha eğlenceli bir şeyler arıyorduk. Senden sonrada çokça çıkmıştım oraya. Çocukluk geride kalalı yıllar oldu; ama ben hala fırsat buldukça çıkıp, karıştırıyordum ortalığı. Bazen işten döndükten sonra, sıkınsa canım tavan arasına atıyorum kendimi. Zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorum. Her şeyin yerini ezberlemişim; ama hep yeni bir şeyler bulma çabası var. Alışkanlık işte. Çocukluktan kalma alışkanlık. Boşuna demiyorlar yedisinde neyse yetmişinde de o. Kolay vazgeçemiyor insan. Büyümüş olmak da fark etmiyor. Bir şeyler hep yerli yerinde kalıyor. Değişmiyor.

İşte, her şey o tavan arasında başladı. Çocuk değildim artık. Yasak yoktu. Büyüdüğümünden derdim. Ondan ses etmeyişleri.

Babam bir iki kere neden çıkıyorsun tavan arasına diye sordu. Bilmem seviyorum dedim. Rüyalarımda hep tavan arasındayım diye gülümseyerek cevap verdim. Kaşları çatıldı. Ne rüyası diye sordu. Gülümsedim, hiç önemsiz diye yanıt verdim. Gerçekten önemsiz miydi? Yoksa onamı öyle demiştim bilmiyorum.

Evet rüyalarım. Uykularımı bölen o anlamsız rüyalarım. Kâbus mu demeliyim yoksa. Fark etmiyor çok da. İşte, beni büyüdüğüm halde, tavan arasına gitmekten alıkoymayan o rüyalar. Düşümde tavan arasında, dolabın önündeyim. Kapağı açıyorum. Kâğıtlar düşüyor önüme. Sonra tavan arasında hiç ummadığım bir rüzgâr. Gözlerimi açıyorum. Hiç bilmediğim bir diyar. Fırtınaya tutuluyorum. Nasıl da esiyor, bir bilsen. Saniyeler içerisinde toza bulanıyor her yer. Kâğıtların tozu demezsin sanki. Bambaşka bir şey bu. İlk toz bulutu havayı kapladığında atkımla sarıyorum yüzümü. Gözlerimi zoraki açıyorum. Çömeliyorum yere. Elimi siper edip gözlerime yere oturuyorum. Dizlerimi göğsüme, başımı dizlerime yaslayıp öylece bekliyorum.

Ne kadar zaman geçiyor bilmiyorum. Gök gürültüsüyle irkiliyorum. Nasıl da yağıyor. Gökyüzüne bakıyorum. Kurşuni bir renk. Neresi burası diye sorarken, sesler işitiyorum. Nereden geliyor, kimlere ait bilmiyorum. Etrafıma bakıyorum kimsecikler yok. Sadece sesleri duyuyorum. Kulak verip seslere, anlamaya çalışıyorum. Mümkün olmuyor... Uyanıyorum.

İşte her gece gördüğüm bu rüya. Anlam veremediğim, her defasında uyanıp buda neyin nesi dediğim rüya. Bir gün dayanamayıp uyandığım gibi fırladım yataktan. Tavan arasına gidecektim. Ne bulmayı umuyordum bilmiyordum. Rüyalara inanmazdım; ama her gece aynı şeyi görüyör olmaktan bıkmıştım. Odadan çıkıp merdivenlerin önüne vardığımda, babamla yüz yüze geldim.

"Ne oldu hayırdır ?" diye sordu.

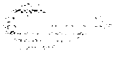
"Tavan arasına." dedim.

Anneme baktı bir an. Annem gözlerini kaçırdı.

"Şimdi kahvaltıya, sonra çıkarsın." dedi.

Hayır diyemedim ve masaya doğru isteksizce yürüdüm.

"Ne var, neden çıkıyorsun oraya?" diye sordu babam sofrada.

Rüyamdan bahsetmek istemiyordum, gülmelerinden korkuyordum. Ama dayanamayıp anlattım her şeyi. Babam anneme baktı önce. Sonra ilginç deyip sustu. Kahvaltı sonuna kadar bir daha hiç konuşmadık rüya hakkında. Günlük şeylerden bahsedip durduk. Kahvaltı bitince de doğrudan attım kendimi sokağa. Günlük işlerin peşinde koştururken bende unutmuştum rüyayı. Sonrası akşam. İş yorgunluğu. Hava soğuk, otobüs sıcak. Koltukların birinde uyuklayarak vardım durağa. Otobüsten inince sert rüzgârı hissettim. Daha birkaç metre gitmemişken hızlandı. Ne varsa etrafta başıboş, önüne katıp götürdü. Paltoma sıkıca sarındım. Adımlarımı hızlandırmıştım ki gök gürültüsüyle irkildim. Başımı yukarı kaldırmama fırsat kalmadan, sağanak yağmur başladı. Gök delinmişti sanki. Sırlıklam olmuştum. Toz. Yağmur. Çamurdan adam olmuştum... Tıpkı rüyadaki gibi...

Koşar adım eve vardım. İçeri girer girmez, ışığı yakıp üst kata doğru merdivenleri ikiye üçer çıktım. Kimse yoktu evde. Olsaydı da pek bir şey değişmezdi. Kesin kararlıydım bu sefer. Geciktirmeyecektim hiç bir şeyi. Dolabın önüne gelince duraksadım bir an. Adına ne korku ne de heyecan diyemediğim bir şey geldi oturdu içime. Çömeliye yere kapağını açtım dolabın. Kâğıtlar düştü önüme. Bir kaç fotoğraf. Çocukluk günlerimiz. Sen ve ben bahçedeki ağacın altında. Annem ve babam. Babam koltukta oturmuş dizinde ben, hemen yanı başında annem. Fotoğrafları geçip kâğıtlara bakmaya başladım bir bir. Neler yoktu ki. Mektuplar, faturalar... Babam ne bulursa saklamış yine deyip gülümsedim. İşinden olsa gerek hiç bir belgeyi, hiçbir evrakı atmaz, hep saklardı bilirsin. Bir kâğıdı atacak olsak. Önce babama götürürdük. Kâğıda bakar, sonra atılıp atılmayacağına ilişkin son kararı verirdi. Kâğıtların hepsine tek tek bakıyordum. Değişik, bilmediğim pek bir şey yok. Saçmalık benimkisi bir rüyaya inanıp ne yapıyorum diye kızırıyordum kendime. Yine de hoşuma gitmişti, eski eşyaları görmek, anıları tazelemek. Tozdan pantolonum batmıştı. Tam bakmayı bırakacakken, dolabın arka tarafında, üstünde adımın yazdığı bir dosya gördüm. Daha önce hiç görmediğim bir şeydi. Açınca içini fotoğraflar döküldü önüme. Yine sen ve ben. Can arkadaşım. Kardeşim olmayışından mıydı seni bu kadar sevmem, bilmiyorum. Her fotoğraf karesinde sen varsın. Daha neler yoktu ki. Karneler, okuldan gelen şikâyet kâğıtları... Gülümsüyorum gördükçe.

Babam hiç bir şey atmamış. İyi ki de atmamış. Görünce hepsini geçmişe daldım. Dışarıdaki yağmuru, üşümeyi, tozlanan üstümü hepsini unuttum. Sana anlatırken bile unuttum her şeyi baksana. Hala bekliyorsun değil mi ben kimim sorusuna neden cevap veremediğimi... İşte bu kâğıtlar içinde öyle bir kâğıt vardı ki son sayfaları çevirince fark ettim.

Fark etmek...

Bu kelime hiç bu kadar anlamlı gelmemiştir daha önce. Şimdi sana yazınca ayırımına varıyorum. İnsanın kendini bilmesi, kendinin farkına varması... Yine lafı dolandırmak üzereyim. Neyse... İşte üstünde adımın yazdığı o kâğıt. Adımın yazdığı diyorum; ama aslında üzerinde sadece ismim yazmıyordu. Adımın altına iliştiydikleri bir de not vardı. İşte tüm sorularımın başlangıcı.

Ben kim miyim?

Ben...

Ben, adına evlatlık dedikleri biriyim.

Yüzünün halini düşünüyorum şimdi. Bana sormak istediğin bir sürü soru vardır. Oysa hiç birine verebilecek bir cevabım yok. Ben de bilmiyorum. İnanamayıp bir kaç kez sesli okudum. Evet, benden bahsediyordu. Yanlışlık yoktu.

Ne kadar kaldım orada bilmiyorum. Aşağıdan gelen sesleri duyunca kendime geldim. Kâğıtları apar topar dolaba yerleştirdim. Dosyayı alıp, aşağıya indim. Annem ve babam gelmişti. Bir şey söylemelerine fırsat vermeden, yorgun olduğumu söyleyip odama girdim. Bir şeyler yeseydin dedi annem arkamdan. Arkamı dönmeden dışarıda yediğimi söyledim. Yüz yüze gelmek istemiyordum. Gelip de ne demeliydim onu da bilmiyordum.

Günlerdir durmadan sorup duruyorum kendime. Ben kimim gerçekte? Cesaret edemiyorum, gidip bizimkilere konuşmaya. Anlatacaklarından korkuyorum sanırım. Bir gün babam, bir sorunun olup olmadığını sormak için odama geldi. İş yorgunluğu deyip, geçiştirdim. İnanmadı; ama üstelemedi de. O akşam tavan arasına çıkan merdivenlerin başında annem ile babamın sesini duydum. Yukarı çıktılar. Ne kadar kaldılar, ne yaptılar bilmiyorum; ama fark ettiler. İşte o günden sonradır ki ben onlardan, onlar benden kaçıp duruyoruz. Karşılaştık da göz göze gelmiyoruz. Evde ölüm sessizliği... Ne kadar daha devam edebilirim böyle bilmiyorum.

İşte böyle...

Öğrendin her şeyi. Kimseler
tamadım. Suskunum şu aralar. Ban
şmayan bir suskunluk bu. Soranlara türlü
neler uyduruyorum. Anlatamıyorum kimseye
denli zor, bir bilsen. Sana yazmaya kara
nem de çok zor oldu. Nasıl başlamalıydın
iyordum. Yazmaya başlayıp, sonrasında
ışturup attığım kâğıtların sayısı o kadar çok ki
erce şey anlatmışım sana mektuplarda; ama
nasıl anlatılır ki... Zorlayıp kendimi, yine di
ttim işte. Dilim döndüğünce.

Gitmek istiyorum şimdilerde; ama nereye?

Kendini bilmek istiyorum...

Ben kimim gerçekte?

**GRUP
MİNİZUR**

H A Y K I R I Ş

s: Efendim. Zeus'o ke Asmenrawo ey sere sor
wenke ez ewru zerera tever nêbine. Nao ho
vejine. Zövna ki nêzonen çiyo he
suzo. Bizonene qeytia hên nêkerdene.

ilius xo çarna.)

ius: Çigo?

ius: Nihilius?

ius: Sondi wenke ovi.

ius: Mordemo ke mı linge kuye pa dave kulin
saravire.

es Liberius'i de nâdano)

s: Efendim son di wenke ez uza nêvine.

MUSIC GALA

CD-MC-VCD-DVD

Hasan Emektar

*Keupstr. 78. 51063 Köln - Mülheim
Tel: 0221- 611 02 81
Mobil: 0178 413 44 58*

nâda hên bizone ke hasare herçi vi. Zonene çı yeno sari serde. Zonene tode ke nâda riye to yeno çı hal. O, waxto ke mavêne i hire waxtu u mavêne fikre xode mend; vatena zere xo arde hurendi tode nâda.

Nihilus: Uwe wazena?

Liberius: Zof rind beno...

Nihilus: Rind vana, hama yimu biane?

Liberius: Yimu biane ison finara raa serbestiye dima. Zövnä ki teyna serbestiye wastene serbestiye sero lavetiane isoni rasnena serbestiye.

Nihilus: Çituri beno?

Liberius: Roe ison ke cane ison de hepis mend, ro serva xelesa xo xo est şiya heqi ke uza bı xeleşiyö. O waxtra nat hên amo. O ruval ra je vatena ma qesa de ret'e niya serbestiye.

Nihilus: Ma çı fıkirkeme?

Liberius: Dı ewki este. Ewko jura xısmekare ma raji niye. Waxto ke inu qeseykerd mı hesna. Ewko diyine ra hem yi hem ki ma raji nime.

Nihilus: Çigiye yi ewki?

Liberius: Hete ekonomi ra serbestiye. Xısmekare ma, helaliyera wazene ke wayire hêsa ve, gunde xode birame. Bê hêsa mendene re raji niye. Na dawa, dawawa ke serva serbestiye zere isoni vênena, pızırnena ra a dawa niya. Dawawa ke eve raştiye qale cı bena dayina xo zeriya, xoriya.

Nihilus: Ma ewke diyine?

Liberius: Serbestiya ekonomi wastene eke teyna seveta weşıya xo ramitena o waxt heqa xuya. Ma ke xo inura berz guret, xo dusta nêdi eke mave yinu ra pia weşıya na dina juminde bare nêkerde o waxt mavêne made olezey têra bene. O waxt serbestiye ni teyna biyane ra isu xof keno. O sire de serbestiye, mordemo ke nefse xore bê wayiro raa nefşira gineno waro je i mordemi bena bê qıymete ginena ware.

Nihilus: O halde aqıl u bezne bene ju, vajime serbestiye wazene. Yane mordem ke fikir kerd, hesar bi fikre xo rast kerdene re qewete lozima Heniyo?

Liberius: Besekerdene, hurendi ardene herçiya. Destebereni herçiya. Her çi ke ame pêser jedino. Hama herçi ke hurendia xo de pêser nâme tek maneno. Her mordem eve mosımiye payneno riye dina. Hama tae quli fel u emel'e xo zöv ju dina bine de gırda kerdo, fikre xo riyo ra. Na ise gırda biane mordemi her waxt tomdana, finara rawu ser. Dina sere ke çı yeno wastene i wastenure. İson re dı ray birne ra. Qerare zere mordemi na dı rawura juye onceno. Juyo ke akıl rasna na rawura raa serbestiye vano.

Nihilus: Rind vana... hama serbestiya isoni eve qewete ret yena hurendi?

Liberius: Savaji...

Nihilus: Çituri savaji? O waxt çıra na meselu sero honde fikirina?

Liberius: Belkia ki... Belkia ju eve qewete serbestiye nena. Gune isu zövi usulune binu ki bı zono.

Nihilus: Liberius qeseo ke ez tu soğır ken xora ke cave i qeşı nêzonena o waxt çıra aqile mordemi fina hure

Liberius: Ez qesune ke gose mide pistnene inu van. Tuki heniya. Serbestiya ma nâra.

İsoni ke yimu bi wast serbestiye eve dequna. Wastena inu halo de bino. Domanena mara nat qesa ke mare salıxda "cane keşı me dazne, keşire zera mekere zöv sekene bikere." İsu guno neyra jede dayina hira bı fikirıyo. "İsoni têdustte niye, têdustte nâme dina." Na vatene raşti niye. Haa na qesa rasta; kes na dina sere bare jane niyo hama hete kamiye ra kes keşira berz niyo. Hama na waxtte kes têdusta ki niyo. Pero ju gavan ra, ju rêçe ra nêvejine nêne dina.

Nihilus: Rind vana doste mino qedim. Agnes sebeno?

Liberius: O teyna dı hire miyune mıra morım vi. Mı o her waxt xo dusta di. Zere ju duzeni de dı baxse parçey vime. O belkia mıra dayina xırto, mıra dayina serbesto. Serbestiye, dust amaene belkâ ki xırt bâene ra vênena. Ju mordemi ke wayire erdemi vi, eke eve erdemi weşıya xo ramitene waste qanuni ke bi ponçe linge re kaskerd o mordem çıxa reseno serbestiye. Eke serbestiye je kılama guno hem kural hem ki renga xo bivo... Hama en mordeme serbesti ez vaji xêgiye. Perske çıra?

Nihilus: Çıra?

Liberius: Çıke i quralu nêzone, inu qurali kerde vindi.

Nihilus: Xêgi... Hama i serbestiye nêwazene ke.

Liberius: Ye xêğu çerme seri serde biyo. O ruval ra iye ke qununu re itaat kene, qanunu ver zere wes asene verva inu i xêxi qununu can u goste xora fine düri cokaro daima bexu sae, berxudariye. Serbestiye ki je sabiane eve dequna. Gurete biane ya ki serbest mendene... İsu bê homete nê beno ancax pia ki nêno dusme biane. Çıke werte homete de her fıkrıra mordemi este. İson ke serva xelesa xo fikirıya, eke serbestiye waste o waxt reseno refe isoniye.

Nihilus: Zere homete de eke ju mordem wayire vazifey vi, eke homete ra düri bê vazife mend o waxt beno serbest?

AGNES

Nustog: Selçuk CEYLAN
Carnag: RINDE

(Miladira rave 132'de Sparta'ra dı tejr jara Apollon verde nisteru serbeştiye sero qeseykene. O waxtte koledareni hukumdara. Kes hona qesa serbeştiye vere feke xo nêano.)

Mordemi:

Nihilus: Xeyle seri viarne ra. Werte seru dero, gostino

Liberius: Nihilus'ra taena cenco, lesera bariyo

Agnes: Xismekaro

Ax Agnes'o delali!

Nihilus: Liberius! Doste mino khan

Liberius: Mave xeri Nihilus. çituriya?

Nihilus: Rindo rindo (rindune).

Liberius: Done tu tene biyo sur. Tawae newesa?

Nihilus: Weey hetera na germi hete bin ra ki nika çiyê amera mı viri sero borzal kerd, xo xode huyne cokaro done mi biyora sur. Hên ke zof huyne çiyê mereti re...

Liberius: Hew... Çinay sero honde huya?

Nihilus: Xismekare tu. Owo ke boriko, Agnes

Liberius: Eee Seviyo Agnes're?

Nihilus: werte bazar de ez feteliyene ke xore tene sarav u qumas bijeri. Raste Agnes bine. Hama vajet je vatena mı nêbi...

Liberius: Çira, sebi?

Nihilus: Riye xo dardwe riye miro nâda. Hem ki rık verdave zere çımune mı nâda. Hem ki hên derga derg zere çımune mîde nâda. Na qesa biane niya... Nu çi cureto? Dima nâda ke ez hete ey ser son desinde sare xu naru. Mı ki "Nêzonaex" va şinera ser linge kuye pa thomda. Yoxro ke tene jede thomdo. Sengeliya ra şî kulingê saraviye ke Tratusis viraste gına zere yi kulingure. Mı ki teqna wayisura xenekiyo.

Liberius: Çira nâkerd sevev? Riye tode nâdaena Agnes'i eke nezonaexeni, qusır saekena name ey vera ez tora ef wazen. Hama to werte honde sari de a ceza henene ey medene. Tu ke bâmene pers mira kerdene taena rind nêbiyene?

Nihilus: Doste mino eziz ju xismekari sero vajina mîde?

Liberius: Nihilus! Hondaekê tode nâdo. Seviyo riye tore nâdo. Tu cire hên mekerdene.

Nihilus: Ju xismekari sero miye, honde qori meke. Cae xo hêsa xo bizono.

Liberius: Tora gore ca, hêsa çiga Nihilus?

Nihilus: "Ca, hêsa" çivo?

Liberius: Tora gore o ison niyo?

Nihilus: Îson esto, ison esto...

Liberius: Neyne (Nê) Îson juyo. Okî şiya Oî de fir u teqeta Oî onceno cane xode... Wastoke riye todenâdo. Xore zere ra amo hênî nâdo.

Nihilus: Je nêzonaxu qeseymeke. Sertune (şart) mare ke çi icav keno mecmuriye gune bære hurendi. Sare xo hawe mefiye riye maro nâ mede. Eke nâda bizone ke ceza xu oncene. Ma inura vame nu nâro, nuki heniyo. Make çinay re çığa musada kerde yi honde wayire çiyê, honde wayire serbeştiye.

Liberius: Yi ki je ma biana xora wayire her çiyê. Hevena ke rind hira nâde nae vinena. Çığa ke herçi bî vuriyo onci ma jume. Mordem ke hete isoniye ra nâda eke fikiriya vineno ke kes keşira berz niyo. Mezge isoni her waxt gure newi sero aqıl rameno. Na qesa aqılı; xismekari yaxut ma wayir ju qerar de ame rastiye ser. Çitur ke ma inure tae xusus de quralu keme cı, ike amey ju vatene ser eke verva ma amey bi ju o waxt her çi beno têsêr tê binra. O waxt çerx zövna cereno.

Nihilus: Yane tu nae ana vatene "Herkes têdusttero."

Liberius: Heniyo...

Nihilus: Herkes ke têdust dero o waxt herkes wayire serbeştiyo?

Liberius: "Herkes", îye ke qesa zere xo ane hurendi iye ke nêane hurendi jumin ra cerabene.

Juyo ke qesa zere xo arda hurendi serva serbeştiye gama hewle dara. Yi "İson" biane ra biye nêjdi.

Nihilus: Yane raa isoniye serbest biane ra vêrena?

Liberius: Heya. Serbest biane mordemre kafiya. Çı ke wastene herwaxt esta. Rastkerdene kemiya. Rastkerdene ra qeste mı nao: Îson tae meselu sereo. Eve mezge xu destemulki na meselu sero gurino, eve aqîle xo tae çi jedneno. Heya hondaekê jedneno. Çike meseley herwaxt este. İsu eve aqıl u qeweta xo rind u qolae jumin ra cera keno. Kes qolae eve deste xo sare xo ser nê ano.

Nihilus: Hona ke keşi serbeştiye nê zona o waxtı ki ison serbesto?

Liberius: Îson wayire aqıl u izaniyo. —serbestiye sero qeseykerdene çixa ke nêvaiyo vo- oncaki isu aqıl u roe zere xode wayire serbeştiyo. Uza de werte dı waxtu de mendo. Hatta hire... Agnes ke tode

izleni

filminin kahramanıydılar ve ben ölüme gidişinden habersiz, babasının komikliklerine gülen çocuk. Salonda aynı karelere gülenin tek ben olmadığımı duymaksa, beni rahatlatıyor, sanki bana yaşama hakkı aşıliyordu.

Filmin adını duyduğumda "İki Tutam Saç"ın '38' ile bağlantısını kuramamıştım. İzledikten sonra ise Paul Celan'ın "Todesfuge" (Ölüm yuvası) şiirinin "dein goldenes Haar Margarete, dein aschenes Haar Sulamith" (çeviri: senin altınsarı saçların Margarete, senin küllenmiş saçların Sulamith) dizelerini içimden mırıldanır gibiydim.

Dersim '38' de yitirdiği iki kızını bulma umudunu, ömürboyu sakladığı 'iki tutam saç'larıyla yaşatan annenin ızına emanet ettiği bu iki tutam saçın muhatabını ırıyorum şimdi.

Kara sayfaları açın, açın ki acılar dinsin, ardeşler birbirlerine gülebilsinler.

Dersim'in Romancısı, Sanatçısı, Şairi mi Dediniz?

Haydar KARATAŞ

Orta Avrupa şehirlerinin birinde, orta yaşlarda Dersimli bir gençle tanıştım, Zazaca bir roman yazdığını söyledi. Çok sevindim, romanı basıp çevresinde dağıtmış da... Türkiye'de geniş bir kesim tarafından "dersimli sanatçı" tabiri olduğuna göre aramızda geçen diyalogu buraya aktararak, Dersimli sanatçı, yazar, şair ya da okur ilişkisini vermeye çalışarak başlayayım.

"Çok güzel, Zazaca roman yazmak zor olsa gerek", Mehmet Uzun Kürtçe yazarken çok zorlandığını söylüyor, sizde de o oldu mu daha demeye varmadan, "Yok. Aslında bu egemenlerin bizde yarattığı bir asimilasyon" dedi. Bu iddialı söylem karşısında sevindim ve hemen sorumu değiştirdim.

"Sizi edebiyatla uğraşmaya iten sebep neydi?"

"Bizim dil ölüyor, Zazaca roman yazmak istedim" gibi bir şeyler söyledi.

Anlayamadım ne demek istediğini, azınlık dilinde roman yazmanın ardından, böyle bir şeyle bağını kuramadım.

"Romanınızı okuduğunuzda kendinizi hangi roman akımı içerisinde tanımlamak istersiniz?" diye sordum.

Beni şaşırtacak bir başka cevap daha verdi,

"Benim romanım Zazaca..." sonra, "anlamadım" dedi.

"Mesela romanınızın baş kahramanının belirli özellikleri var mı?" diye ekledim. Bu sorularım ona çok yabancı gelmiş olmalı ki, örgütlerin Dersim'i sömürdüğü meselesine getirdi, konuyu.

İsrarla bir Zazaca roman yazan birinden öldürülen bu dille yazarken, karşılaştığı zorlukları, onları aşmak için neler yaptığını, hangi yollara başvurduğunu duymak istiyordum.

Olmadı. "Etkilendiğiniz bir romancı var mı" diye sordum. Ve sonra öğrendim ki, Dostoyevski'den hiç bir roman okumamış, Yaşar Kemal'i de okumamış. Ama çok sevdiğini söyledi. Çok doğal birşeymiş gibi.

"Önümüzdeki dönem bunları okuyacam" dedi. Büyük bir şaşkınlık içerisinde dinledim, uzun uzun bir şeyler anlattı. İyi niyetli ve fedakar biri olduğu belliydi. Dünyamızda beş binin üzerinde dil var ve bunların neredeyse yarısından fazlası ölüm döşeginde, ölen dil, kan kaybindan ölmekte olan bir hasta gibi acı

çekerek. Ancak buna rağmen kendime sormadan edemedim, 'edebiyatçı bu mudur' diye.

Bu sıkıntının esas nedeni, sanatçının ayna tuttuğu coğrafyayı yansıtmak yerine, içerisinde bulunduğu politik zümrenin taktirini alacak ürün vermek istemesinden kaynaklıdır. Dünyamızın bütün ideolojik toplumları böylesi bir kaygıyla hareket ederler. Bugün Dersim ve çevresini anlatan yazın biçimleri toplumunu yansıtmak yerine, ait oldukları ideolojik çevrelerini anlatma derindeymiş gibi bir görüntü veriyor okura. Şarkı söyleyeninden, ağıt çığırana değin, herkes böylesi bir ideolojik ispat peşindedir. Sanır ki, ideolojik meselelerin çözümü insanların kimlik sorunlarını da çözer. Oysa sanat denen şey bir yansıtmadır, ideolojileri de anlatabilir, ancak sözkonusu bir coğrafyaysa, sanatçı, coğrafyaya bir kimlik belirlemek yerine, o karmaşayı yansıtmak görevini kendisine edineceği en büyük dert olmalıdır.

Bu ideolojik bağımlılık örneğini, bir arkadaşımın internet üzerinden bana gönderdiği bir başka Dersimli sanatçının dinleyicilerine seslenmesiyle açmak istiyorum.

Severek dinlediğim bu sanatçı, kendisini dinleyen topluluğa şöyle sesleniyordu: "soruyorum bazı arkadaşlara sen nesin, diye? Ben aleviyim diyor" dedikten sonra sözlerine politik fikriyatını ekleyerek, bunun yanlış olduğunu şu sözlerle belirtiyordu: "ben size mezhebinizi sormadım, ulusunuzu sordum, Kürt müsün Türk müsün?" Oysa sanatçı verdiği ürün ister beste, isterse roman olsun, o ürünle siyasetçiye bir vicdan çağrısı yapar, onu dinleyen politikacı, ideologlar o karmaşaya ilişkin argümanlar üretebilsinler. Sanatçının söylediği şey ürünü olmalıdır.

Örneğin aynı karmaşayı, sanatsal bir dürtüyle dile getiren, Metin Kemal Kahraman'ların bir şarkıları da vardır, Türkçesi şöyledir: "bizim avrupa milleti, kimi diyor biz Türküz, Kimi diyor Kırmıncı, kimi Kürdüm, kimi Zazayım" der. Bu örnek, bir sanatsal uyarımdır, toplumsal karmaşayı anlatır, ona görünen manzarayı haber verir.

Mesela bu sanatsal uyarım, 1938'de kardeşine sevk zinciri vurulup sürgün kafilesine alındığını anlatan bir klam (dersim yöresi bir türkü türüne verilen ad) söyleyici, Kürtçe yaktığı ağıdında şöyle ifade eder: "hey garip, bilmem sen Kırmıncı mısın, Türk müsün, Muacır mısın?" bu ağıdı yakan kişi de, bu sözleriyle yöredeki

Türk protiplerini vermekteydi. Gayri-müslimler romanlarında kötü karakteri canlandırmasına rağmen, servet-i finun yazarları dünya edebiyatını yakındar takip eden, onları çeviren, tartışan kişilerder oluşuyordu. İyi edebiyat dergileri vardı. Bütün dünya edebiyatı böyledir, karşılıklı bir etkileşim içerisinde şekillenmiştir.

Son söz yerine şu kadarını söylersem sanırım yeterli olmuş olur: Dersim yazını bütün bu tartışmaların dışında bir görüntü vermektedir. Roman politik yazın olarak düşünmek bir yana, ideolojik gruplar, zümreler içerisinde kendisi ifade etmektedir. Toplumsal kutuplaşmayı, sivrilmiş söylemleri Dersim sanatçının neredeyse tamamını içine almakta. Ya okur! Okur eline aldığı roman, öykü, deneme ve şiir kitaplarını büyük bir hayal kırıklığı ile kütüphane rafına atmakta ve edebiyatçıya şunu söylemekte, "iyi de sen neden okuyayım, gider bir araştırma kitabı alırım politik bir dergi" hani laf aramızda roman okuru diye bir okur da oluşmadı zaten. Romancıya bildiri yazıcısı gibi bakmakta, polit büronun militanın değerlendirmesi gibi bir söz çıkmaktadır ağızdan "kalemi güçlü". Ya iyi roman, iyi roman nedir? İyi şiir, iy öykü, deneme??? Bunlardan haberi olan var mı.

7. Temmuz 2010 Zürich

HAYDAR KARAYAS
Gece Kelebeği
Perperik û Sae

Yoksulluğu, acılı bir coğrafyayı, kapanmayan yaraları ve tarihin karanlığını bir çocuğun gözünden anlatan, çarpıcı bir roman
Feqirêni, dirveta xoriye, tarixê tariye, heşiraya welatî çîmâne
ju çeneka qışkekê ra buwanê

Gece Kelebeği

İletişim

KİTAPÇILARDA...

Avrupa Munzur ve Çevre Komisyonu, SPD Federal Parlamento Milletvekili ve Parlamento Çevre Komisyonu üyesi Frank Schwabe ile Barajları görüştü.

Görüşmeye katılanlar: Ali Erenler, Filiz Aktaş, Frank Schwabe, İsmail Yüceer

FDG-Avrupa Munzur ve Çevre Komisyonu Dersim'de yapılan ve yapılacak olan arajlara karşı etkinlik ve girişimlerde kurumsal destek sağlamak amacıyla SPD Federal Parlamento Milletvekili ve Parlamento Çevre Komisyonu üyesi Frank Schwabe ile Castrop-auchel'deki bürosunda yaptığı görüşmede Bay Schwabe'ye FDG'nin kuruluşu ve çalışmaları, Dersim tarihi, doğası, kültürü ve güncel durumu ile ilgili bilgiler aktararak yapılan ve yapılmakta olan arajların bölgede yolaçağı tahribatı ve devletin arajları yapmada ısrarının nedenlerini anlattı, bundan dolayı konuyu Federal Parlamento Çevre Komisyonu'na taşıma, duyarlı çevre kurumlarının desteğini sağlama, barajlar ve çevre tahribatı konusunda Avrupa'da yapılacak girişim ve etkinliklere destek verme ve katılma isteğinde bulundu.

Görüşmede, Hasankeyf'i kurtarma ve Ilisu Barajı konusunda Almanya'da yapılan çalışmalarına destek verdiğini anlatan Bay Schwabe Çevre ve İklim korumanın ağırlıklı siyasal faaliyet alanı olduğunu ve Dersim'de barajlar ve çevre koruma ile ilgili somut çabalara destek verebileceğini dilegetirdi.

FDG-Munzur ve Çevre Komisyonu ve Dortmund ve Çevresi Dersim Cemiyeti üyesi İsmail Yüceer'in girişimi ve katılımıyla gerçekleştirilen görüşmede, FDG Yönetim Kurulu üyesi ve Avrupa Munzur ve Çevre Komisyonu üyesi Filiz Aktaş ve Ali Erenler Bay Schwabe'ye konu ile ilgili bir dosya sundular. Görüşme karşılıklı bilgi alışverişi ve somut girişimlerde haberleşme kararı ile tamamlandı.

FDG- Munzur ve Çevre Komisyonu
17 Kasım 2009, Castrop-Rauxel

ETKİNLİKLERİMİZDEN

14 Kasım 2009 Cumartesi günü
Onur Öymen'in açıklamalarına yönelik
"KATLIAMI ÖVMEK İNSANLIK SUÇUDUR"
adıyla basın açıklaması düzenledik.

14 Mart Uluslararası Nehirler,
Su ve Yaşam İçin Barajlara Karşı
Eylem Günü'nde
yüzlerce Dersim'li ve dostları
Munzur için eylemdeydi.

İzmir Dersim Dernekleri (Aktepe Tunceliler Derneği, Bornova Dersimliler Derneği Menemen Dersimliler / Tunceliler Derneği, İzmir Dersimliler Derneği, Narlıdere Dersimliler Derneği, Balçova Tunceliler Derneği) olarak organize ettiğimiz yürüyüş basın açıklamasıyla sona erdi.

3 Nisan Cumartesi günü Saat:19.00'da İzmir Dersimliler Derneği olarak Çiğli Belediyesi Konferans Salonunda Kazım Gündoğan'ın katılımıyla "Bir Tutam Saç / Dersim'in Kayıp Kızları" adlı belgeselin gösterimini gerçekleştirdik.

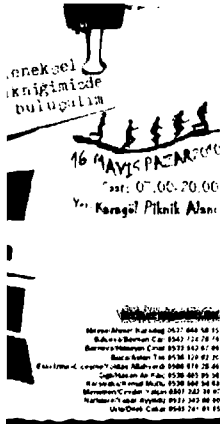
Gündoğan'a sorulan soruların ardından Dede Sultan'ın müzik dinletisi ile etkinliğimiz son buldu.

ETKİNLİKLERİMİZDEN

1 Mayıs Emek ve Mücadele Gününde
İzmir Dersim Dernekleri
olarak alanda yerimizi aldık.

Tüm derneklerimizin
Ortak çabasıyla bu yıl
15. sini gerçekleştirdiğimiz
geleneksel pikniğimizde
bir araya gelen halkımız
davul, zurna ile halaya
dururken Ferhat Tunç, İsuwa,
Alaaddin Us ve Baran'ın söylediği
ezgilerle coşkulu anlar yaşadılar.

ETKİNLİKLERİMİZ

**4 Mayıs Dersim Tertelesi ile ilgili
İzmir Dersim Dernekleri olarak
Konak Eski Sümerbank önünde
bir basın toplantısı düzenledik.**

Basına ve kamuoyuna

Bundan yetmiş üç yıl önce alınan
akanlar kurulu kararı halkımıza karşı
ilenen insanlık suçunun belgesidir.
öyle başlıyor bakanlar kurulu kararı;

**TUNCELİ TENKİL
İAREKÂTINA DAİR BAKANLAR
KURULU KARARI**

**Başvekâlet Kararları
Tudürlüğü 4 Mayıs 1937**

Son günlerde Tunceli'de
ukua gelen hadiselerle dair raporlar
.5.1937 tarihinde Atatürk ve
İsmet Paşa'nın huzurları ile tetkik ve
tutarla edilerek aşağıdaki sonuca
varılmıştır.

.... Ve sıralanıyor kararlar. Bu
ararlarla bir halk kesin olarak yok
dilmek ve tarihin karanlık sayfalarına
ömülmek isteniyor. Bu kararların
eticesinde yaşanan süreç; on binlerce
insanımızın katledilmesi, sürgün
dilmesi, ailelerin parçalanması,
ocuklarımızın gasp edilmesi, bütün
arlığımızın yağmalanması ve
öylerimizin yakılması şeklinde
erçekleşmiştir.

Bu belge ve onu önceleyen
iğerleri halkımızın yaşamında büyük
avmalara yol açtı. Tedip, tenkil ve
similasyon süreçleriyle yaşam
akkımız, bütün insani değerlerimiz
yakıllar altına alındı.

Ve dününden bu güne hiçbir şey

değişmedi. Dersim raporları
ve kıyım kararlarında
öngörülen politikalar en katı
biçimde uygulanmaya
devam edildi. Ulusal
kimliğimiz, inanç sistemimiz
öngörülen tek tip insan
politikasına kurban edildi. Dilimiz yok
oluş aşamasına getirildi. Bütün ülkenin
en çok göç veren ili durumuna
düşürüldük.

Bütün bunlar yetersiz görülmüş
olacak kı, haritadan silinmemiz
anlamına gelen barajlar politikası
devreye sokuldu. Bu projeyi etnik
temizlik politikalarının en uç örneği
olarak görmekteyiz.

Yüz yıllarca kuşatma ve tecride
maruz bırakıldık. Üstümüze sayısız
sefer düzenlendi ve her defasında tüm
varlığımıza el konuldu, yoksul
düşürüldük. On binlerimize kıyıldı ve
sürgün yollarında, ana kokulu
topraklarımızın uzağında yitirildi
canlarımız.

Ve hiç kapanmadı kanayan
yaralarımız. hiç dinmedi tüm
hücrelerimize kadar işleyen sızılarımız.
Hiç dinmedi dillerimizde ağıtlar ve
kefensiz gitti canlarımız, kurda kuşa
yem oldu ölümlerimiz.

Hiçbir şey dindiremeyecek
acıımızı ve hiçbir şey affettiremeyecek
zulümün sahiplerini. Tek tesellimiz
ellerini halkımızın kanına bulayanların
tarihte hak ettikleri
yere konulmaları, insanlığın vicdanında
mahkûm edilmeleri
olacaktır.

**4 Mayıs 1937
tarihli bakanlar
Kurulu kararı
katlimize ferman
olan bir karar olup
bu tarih halkımızın
mutabakatıyla
ROZA ŞAYE (KARA
GÜN) olarak ilan
edilmiştir. Bu gün
halk olarak ortak
acıımızı paylaştığı-
mız, yitirdiğimiz
canlarımız için birer**

**mum yaktığımız ve tüm insanlığı
acıımızı paylaşmaya davet ettiğimiz
bir gün olacaktır.**

Halk olarak devletten bir özür
beklentimiz vardır. Bu özür ise samimi
bir özeleştiri ve tarihsel haksızlıkların
telafisi biçiminde gerçekleşebilir.

Talebimiz eşit yurttaşlık ve
bunun anayasal güvenceye
kavuşturularak kalıcı barış ortamının
yaratılmasıdır.

Tedip ve tenkilin çözüm
olmadığı, sorunları derinleştirerek
geleceğe taşıdığı açıktır. Demokratik
açılım söyleminin samimiyet
kazanması, diyalog ve uzlaşıyla
yürütülmesi, Kürt sorununa daha fazla
insanımızın kurban edilmemesi gerekir.

İnsani, demokratik bir ülke ve
bunun ön koşulu olan kalıcı bir barış için
ülkenin tüm sorunlarıyla yüzleşme,
diyalog ve uzlaşı diyoruz.

Yerelimizde acil taleplerimiz;

Dersim adını geri istiyoruz

**Seyit Rıza ve arkadaşlarının
mezarları açıklanmalı, Dersim'e
nakline izin verilmelidir**

**Arşivler açılmalı, Dersim 1937-
38 sürecinde yaşananlar
açıklanmalıdır**

**Köylerimiz yeniden iskâna
açılmalı, imar edilmelidir**

**Barajlar projesi derhal iptal
edilmelidir**

**Siyanürlü altın çalışmaları
derhal durdurulmalı, madencilik
lisansları iptal edilmelidir**

**Ormanlarımıza yönelik
tahribata son verilmelidir**

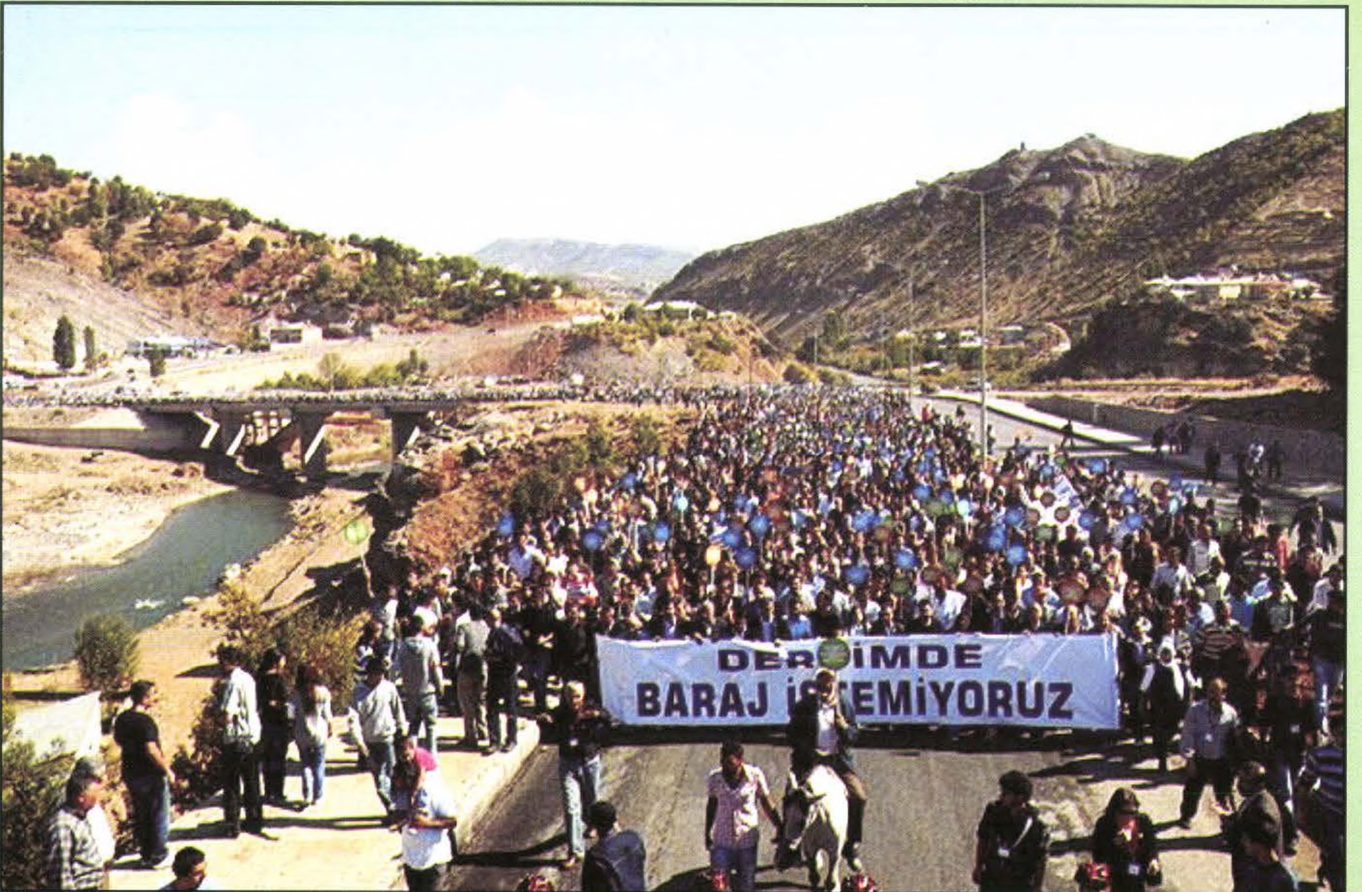
**Ana dilinde eğitim esas
alınmalıdır**

Hepinizi saygıyla selamlıyoruz.

İZMİR DERSİM DERNEKLERİ

Uzat Elini!

vanê; "dare ke adir de vêsena, mîrcolike dare
ca niverdana", vanê, "nîremena. ayî ebe dare vêsena."
waxtê jû de, vanê, dare rê vato mîrcolike;
"mî xo de wedare.. adirê xo de wedare..
wela xo de.."

vanê..

derler ki; "ağaç, ateşte yandığında, karınca ağacı bırakmaz, kaçmazmış.
oda ağaçla birlikte yanarmış, zamanın birinde derler
ağaca ikrar vermiş karınca; beni kendinde sakla, ateşinde sakla,
külünde.."
derler..

arêkerdoğê hêkata dar u mîrcolike/ağaç
ile karınca meselini derleyen: Cemal TAŞ
alıntı: Mehmet ÇETİN/Sürêdar

